

Je kan de pot op: **de toegankelijkheid van openbare toiletten voor vrouwen** **in Utrecht**

Renske Burger
Student Nr.: 5375835

University of Utrecht
Master's Thesis & Internship Urban and Economic Geography (GEO4-3922)
Urban Geography

Thesis begeleider: Irina van Aalst
Tweede lezer: Gideon Bolt

Woorden: 20.480
26-6-2026

Afbeelding voorblad: (Van Eijk, 2026)

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting van het onderzoek	5
1. Introductie	6
1.1 Doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen	8
1.2 Waarom Utrecht?	10
1.3 Wetenschappelijke relevantie	11
1.4 Structuur van het onderzoek	12
2. Theoretisch kader	15
2.1 Openbaar toilet geschiedenis van Nederland	15
2.2 Political materiality, affordance theory and Right to the city	16
2.3 Toileteren als biologisch fenomeen voor vrouwen	17
2.4 De toiletervaringen van vrouwen	18
2.5 Feministische theorie	20
3. Methode	23
3.2 Validiteit en betrouwbaarheid	30
3.3 Ethische overwegingen	30
4. Resultaten	32
4.1 Open en bloot: de situationele context van de toiletten van Utrecht	32
4.1.1. Visie, handboek, beleid en kadernota stukken van de gemeente Utrecht	32
4.1.2 Toilettontwikkeling uit openbare documenten over toiletten in Utrecht	35
4.1.3 Hoge Nood in Utrecht	37
4.1.4 Toiletten van Utrecht in situ	38
4.2 Sociale, temporele factoren en comfort en veiligheid voor vrouwen in toiletgebruik in Utrecht 42	
4.2.1. Bekendheid van plekken	42
4.2.2 Hygiëne	43
4.2.3 Comfort en andere gebruikers	45
4.2.4 Aanpassen gedrag en temporele aspecten	46
4.3 Persoonlijke toiletbehoefte of één pot nat voor vrouwen	48
4.3.1 Leeftijd, ervaringen en biologische of medische situatie	48
4.3.2 Positionaliteit	50
4.3.3 Sociaaleconomische positie	52
4.4 De grote “boodschap”: aanbevelingen voor gebruiksvriendelijke toiletten volgens de participanten	54
4.4.1 Het aanbod	54
4.4.2 Het comfort in zien en gezien worden	55
4.4.3 Vindbaarheid en locatie	56

4.4.4 Een verfrissing van het toiletimago in Nederland?	58
4.4.5 Doorspoelen en doorpakken: toiletverantwoordelijkheid	59
4.4.6 Toiletten bekijken via een andere (toilet)bril	60
5. Conclusie.....	63
5.1 Antwoord op de deelvragen en de hoofdvraag	63
5.2 Bevinding in relatie tot de literatuur	65
5.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke implicaties.....	68
5.4 Toekomstig onderzoek.....	69
5.5 Aanbevelingen beleid en planning.....	69
6. Discussie en reflectie	71
6.2 Limitaties	71
6.3 Reflectie op het onderzoeksproces en eigen handelen	72
Bronnenlijst.....	73
Bijlage 1: Observaties openbare en toegankelijke toiletten Utrecht	81
Bijlage 2: Topic list diepte-interviews	85
Bijlage 3: Brief onderzoeksdeelnemers	89
Bijlage 4: Script mondelinge toestemming.....	91
Bijlage 5: Selectieproces PRISMA (2020) overige documenten Gemeente Utrecht	93
Bijlage 6: Topiclist straatinterviews	98
Bijlage 7: Interview guide.....	100
Bijlage 8: Codeboom	105
Bijlage 9: Informatiebrief focusgroep.....	109
Bijlage 10: materiaal focusgroep	111
Checklist	111
Waar in Utrecht.....	114
Ideale toilet.....	115
Powerpoint presentatie.....	120

Voorwoord

Een tijdje geleden had ik zelf last van frequent terugkerende blaasontstekingen. Dit is uiteraard op zichzelf al vervelend, maar zeker ook als er niet genoeg toiletmogelijkheden zijn als je in de buitenomgeving bevindt. Vanaf deze periode begon het op te vallen hoe weinig openbare toiletten er eigenlijk zijn. Ik voelde me beperkt in mijn bewegingsvrijheid en was kortstondig gebonden aan mijn thuistoilet. Ik kan me slechts inbeelden hoe dit is als je chronisch beperkt bent en geen toilet tot je beschikking hebt. Het viel op hoeveel mensen vertelden dat ze bijvoorbeeld minder dronken om onderweg maar niet naar het toilet te hoeven. En dan mijn moeder, die door omstandigheden steeds minder mobiel wordt. Het is een uitdaging om een toilet te vinden. Ik realiseerde me dat toiletteren niet meer enkel gelinkt is aan de biologische behoefte, maar aan de geplande ruimte. Frappant eigenlijk, dat een voorziening die in de 20^e eeuw werd gezien als schakel naar een gezonde bevolking, nu in de 21^e eeuw vies wordt beschouwd en bijna onvindbaar is.

Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken om mijn begeleider te bedanken voor het advies en de feedback tijdens dit proces. Tevens wil ik de respondenten bedanken. Hun vriendelijkheid, bereidheid en flexibiliteit hebben mij geholpen dit onderzoek te doen en aanbevelingen te kunnen doen voor de toekomst. Ook mijn stageplek bij RAUM, de feedback die ik heb gekregen en het netwerk hebben mij enorm geholpen bij de uitvoering van dit onderzoek. Als laatste wilde ik mijn familie en vrienden bedanken voor de steun en hulp die tijdens het schrijven is geboden.

Renske Burger

Samenvatting van het onderzoek

Naar het toilet kunnen gaan is een basisbehoefte en een cruciaal element van een gezonde stad. Naar het toilet kunnen gaan in de stad is van invloed op in hoeverre men kan meedoen aan het publieke leven. De recente media-aandacht schijnt licht op het ontbreken van openbare toiletten in Nederland. In Utrecht is sinds 2018 de kwantiteit van toegankelijke toiletten opgeschaald. Tegelijkertijd is er meer oog voor en onderzoek naar de behoefte van vrouwen. Maar de combinatie voor toileettoegankelijkheid voor vrouwen is nog onderbelicht zowel in de literatuur als in de praktijk van Utrecht. Kwantiteit is namelijk niet de enige factor in het toiletgebruik van vrouwen. Daarom schijnt deze studie licht op het gebruik, het comfort en de toegankelijkheid van toiletten voor vrouwen. Deze inzichten uit de ervaringen van vrouwen zouden kunnen bijdragen aan mogelijkheden, obstakels en hulpmiddelen voor inclusief toiletbeleid. Daarom staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

In hoeverre beïnvloeden persoonlijke, fysieke, sociale en temporele factoren het gebruik en de ervaringen van vrouwen met openbaar toegankelijke toiletten in Utrecht?

Om deze vraag te beantwoorden zijn 11 semigestructureerde diepte-interviews gehouden, een beleidsanalyse uitgevoerd en een focusgroep gehouden. Hoewel de aanleiding van het onderzoek in vragen rondom veiligheid ligt, benadrukt de voornaamste bevinding de aspecten van onderhoud, hygiëne en vindbaarheid. De focusgroep illustreert de behoefte aan onderhoud, frequentie en hygiëne. De intersectionele benadering van dit onderzoek verduidelijkt de diversiteit in toiletervaringen en toiletbehoeften van vrouwen voor het ontwerpen van openbare ruimte en voor beleid. De ervaringen van vrouwen dragen bij aan een bredere discussie over een vrouwenfocus in een gendersensitieve en inclusieve stad.

1. Introductie

“Ben je al geweest?” of “Ga nou, straks kun je niet meer naar het toilet” zijn vaak geuite opmerkingen voor de meeste mensen die op het punt staan te vertrekken. Kortom: ga thuis, want onderweg heb je geen toilet. De bovenstaande uitspraken onderstrepen de hoge nood in Nederland, waar het gemis van openbare sanitaire voorzieningen wordt gevoeld. Dit blijkt uit een opiniestuk van de Correspondent “Waarom hebben we zo weinig openbare toiletten?” (Lash, 2026). Uit het stuk blijkt dat in Nederland één openbaar toilet beschikbaar is per 12.500 inwoners. Duitsland telt één toilet per 4762 inwoners (Wall, 2021). Nederland staat volgens de SQ-openbaartoiletranglijst op een gedeelde plek met Botswana en net boven Namibië (Wall, 2021). Volgens de SQ-ranglijst heeft Nederland aanzienlijk minder openbare toiletten in vergelijking met andere Europese landen (Wall, 2021).

Plek	Land	Toilet per inwoneraantal
1	IJsland	1785
2	Zwitserland	2173
3	Nieuw-Zeeland	2222

Tabel 1: SQ supplies toiletranglijst (Wall, 2021)

Gemiddeld plassen mensen zes tot acht keer op een dag, afhankelijk van leeftijd, gewicht en geslacht (Edet, 2024). Net als toiletteren is buiten zijn en het gebruiken van openbare ruimte een fysiologische basisbehoefte van de mens (Maes & Melgaço, 2022). Ongehinderd naar het toilet kunnen gaan in de openbare ruimte is dus hier een essentieel onderdeel van. Ongehinderd kunnen toiletteren is ook van belang voor de algehele gezondheid en hygiëne (Greed, 2009; Maes & Melgaço, 2022; Stanwell-Smith, 2010). Een gemis aan toiletten brengen infectierisico's met zich mee (Stanwel-Smith, 2010). Als toiletvoorzieningen in de openbare ruimte ontbreken, zijn mensen genoodzaakt om hun behoefte op straat te doen of hun behoefte op te houden. Met als gevolg dat de stank en de verspreiding van infectieziektes toenemen (Greed, 2006). Ook kunnen mensen hun handen niet wassen na het ontlasten, wat eveneens infectieziektes kan verspreiden.

Als er geen openbare sanitaire voorzieningen zijn, dan heeft dat invloed op onze mobiliteit en toegang tot de openbare ruimte (Stanwell-Smith, 2010). Mensen besluiten bijvoorbeeld thuis te blijven als er geen mogelijkheid is om naar het toilet te gaan. Volgens berekeningen van het Maag Darm Lever Fonds (MDL) moet er in een druk voetgangersgebied elke 500 meter een openbaar toilet zijn, ook na sluitingstijd. Naar het toilet kunnen gaan is

cruciaal voor de gezondheid van de blaas en het algemene welzijn (Greed, 2020; Hartigan et al., 2020; Kelland, 2017).

“Ik ren naar binnen en twijfel, mijn beleefdheid wint het van mijn krampen. ‘Zou ik even naar het toilet mogen?’, vraag ik netjes aan de serveerster. ‘Alleen als u wat heeft gegeten of gedronken’, is haar reactie. Ik kijk haar geschrokken aan. ‘Ik heb de ziekte van Crohn en kan het echt niet ophouden’, zeg ik vol schaamte en paniek.” (Maag Lever Darm Stichting, 2018)

Zoals het voorbeeld aantoont, wordt de bewegingsvrijheid van mensen beperkt doordat ze afhankelijk zijn van sanitaire infrastructuur. De Continentie Stichting Nederland (CSN) toont aan dat 1 op de 20 mensen in Nederland niet naar buiten durft uit angst om niet naar het toilet te kunnen gaan (NOS Nieuws & NOS Nieuws, 2019).

Het is daarom van belang dat toiletbehoefte erkend wordt als een van de aspecten die mobiliteit beïnvloeden (Greed, 2016; Greed, 2019; Kelland et al, 2017). Recente academische literatuur spreekt van een “mobiliteitsparadigma”, waarin mobiliteit niet als de uitzondering maar als de norm wordt gezien (Sheller and Urry, 2006). Lewkowitz & Gilliland (2024) stellen dat “veiligheid, rechten, toegang en de mogelijkheid om door de openbare ruimte te bewegen, niet voor iedereen gelijk is, ook in openbare toiletten. Vrouwen gebruiken openbare ruimtes anders dan mannen, ze gebruiken vaker openbaar vervoer en hebben hierdoor minder toegang tot thuis-, werk- of andere privé-plekken.” Het verwaarlozen van de toiletbehoeftes van vrouwen in de openbare ruimte, draagt bij aan de discourse dat de openbare ruimte voor de man is (Kelland et al., 2017).

Daarnaast spelen genderverschillen tussen mannen, vrouwen en mensen die zich niet identificeren als man een rol (De Craene et al., 2023). Steden zijn namelijk geen neutraal toneel waar iedereen gelijke kansen heeft. Steden en openbare toiletten zijn voornamelijk ingericht volgens de normen en waarden van de “gezonde man” (De Craene et al., 2023). Vrouwen, of gemarginaliseerde groepen zijn hierdoor vatbaarder voor de gevolgen van deze inrichting op basis van gender, zo ook bij toiletten (De Craene et al., 2023).

Vrouwen hebben immers een kleinere blaas dan mannen en plassen daardoor vaker, maar hebben minder openbare toiletten ter beschikking (Edet, 2024; Greed, 2020). Verder hebben vrouwen andere behoeftes op het gebied van hygiëne, zoals menstrueren, en duurt het toiletteren voor vrouwen langer (Greed, 2009). In Nederland zijn er 8.8 miljoen vrouwen die zich dagelijks bewegen door de openbare ruimte en ook hun behoefte moeten reguleren

(Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.). Vrouwen hebben ook te maken met verschillende gender-, comfort- en veiligheidsbehoeftes (Hartigan et al., 2020).

De VN geeft gehoor aan de genderbehoefte in de Social Global Development Goals. Target 6.2, speciaal gericht op de behoefte van de vrouw, stelt: “achieve access to adequate and equitable sanitation and hygiene for all ... special attention to the needs of women and girls and those in vulnerable situations” (*Goal 6 | Department Of Economic And Social Affairs*, 2015). Ook de United Nations Development Programme (UNDP) heeft een methode opgesteld met de opdracht: “directly engage women in decision-making processes, incorporating their needs, concerns, and ideas across all aspects of urban planning and development” (ARUP & University Liverpool, 2022). Target 6.2 en het UNDP geven gehoor aan het belang van een intersectioneel beleid. Het rapport van het UNDP lijkt een universeel openbaar toilet te bepleiten, het zogenaamde “toilet scheme” (Greed, 2016). Dit initiatief behelst het kwantitatief opschalen van toiletten en houdt geen rekening met de genderbehoefte van het faciliteren van toiletten. De toilet scheme als oplossing van het UNDP creëert dus indirect exclusie (Greed, 2016).

1.1 Doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen

Alles overziend gebruiken vrouwen openbare ruimten en openbare toiletten anders dan mannen (Hartigan et al., 2020). Daarom is het cruciaal om inzicht te krijgen in het gebruik, de ervaringen en wensen om zo een veilige inclusieve openbare ruimte te creëren. Daarom is het doel van dit onderzoek:

Het inzichtelijk maken van de factoren die het toiletgedrag van vrouwen in de openbare ruimte beïnvloeden.

Het onderzoek zal de volgende onderzoeksvraag centraal stellen:

In hoeverre beïnvloeden persoonlijke, fysieke, sociale en temporele factoren het gebruik en de ervaringen van vrouwen met openbaar toegankelijke toiletten in Utrecht?

Deze hoofdvraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Op welke wijze dragen lokale actoren, zoals de gemeente, maatschappelijke organisaties en horecaondernemers bij aan het huidige toiletaanbod en aan verdere ontwikkeling van openbare toiletten?
2. Hoe beïnvloeden de toiletvoorzieningen, sociale en temporele aspecten samen het gebruik, het ervaren comfort en de veiligheid van vrouwen?
3. In hoeverre beïnvloeden persoonlijke toiletbehoeften het gebruik van openbare toiletten en hoe zijn de verschillen tussen vrouwen te verklaren?
4. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om openbare toiletten in Utrecht vrouwvriendelijk te maken?

Om de hoofdvraag en deelvragen te kunnen beantwoorden, worden verschillende termen gebruikt die hieronder uitgelegd zullen worden.

Binnen dit onderzoek wordt de term “openbaar toegankelijke toiletten” gehanteerd. Hiermee worden toiletten in de buitenruimte, zoals op pleinen of in parken, of toiletten in openbare toegankelijke gebouwen bedoeld die gratis te gebruiken zijn tijdens de openinguren, zoals in de bibliotheek of het gemeentehuis. Daarnaast zijn er betaalde openbare toiletten op stations of in winkels. Binnen dit onderzoek wordt ook gesproken over “privé aangeboden toiletten”. Dit zijn toiletten die worden aangeboden aan een groter publiek, bijvoorbeeld in restaurants. De eigenaar van dit toilet besluit dat het gebruik van het toilet gratis is.

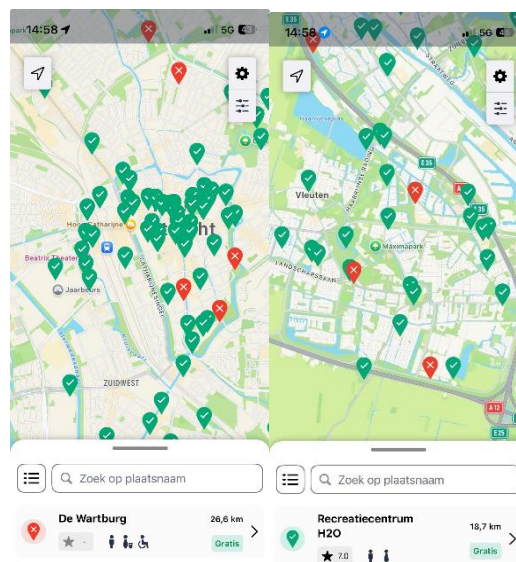
Als er binnen dit onderzoek gesproken wordt over toiletteren, betekent dit gebruikmaken van toiletten. Dit omvat zowel ontlasting als het uitvoeren van andere activiteiten zoals het geven van borstvoeding of het verschonen van baby's.

Dit onderzoek richt zich voornamelijk op de ervaring van vrouwen, maar neemt ook inzichten mee van mensen die zich niet identificeren als man. Dit betekent niet dat dit onderzoek zich enkel richt op de biologische definitie van vrouw. Vrouwen buiten de binaire

definitie van vrouw worden ook meegenomen. Dit onderzoek erkent de waarde van intersectioneel onderzoek voor mensen die buiten de binaire categorie man of vrouw vallen (Lewkowitz & Gilliland, 2024), maar in dit onderzoek wordt een bredere terminologie gebruikt. Hiervoor is gekozen om de leesbaarheid en nauwkeurigheid te waarborgen

1.2 Waarom Utrecht?

Het onderzoek wordt uitgevoerd in de stad Utrecht. Sinds het actieplan “Utrecht op ‘t gemak” in 2019 is de aandacht voor toiletbehoeftes in de stad toegenomen. Dit vertaalt zich naar het systematisch vergroten, onderhouden en verbeteren van sanitaire voorzieningen (Gemeente Utrecht, 2020). Volgens de gemeente Utrecht zijn er nu 65 openbare toiletten beschikbaar, te vinden via de Hoge Nood-app (Gemeente Utrecht, 2020). Desalniettemin zouden aan de hand van de aangehouden definitie van openbaar toegankelijke toiletten in dit onderzoek vraagtekens gezet worden bij dit aantal.

Afbeelding 1: Verschil aanbod toiletten Leidsche Rijn en de binnenstad van Utrecht (filter vrouw en gratis) (eigen werk 24-4-2026)

Hoewel Utrecht het aantal systematisch opschaaft, mist aandacht voor de behoefte van de vrouw. Vaak wordt het gepast aanbieden van openbare toiletten niet meegenomen in stadsplanning en beleid. Terwijl dit sterke invloed heeft op mobiliteit, zich welkom voelen en welzijn, zeker voor vrouwen. Het aanbieden van passende toiletfaciliteiten is een missende schakel in duurzame, toegankelijke, gezonde en inclusieve steden (Greed, 2009; Greed, 2020). Binnen het toiletbeleid van Utrecht is nog geen rekening gehouden met de verschillen in toiletbehoeften tussen mannen en vrouwen. Utrecht streeft, net als het UNDP, naar het kwantitatief opschalen van toiletten. Dit wordt gedaan in Utrecht door het gelijk aanbieden van

toiletkenens voor man en vrouw. Binnen het actieplan “Utrecht op ‘t gemak” is nog geen verdere intersectionele benadering toegepast waarbij rekening gehouden is met klasse, gender, maatschappelijke positie, religie, afkomst of leeftijd. Terwijl dit wel invloed kan hebben. Privé aangeboden toiletten in restaurants kunnen bijvoorbeeld niet gebruikt worden door moslims, omdat zij vanuit hun geloof niet in gelegenheden komen waar geen halal eten of drinken wordt geserveerd (Greed, 2009). Naar aanleiding van de podcastserie Algoritme van de Stad vanuit RAUM is een vraag ontstaan over de veiligheid van vrouwen in een gendersensitieve stad. Onderdeel hiervan is de toegankelijkheid van de openbare ruimte, inclusief toiletten.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Ondanks een toename in academische literatuur- en media-aandacht voor genderongelijkheid in steden, is de genderrepresentatie in openbare ruimtes laag (De Craene et al., 2023). Openbare ruimtes werden vanuit historisch perspectief vooral voor mannen ingericht (De Craene et al., 2023; Lewkowitz & Gilliland, 2024). Openbare ruimtes werden gezien als plekken voor mannen, terwijl huiselijke sferen plekken waren voor vrouwen. Tegenwoordig worden steeds meer vraagtekens gezet bij deze dichotomie rondom openbare en privéruimte. Ondanks sterke variatie per sociaal-economische of politieke context, veranderen de maatschappelijke genderrollen steeds meer (De Craene et al., 2023; Pereira & Rebelo, 2024). Pereira & Rebelo (2024) laten zien dat publieke (of openbare) ruimtes niet gepast mee-evolueren. Dit heeft een negatieve invloed op de mate waarin vrouwen zich prettig en comfortabel voelen in de openbare ruimte.

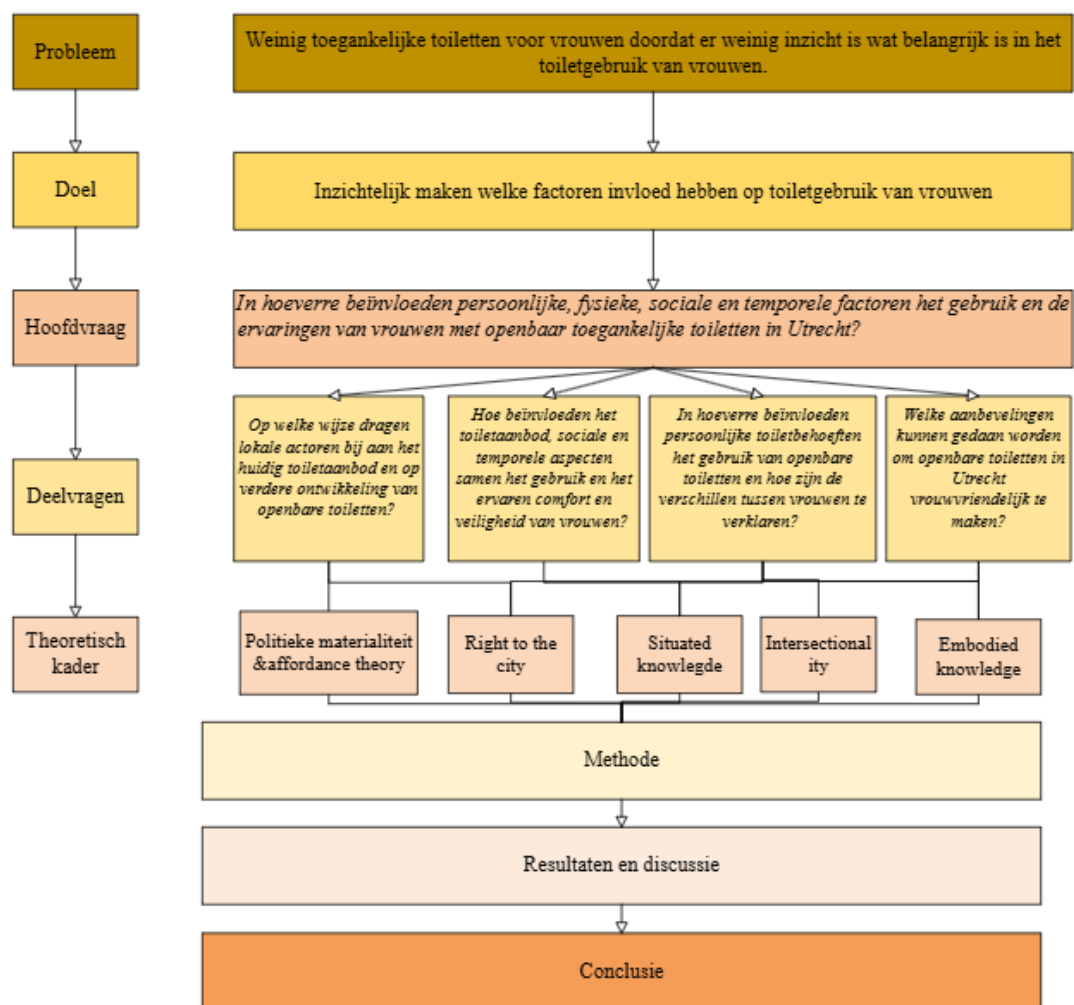
Recente toiletonderzoeken zijn vooral gericht op het Global South door de urgentie van de onder-toilettering in relatie tot de verspreiding van infectieziekten (Roma & Phugh, 2012). Hoewel het Global North openbare toiletten onderzocht heeft onder het mom van inclusiviteit, is er weinig tot geen aandacht voor intersectionaliteit en lichamelijke ervaringen van vrouwen tijdens toiletonderzoek (Lewkowitz & Gilliland, 2024). Vandaar dat verder onderzoek over openbare toiletbehoefte en toegang tot openbare ruimte nodig is (Hartigan et al., 2020; Moffat & Pickering, 2019).

Een recente studie van Lewkowitz & Gilliland (2024) illustreert dat toiletten gendered zijn en bijdragen aan het binaire biologische begrip van ontlastingsmanagement van toiletten. Het is daarom cruciaal om genderbelevingen van meer mensen mee te nemen. Er is namelijk weinig academische aandacht voor deze categorie binnen toiletonderzoek. Lewkowitz & Gilliland (2024) pleiten voor *“an analysis of how public toilets are gendered must take into consideration the varying experiences, power, and structural oppressions that impact ...*

alongside class, ability, age, and culture.”. Het onderzoek van Lewkowitz & Gililand (2024) benoemt dat een intersectionele lens nodig is binnen toiletonderzoek van vrouwen. Lichamelijke of mentale beperkingen, verschillende culturele achtergronden en leeftijd hebben namelijk ook invloed op toiletgebruik. Qiu (2024) stelt dat het inzichtelijk maken van de gedifferentieerde toiletbehoeften van vrouwen nodig is, met behulp van intersectionality en participatory planning. Het verwerken van participatory planning in onderzoek geeft een stem aan diverse behoeften van vrouwen. Qiu (2024) benadrukt dat zowel theoretisch begrip als praktische oplossingen nodig zijn om machtstructuren in de ruimte te begrijpen waarbinnen vrouwen hun toiletbehoeften navigeren. Zo kunnen planners dit meenemen in het ontwerp van toiletten. Door op deze intersectionaliteit te focussen, zal dit onderzoek bijdragen aan het verbreden van inzichten uit academische literatuur en kan dit bijdragen aan de ontwikkeling van gendersensitieve methoden voor inclusief stadsbeleid.

Om de vragen te beantwoorden, worden kwalitatieve onderzoeksmethoden gehanteerd. Voor onderzoeksvraag 1 worden een beleidsanalyse toegepast, interviews met lokale gehouden en persoonlijke observaties gemaakt. Om onderzoeksvraag 2,3 en 4 te beantwoorden worden diepte-interviews gedaan en een focusgroep gehouden.

1.4 Structuur van het onderzoek

Figuur 1: Schematische weergave thesis outline¹

Dit onderzoek is opgedeeld in zeven hoofdstukken die de toiletervaringen van vrouwen in Utrecht in beeld brengen.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader geeft een literatuuranalyse over al het bestaande onderzoek naar het toiletgebruik van vrouwen. Tevens worden de concepten en theorieën uiteengezet die worden gebruikt in dit onderzoek.

Hoofdstuk 3: Beschrijving van de methoden die gebruikt zijn voor dit onderzoek. Hierin worden de methodekeuze, ethische overwegingen en validiteit uiteengezet.

Hoofdstuk 4: Hierin worden de bevindingen gepresenteerd over de toiletbehoeften en toiletgebruik van vrouwen in Utrecht. Eerst wordt de situationele context in Utrecht beschreven, waarna de temporele en sociale factoren die het comfort en de veiligheid beïnvloeden worden beschreven. Daarna worden de persoonlijke ervaringen en verschillen

¹ Gebaseerd op een ongepubliceerde thesis, aangepast zodat deze passend was voor deze studie

verklaard en ten slotte worden aanbevelingen gegeven. De onderliggende structuren worden belicht en inzichten worden gegeven. Dit wordt ondersteund door kaarten en afbeeldingen.

Hoofdstuk 5: De conclusie geeft een samenvatting van de bevindingen van het onderzoek. Ook reflecteert de conclusie op de bevindingen in relatie tot ander onderzoek en het theoretisch kader. Ook worden aanbevelingen voor toekomstig onderzoek en aanbevelingen voor beleid gegeven.

Hoofdstuk 6: De discussie reflecteert de beperkingen van dit onderzoek. De reflectie beschrijft de methodologische en persoonlijke overwegingen die zijn gemaakt. Hierin wordt gereflecteerd over welke overwegingen in het vervolg anders worden gemaakt om de resultaten betrouwbaarder te maken.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk staat de literatuur over het gebruik en de toegankelijkheid van openbare toiletten door vrouwen centraal. Hierin worden verschillende concepten en theoretische perspectieven besproken: embodiment, gender en feministische geografie. Eerst wordt ingegaan op de geschiedenis van (openbare) toiletten in Nederland. Hierna wordt de specifieke context van toiletgebruik door vrouwen behandeld. De feministische lens wordt geïntroduceerd om inzicht te bieden in de wijze waarop verschillende ervaringen het toiletgebruik beïnvloeden. Op basis van deze literatuur wordt een onderzoekmodel ontwikkeld dat het kader vormt voor het verdere onderzoek.

2.1 Openbaar toilet geschiedenis van Nederland

Binnen de westerse filosofie en religie zijn vrouwenlichamen historisch gezien altijd gepositioneerd als “de ander”, een discours dat tot op heden doorwerkt (Greed, 2020).

In de middeleeuwen veranderde in West-Europa het discours rondom lichamelijke functies zoals toiletteren (Moffat & Pickering, 2019). Waar toiletteren eerst open en bloot werd gedaan, verschoof dit naar afgeschermd toiletteren. Sinds de Industriële Revolutie werd het buiten op straat ontlasten de norm voor mannen, maar niet voor vrouwen. In steden waren thuistoiletten een uitzondering en was men aangewezen op buurttoiletten. Door stankoverlast en hygiënisch oogpunt werden in de openbare ruimte urinoirs geplaatst (Iedere wc telt, 2025; Wall, 2021). Er werden veelal geen openbare toiletten aangeboden voor vrouwen. Dit om de waardigheid, privacy en bescheidenheid van vrouwen te beschermen (Greed, 2019). Als er al toiletten voor vrouwen werden geplaatst, dan waren deze zo ver mogelijk uit het zicht van het publiek (Greed, 2019). In de 19^e en 20^e eeuw werden hygiënische openbare toiletten gezien als een baken van ontwikkeling en vooruitgang. Toiletten speelden een sleutelrol in het voorkomen van het uitbreken van ziektes als cholera (Blake et al., 2025; Stanwell-Smith, 2010).

In de jaren '60 van de vorige eeuw schreven experts beleid met de belangen van de witte man in gedachten (Fainstein, 2010). De tweede feministische golf bracht de ontlastingsongelijkheid voor vrouwen onder de aandacht, zoals op 24 januari 1970 met plasrecht van vrouwen (Historiek, 2026). De opkomst van het neoliberale beleid in de jaren '70 bracht het onderwerp weer naar de achtergrond. Er werd bezuinigd op publieke faciliteiten zoals openbare toiletten. In de daaropvolgende jaren ontstaat er aandacht voor neomarxistisch beleid. In neomarxistisch beleid wordt de behoefte van gemarginaliseerde groepen belicht, maar niet per se in relatie tot toiletgebruik (Fainstein, 2010). Bichard (2015) en Greed (2016) demonstreren dat lichaamsfuncties in modern stadsbeleid nog steeds vergeten worden. De

nadruk ligt nu sterk op de 15-minutestad met focus op bereikbaarheid te voet of op de fiets. Binnen deze bereikbaarheid wordt de menselijke behoefte vaak vergeten (Melik, 2025). In de periode van 1990 tot 2010 zijn veel openbare toiletten om uiteenlopende redenen verdwenen: ze stonden op te kostbare plekken, werden vernield of misbruikt voor seksuele contacten en drugsgebruik of waren te duur om te onderhouden (Stanwell-Smith, 2010).

Veel beleid voor toiletvoorzieningen is gericht op de technische aspecten van riolering of architectuur en niet voor de sociaal-medische aspecten van toiletgebruik (Greed, 2009; Fisher, 2008). Tevens worden toiletten in de man-gedomineerde stadplanning gezien als geldverkwistende onnodige faciliteiten. Ook op de schoonmaak en het onderhoud van vrouwentoiletten rust een taboe, waardoor de praktijk ontransparant is (Greed, 2009). Er wordt niet over gesproken en daardoor wordt de problematiek met betrekking tot comfort, inclusie en veiligheid bevestigd.

Binnen deze matigde aandacht voor toiletbeleid is recent aandacht gekomen voor het voorzien van openbaar toegankelijke genderneutrale toiletten. Volgens Greed (2019) en resulteert de aandacht voor genderneutrale toiletten niet in een verbreding van het aanbod, maar veel meer in vervanging van vrouwentoiletten waar al veel druk op staat.

Het sluiten van en bezuinigen op openbare toiletten past bij het historische discours rondom toiletteren en raakt niet alleen vrouwen. De toiletschaarste beïnvloedt namelijk de kwaliteit van de overige faciliteiten, waardoor mensen sterker leunen op privé aangeboden toiletten, zoals in restaurants of stationstoiletten. Die zijn voornamelijk beschikbaar voor de betalende klant (Blake et al., 2025). Vooral in het Global North wordt er sterk geleund op het aanbieden vanuit de privésector. De privé aangeboden toiletten houden geen rekening met de behoeften van vrouwen of andere gemarginaliseerde groepen (Lewkowitz & Gilliland, 2024). Greed (2016) en Lewkowitz & Gilliland (2024) tonen aan dat deze verschuiving naar het leunen op privéfaciliteiten vooral vrouwen treft.

2.2 Political materiality, affordance theory and Right to the city

Stadsplanning en beleid zijn indirect gelinkt aan de ongelijke toegang tot openbare toiletten. Toilettoegankelijkheid voor vrouwen moet gezien worden in de context van het politieke discours. Het politieke discours van het toiletbeleid heeft invloed op het ontwerp en de planning van toiletten. Bepaalde belangen worden wel of niet meegenomen in beslissingen rondom openbaar toiletbeleid. Openbare toiletten moeten daarom in de context van de political materiality van Pilo & Jaffe (2020) worden gezien. Met *political materiality* wordt de rol van

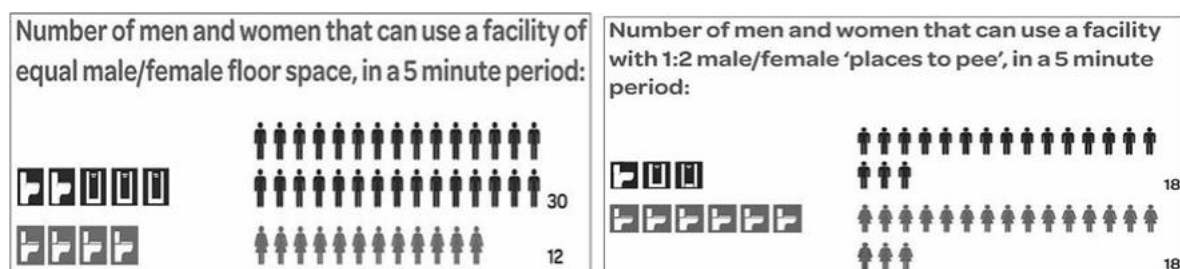
objecten in het bemiddelen van machtsrelaties tussen mensen bedoeld. De theorie laat het politieke discours zien binnen socio-materieel gebruik in de gebouwde ruimte. Politieke materialiteit toont bijvoorbeeld aan hoe sommige groepen wel gelegitimeerd worden in de ruimte en anderen niet en daarmee de in-of exclusie. Pilo & Jaffe (2020) koppelen de *political materiality* aan de *affordance theory*. In *affordance theory* staat de vraag hoe de gebouwde omgeving bepaalde acties faciliteert of niet. Vrouwentoiletten zijn op een bepaalde manier ontworpen waar sommige acties zoals borstvoeding al dan wel of niet worden gefaciliteerd. Het bestuderen van materialiteit in de politieke stedelijke ruimte laat zien hoe discoursen en beleid zijn gekoppeld (Pilo & Jaffe, 2020). Toiletbehoeftes en toiletten zijn hierdoor onderdeel van de politieke materialiteit. Niet enkel beleid is gekoppeld aan materialiteit, maar ook het onderhandelen van burgerschap of *The Right to the City*. Welke gemeenschap kan zich laten zien en horen in het gebruik en de ontwikkeling van openbare toiletten (Lefebvre 1996; Pilo & Jaffe, 2020)?

2.3 Toilettieren als biologisch fenomeen voor vrouwen

Toilettieren kan gezien worden als een biologisch proces dat ieder mens ondergaat (Kelland et al., 2017). Toilettieren wordt gedefinieerd als: “Zich ontdoen van uitwerpselen” of “een stof het lichaam laten verlaten” (Vertalen.Nu, z.d.). Het gaat bij toilettieren om het biologische proces als gedeelde lichamelijke fenomeen van mensen. In de literatuur is terug te lezen dat vrouwen in het biologische proces bepaalde specifieke behoeften hebben. Deze behoeften beïnvloeden het gebruik van toiletten voor vrouwen.

Vrouwen doen hun behoefte vaak zittend, waardoor ze in openbare toilethokjes meer ruimte nodig hebben om te toilettieren (Bichard et al., 2006; Greed, 2009).

Eveneens moeten vrouwen vaker naar de wc dan mannen door de kleinere blaasinhoud. Naar het toilet gaan duurt ook langer voor vrouwen, zie afbeelding 2 en 3. Daardoor staan er vaak rijen bij de vrouwentoiletten (Bichard & Knight, 2011). Die rijen zorgen ervoor dat vrouwen langer hun ontlasting in moeten houden, wat de kans op blaasontsteking vergroot (Anthony & Dufresne, 2007).

Figuren 2 en 3: Vergelijking gelijk aantal toiletten en gelijke toiletansen mannen en vrouwen (Bichard & Knight, 2011)

Er is ook een causaal verband tussen zittend toiletteren en de kans op urinewegontsteking. Om contact met de wc-bril te vermijden, hangen vrouwen vaker boven openbare toiletten, wat een negatieve invloed heeft op de gezondheid van de blaas (Bichard et al., 2006; Greed, 2009). Verder zijn de wc-brillen vaak te hoog voor jonge meiden en korte vrouwen, omdat toiletdesign gericht is op de behoefte van mannen, waardoor de brillen hoger zitten.

Vrouwen gebruiken toiletruimtes ook voor andere activiteiten, zoals het verschonen van anderen, zoals kinderen of ouderen, of zichzelf of het geven van borstvoeding. Dit vergt andere faciliteiten, zoals een breder hokje met een schoonmaakplank of een prullenbakje (Greed, 2009). Greed (2009) toont bijvoorbeeld aan dat prullenbakjes voor menstruatieproducten in vrouwentoiletten niet vaak genoeg worden geleegd, wat invloed heeft op de algehele hygiëne. Vrouwen hebben daardoor vaak meer spullen mee en ervaren in de toiletten het gemis van haakjes om de spullen van de grond te houden (Anthony & Dufresne, 2007).

De studie van Hartigan et al. (2020) belicht de invloed van de persoonlijke factoren die worden gevormd door biologische aspecten zoals medische aandoeningen. In die studie worden de voorbeelden van gelijksoortige bovengenoemde contexten gecategoriseerd en wordt geconcludeerd dat de persoonlijke lichamelijke geschiedenis invloed heeft op toiletteren. Dit kan gaan over eerdere ervaringen met blaasontsteking en ophouden. O'Reilly (2015) voegt hier aan toe dat de toiletbehoeften van vrouwen ook veranderen door lichamelijke veranderingen.

2.4 De toiletervaringen van vrouwen

Toiletervaringen kunnen ook gevormd worden door sociaal-culturele, materialistische of geografische factoren.

Greed (2019) toont bijvoorbeeld aan dat het discours rondom menstruatie en toiletgebruik door vrouwen wordt gestigmatiseerd. Stigma wordt gedefinieerd door Johnston-Robledo en Chrisler (2020) als een “misstand in het lichaam of het karakter die het uiterlijk of het karakter verpest”. Hoewel zowel vrouwen als mannen ontlasting als vies en smerig ervaren, wordt vrouwenontlasting als viezer ervaren (Greed, 2019). Menstruatie wordt als nog “onhygiënischer” bestempeld (Greed, 2019). Vooral menstruatiebloed wordt gezien als onhygiënisch en iets wat verstopt moet blijven (Holst et al., 2022; Johnston-Robledo & Chrisler, 2020). Vrouwen moeten hun lichamelijke functies, zoals menstruatie, verstoppen om in openbare ruimtes te kunnen zijn (Moffat & Pickering, 2019). Dit ondermijnt de “zichtbaarheid” van de vrouwelijke toiletervaring en vergroot de angst en schaamte die zodoende een gelijke toegang tot de openbare ruimte berperkt (Blake et al., 2025). Young

(2006) omschrijft deze geleefde spanning met menstruatie bijvoorbeeld als zijnde: *“on the one hand, as a healthy, natural biological process and, on the other, as dirty, disgusting, abject and shameful. This tension, ultimately, highlights the simultaneous positioning in public perceptions of menstruation as ... something which can be acknowledged but which must be kept hidden.”* (Kelland et al., 2017). Tegelijkertijd wordt het schaamtegevoel versterkt door: “Dat ze er langer over doen” of “niet naar de wc te zijn gegaan voor het weggaan” (Greed, 2019).

Vrouwenlichamen zijn door het stigma onderbelicht in medisch onderzoek en educatie (Greed, 2019). Er is bijvoorbeeld een verschil in toilethygiëne tussen mannen en vrouwen. Mannen krijgen andere hygiënische waarden aangeleerd dan vrouwen. Vrouwen krijgen een sterker hygiënebewustzijn aangeleerd dat ook sterk afhangt van de faciliteiten (Greed, 2019). Dit resulteert in dat vrouwen vrouwen zich genoodzaakt voelen om op te houden als de faciliteiten niet schoon zijn (Greed, 2009).

Hoewel zorgtaken en genderrollen veranderen, rusten de meeste zorgtaken rondom kinderen en ouderen nog steeds op de schouders van vrouwen. Deze zorgtaken betreffen ook de frequentere ontlastingsbehoeftes van de zorgbehoevenden (Greed, 2019).

Ook andere culturele en religieuze aspecten hebben invloed op het verschil in toiletbehoefte van vrouwen. Zo is het vanuit sommige islamitische, hindoeïstische of joodse stromingen niet toegestaan voor vrouwen om openbare toiletten te gebruiken. Het is soms niet toegestaan om toiletten te delen met mannelijke vreemden (Greed, 2019).

Samenvattend zijn er verschillende invloedssferen die bepalend zijn voor toiletgebruik. De bovenstaande voorbeelden zijn samen te vatten aan de hand van het model van Greed (2007, blz. 8). Hierin komen de volgende dimensies samen: ontwerp, planning, klimaat, politiek

discours, medische en gezondheidsaspecten, overheid en management, economische factoren, sociale problemen, culturele en religieuze normen en waarden

Figuur 4: Invloedsferen toiletgebruik (Greed, 2007, blz. 8)

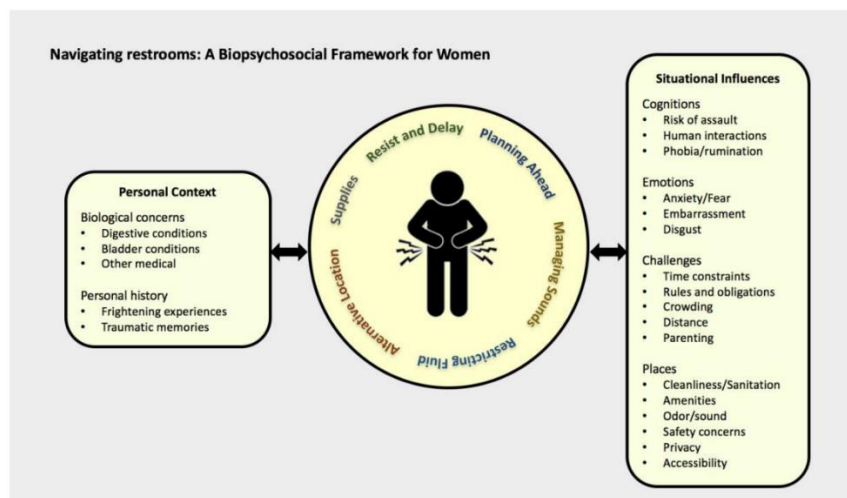
2.5 Feministische theorie

Om de rol van gender in de openbare ruimte en in toiletgebruik te kunnen analyseren, wordt in dit onderzoek de feministische theorie gebruikt. Deze lens wordt binnen de sociale geografie sinds de jaren 1960 toegepast (Johnson, 2009). Vanaf 1980 was in toenemende mate kritiek op de dominante epistemologie, waarin de positie van de man centraal stond in de productie van kennis. Zo bekritiseerde Harraway de manier waarop objectieve kennis werd voorgesteld als neutraal en universeel (Calkin & Freeman, 2020). Harraway (1988) was kritisch op de zogenaamde “godtrick”, het idee dat kennis enkel vanuit afstand en rationaliteit mogelijk was. Zij ontwikkelde als tegenreactie het concept “situated knowledge” waarin de ervaring en beleving van de ruimte van waarde is. Longhurst (1997) liet zien dat er binnen de wetenschap een onderscheid bestond tussen kennis, ruimte en het lichaam. Binnen het academische discours (traditie) werd mannelijke kennis vaak beschouwd als universeel, objectief en rationeel, terwijl vrouwelijke kennis werd gereduceerd tot emoties en instinct (Longhurst, 1997).

Binnen de feministische theorie wordt kennis vanuit emotie en ervaring juist als waardevol gezien. Deze vorm van kennis wordt “embodied knowledge” genoemd (Rose, 1995). Vóór deze feministische epistemologie werden lichamen beschreven als een levenloos

omhulsel, onderhevig aan wat er gebeurde in de openbare ruimte (Longhurst, 2000). De feministische theorie kent juist waarde toe aan de niet-meetbare lichamelijke ervaring zoals een onderbuikgevoel bij een onveilige situatie. Binnen de feministische theorie staan namelijk de emoties van vrouwen en hun reactie op de ontworpen ruimte centraal (Johnson, 2009).

Het concept van intersectionaliteit is belangrijk in deze studie bij het zichtbaar maken van marginalisatie binnen verschillende groepen vrouwen (Crenshaw, 1991). Crenshaw (1991) onderstreept dat ras, seksualiteit, gender en etniciteit ook invloed hebben op ruimtelijke ervaringen, waaronder het gebruik van openbare toiletten (Waitt & Knobel, 2017; Calkin & Freeman, 2020).

Figuur 5: Framework van het navigeren van toiletbehoeften vrouwen (Hartigan et al. , 2020)

Daarom biedt de feministische lens interessante perspectieven voor de lichamelijke geleefde realiteit van vrouwen in openbare toiletten. De voorbeelden uit vorige stukken demonstreren dat toiletervaring sterk intersectioneel van aard is. Toiletten zijn de materiële uiting van betwiste ruimtes met wisselwerkingen tussen gender, biologie en seksualiteit (Greed, 2020). Daarom onderscheiden Hartigan et al. (2020) de volgende situationele invloeden die de individuele toiletervaring van vrouwen beïnvloeden: ervaringen (trauma, menselijke interactie, risico's), emoties (angst, schaamte), tijd, regels, verplichtingen, drukte, afstand, zorgtaken en de plekken (hygiëne, faciliteiten, geur, privacy en toegankelijkheid), zie figuur 5. Qiu (2024) onderstreept dat feministische theorie en concepten zoals intersectionaliteit, participatory

planning en neutrale ruimtes eerlijke openbare toiletruimtes zouden bieden. Om die reden staat deze theorie dan ook centraal dit onderzoek.

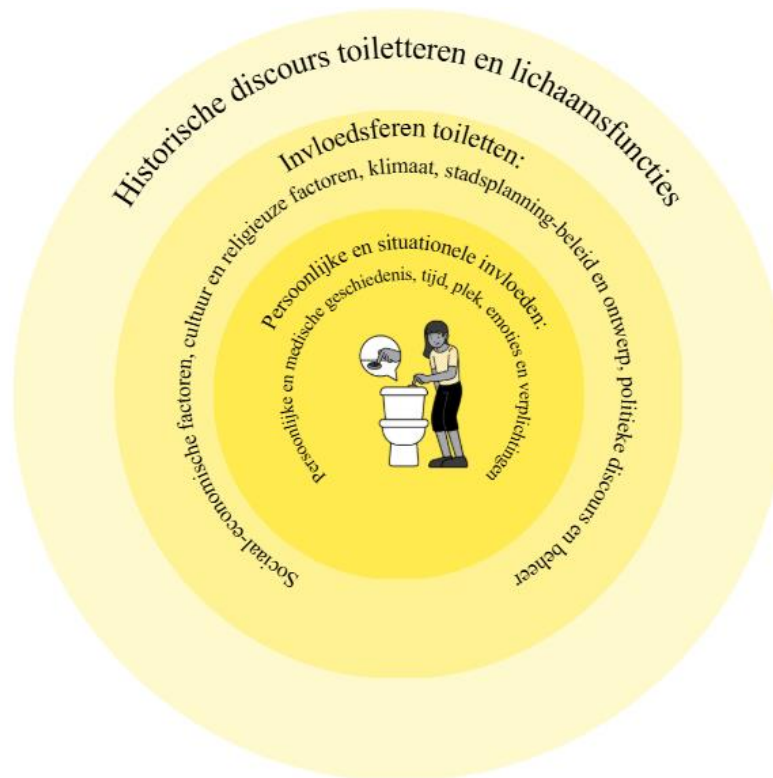
Synthese theoretisch kader

Uit de literatuur blijkt dat openbare toegankelijke toiletten niet uitsluitend in het licht van kwantiteit of ontlasting gezien moeten worden. Het historisch gevormde discours rondom vrouwenlichamen en openbare toiletten heeft het politieke discours en daarmee de fysieke ruimte gevormd. Hierin is de openbare ruimte vooral ingericht op de behoeften van de man. De literatuur laat zien dat de inrichting, kwaliteit, discoursen, verplichtingen en de lichamelijke ervaring van openbare toegankelijke toiletten andere uitwerkingen hebben voor vrouwen en mannen.

Vanuit dit theoretisch kader wordt er in dit onderzoek gekeken naar welke elementen van de modellen van Greed (2007) en Hartigan et al. (2020) naar voren komen in de ervaringen van vrouwen. Het volgende onderzoeksmodel, dat centraal staat in dit onderzoek, zie figuur 6. In het onderzoekmodel worden vrouwelijke toiletbehoeften van buiten naar binnen verklaard. Het historisch gevormde discours heeft invloed op de invloedsferen van Greed (2007) die weer invloed heeft op de persoonlijke en situationele context van Hartigan et al. (2020).

Op basis van de literatuur wordt verondersteld dat de feministische lens de lichamelijke ervaring en de emoties tijdens toiletgebruik van vrouwen in relatie tot de geplande ruimte en

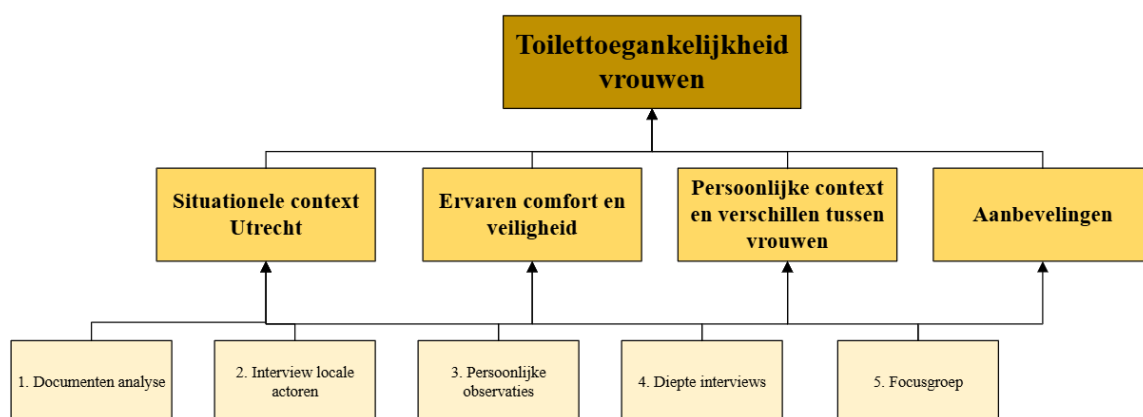
de invloedsferen zal blootleggen. De embodied knowledge zal bijdragen aan het invullen van de wisselwerking van verschillende invloedssferen en persoonlijke en situationele invloeden.

Figuur 6: Onderzoeksmodel

3. Methode

Dit hoofdstuk beschrijft de methoden die zijn gebruikt om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Dit hoofdstuk beschrijft de volgende methodenaspecten: typologie, validiteit, betrouwbaarheid en ethische overwegingen. In figuur 5 is het overzicht van de methode van dit onderzoek te zien.

Figuur 7: Methode overzicht

De betekenissen die vrouwen toekennen aan openbare toiletten in hun gebruik laten zich lastig kwantitatief uitdrukken. Daarom is om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden een kwalitatieve methodiek nodig. Een kwalitatief toiletonderzoek zou een verdieping van de cijfermatige kennis over de openbare toiletsituatie geven. Een kwalitatief onderzoek legt factoren bloot die niet zichtbaar zouden worden met kwantitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek biedt diepere inzichten in onderwerpen door interactie met plaatsen en sociale actoren.

3.1. Methode typologie en data kenmerken

De gebruikte methoden worden hieronder uiteengezet. Er zijn voor dit onderzoek een beleidsanalyse (1) , interviews met lokale actoren (2), persoonlijke observaties (3), diepte-interviews (4) en een focusgroep (5) gebruikt.

1. Beleidsanalyse

Om de toiletcontext in beeld te krijgen, is een beleidsanalyse toegepast die ontwikkelingen van 2016 tot 2026 in beeld brengt. Om deelvraag 1 (de situationele context Utrecht) te beantwoorden, worden kadernota's, visies en beleidstukken over de openbare ruimte geanalyseerd. In deze stukken wordt gezocht naar data over toiletten, de toiletontwikkeling en de belangen. Bij de overige documenten van de gemeente Utrecht is de PRISMA (2020)-methode uitgevoerd waar tevens is gezocht naar data over toiletten en toiletontwikkeling.

Er is voor het analyseren van de beleidsstukken gekeken naar de beleidsstukken van de omgevingsvisie. In de omgevingsvisie staan volgens de gemeente Utrecht: “al het gemeentelijke beleid over de leefomgeving.” De kadernota's, visies en beleidstukken zijn te vinden op de site van de gemeente Utrecht. De omgevingsvisie is opgebouwd uit: de koers, thematisch beleid en gebiedsbeleid. In deze analyse is gekeken naar thematisch beleid, omdat dit het meeste inzicht geeft in het toiletbeleid in de openbare ruimte van de hele gemeente Utrecht. Binnen de lijst van thema's is er bij de documenten gekeken welke thema's kunnen relateren aan openbaar toiletbeleid, dit waren de beleidsthema's: Openbare Ruimte en Maatschappelijke voorzieningen. Binnen deze beleidstukken werden de Kadernota kwaliteit openbare ruimte en het handboek van de openbare ruimte benoemd als documenten die inzicht geven in het ontwikkelen, ontwerpen en onderhouden van openbare ruimten. Vandaar dat deze stukken ook zijn geselecteerd voor de analyse. Binnen de geselecteerde stukken is gekeken

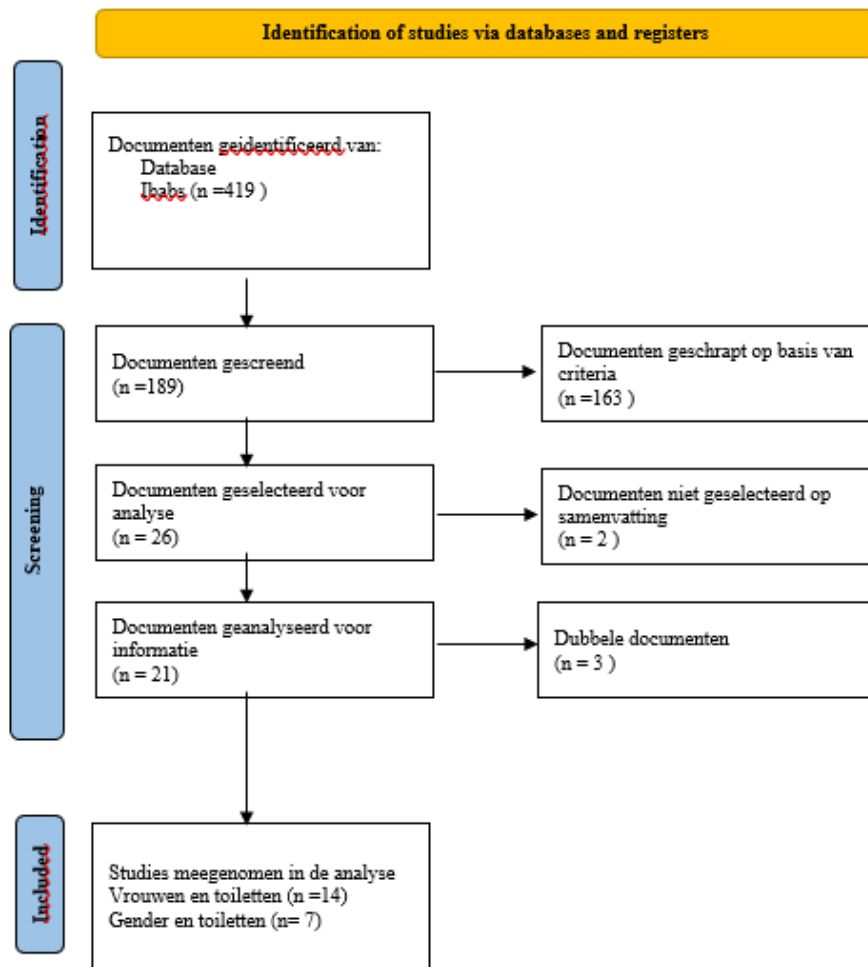
naar wanneer, hoe vaak en in welke context toiletten genoemd worden. Aangezien dit inzicht geeft over de visie, het beleid, het onderhoud en het ontwikkelen van toiletten.

Voor overige documenten van de gemeente Utrecht wordt een verkorte versie van Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) protocol gebruikt (Page et al., 2021). De stappen voor deze PRISMA (2020) zijn: criteria, zoekstrategie, verdere definiëring met exclusiecriteria en daarna de samenvatting van de gevonden data. Het proces is hieronder kort beschreven.

De eerste zoekcriteria binnen de openbare bestuurlijke informatie van Utrecht was “openbare toiletten” met $n=419$. De zoekterm was vernaauwd omdat als de termen “openbare” en “toiletten” werden gezocht, dan was $n = 2033$. De informatiebron was iBabs publieksportaal (*Zoeken Utrecht - iBabs Publieksportaal*, z.d.). Hiervoor is gekozen omdat deze site toegang gaf tot openbare beleidsstukken van de gemeente Utrecht. De selectie is uitgevoerd tussen 13 april en 14 april 2026. De laatste selectie is uitgevoerd op 15 april. Het was nog erg breed en niet specifiek gericht op de behoeftes van vrouwen. Hierdoor zijn de criteria vrouw toegevoegd, waardoor $n = 153$ werd en voor gender $n = 36$. Er is bewust niet gekozen om verdere zoekcriteria, zoals gewoonlijk met PRISMA (2020) gedaan wordt, toe te voegen. Hierna zijn de volgende criteria toegevoegd:

- Het document moest gaan over openbare toiletten in relatie tot vrouwen of gendertoegankelijkheid.
- Het document moest niet ouder zijn dan 2016

Deze selectie werd gedaan door de aangegeven kernzinnen van het document te lezen en met de bovenstaande selectiecriteria de bruikbaarheid met een ja of nee te beantwoorden. Met deze verdere selectieprocedures kwam het aantal documenten gericht op vrouwen op $n = 16$ en gender $n = 10$. Als er verdere vragen of onduidelijkheden waren, is er contact opgenomen met de auteur of bewerker. De resultaten en de codeboom zijn samengevat en het synthesedocument is te vinden in bijlage 2.

* Documenten geselecteerd via IBabs Zoeken Utrecht – iBabs publieksportaal. (z.d.). <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/search/results>.

Figure 8: Selectieproces weergegeven via Flow chart PRISMA 2020 selection method

2. Interviews lokale actoren

Er zijn interviews gehouden met de gemeente Utrecht, de Hoge Nood-app en het MDL-fonds. Deze partijen spelen een rol in het beleid, het aanbod en de ontwikkeling rondom openbaar toegankelijke toiletten. Naar de gemeente Utrecht en de Hoge Nood zijn de vragen via de mail gestuurd. Doordat er veel tijd over heen gegaan was voordat de gemeente het verzoek tot interview kon verwerken, was er niet genoeg tijd om het interview te doen, te verwerken en te analyseren. De gemeente Utrecht heeft online de vragen beantwoord. Zo kon de visie van de gemeente nog meegenomen worden in dit onderzoek. De Hoge Nood-app had de vragen online beantwoord, omdat dit hun eigen voorkeur had. Het interview met het MDL-fonds kon wel uitgevoerd worden. Dit interview is gedaan op 28 mei in hun kantoor in Amersfoort. Het

interview was semigestructureerd en de vragen waren van tevoren opgesteld. De antwoorden zijn achteraf verwerkt en ter controle nog naar het MDL-Fonds opgestuurd.

3. Persoonlijke observaties

Om de beschreven toiletten in beleidsdocumenten in Utrecht te visualiseren, zijn toiletten bezocht en gefotografeerd op 24 april 2026. Dit is gedaan aan de hand van persoonlijke observaties, zoals wandelingen, analyse van het toiletaanbod via de Hoge Nood-app, fotografie of straatgesprekken om een beeld te krijgen van de kwaliteit van het huidige toiletaanbod. Tijdens de observaties is gekeken naar hygiëne, faciliteiten en bereikbaarheid van de toiletten., omdat deze de keuze om naar het toilet te gaan beïnvloeden (Qiu, 2024).

Op basis van de verschillende definities van openbare toiletten die eerder zijn gedefinieerd, zijn de verschillende typologieën van toiletten bezocht. Dit is gedaan om de verschillen tussen openbaar toegankelijke en privé-aangeboden toiletten in beeld te krijgen. Er zijn foto's gemaakt van openbaar toegankelijke gratis toiletten in binnenruimtes zoals in het stadskantoor of de Jaarbeurs, maar ook in buitenruimtes zoals op het Janskerkhof. Ook van privé aangeboden toiletten zijn foto's gemaakt. Door deze verschillende toiletten te fotograferen kunnen observaties gemaakt worden over de verschillen tussen de typen openbare en privétoegankelijke toiletten. De selectie voor de bezochte toiletten is semi-willekeurig gedaan aan de hand van de Hoge Nood-app.

De straatgesprekken waren korte gesprekken met voorbijgangers op het Berlijnplein in Utrecht. Deze korte straatgesprekken zijn ter verbreding van de data uit de diepte-interviews. De gesprekken duurden tussen de 5 en 15 minuten. Het werven van participanten voor het diepte-interview verliep moeizaam, waardoor deze methode een aanvulling is op de diepte-interviews. De korte straatgesprekken werden niet opgenomen en laagdrempelig gevoerd, waardoor verschillende typen vrouwen bereid waren tot een gesprek. Deze gesprekken gebruikten een verkorte versie van de topic list van de diepte-interviews. Tijdens en na de gesprekken werden aantekeningen gemaakt over de antwoorden.

Tevens is het appaanbod van Hoge Nood geanalyseerd op verschillende tijden. Er zijn foto's gemaakt van het aanbod van toiletten via de Hoge Nood-appkaart gedurende de dag. Dit is gedaan om inzichtelijk te maken hoe het aanbod over de dag heen verandert.

4. Diepte-interviews

Het instrument dat centraal staat in dit onderzoek is het diepte-interview waarmee deelvragen 2 (veiligheid en comfort) en 3 (verschillen tussen vrouwen) worden beantwoord.

Tijdens dit onderzoek zijn 10 diepte-interviews gehouden: walk-along interview of als een zittend interview thuis of in een café. De participanten waren tussen de 20 en 90 jaar en woonden, studeerden of werkten in Utrecht. 7 participanten zijn gerecruteerd via persoonlijk netwerk en 4 participanten zijn gerecruteerd via het netwerk van RAUM. De interviews duurden gemiddeld tussen de 30 en 90 minuten. Verzadiging trad op na het tiende interview. Één diepte-interview was met twee participanten, tijdens andere negen interviews werden participanten individueel geïnterviewd. Data uit de interviews zijn geselecteerd en gecategoriseerd op basis van de methode van Williams & Moser (2019). Het transcriberen, categoriseren en coderen is gedaan in NVivo en Amberscript. Vervolgens zijn deze data met elkaar vergeleken om uitspraken te kunnen doen over de verschillende facetten van toiletbehoeftes in de openbare ruimte.

Tabel 2: Datakenmerken participanten diepte-interviews

Gender	Participant kenmerk	Leeftijd	Plek interview	Soort interview
Vrouw	Chronisch ziek	66	Café Utrecht Oost	Zittend interview
Vrouw	MS	66	Woning in Leidsche Rijn	Zittend interview
Vrouw	Moeder jonge kinderen	35	Wandeling door Leidsche Rijn	Walk-along interview
Vrouw	Oudere	90	Woning in Utrecht Centrum	Zittend
Vrouw	Mantelzorger	67	Woning Utrecht Centrum	Zittend interview
Vrouw	Oudere	75	Wandeling door Leidsche Rijn	Walk-along
Vrouw	Overactieve blaas en werkend	32	Online	Zittend interview
Non-binair	Long Covid en minder mobiel	31	Café bij Jaarbeurs	Zittend interview
Non-binair	Student en transgender	20	Wandeling door Utrecht Centrum	Walk-along interview
Vrouw	Student	21	Wandeling door Utrecht Centrum	Walk-along interview

Non-binair	Student	24	Wandeling door Utrecht Centrum	Walk-along interview
------------	---------	----	--------------------------------------	-------------------------

De interviews zijn gedaan om de impact van de sociale context van toiletgedrag in beeld te krijgen (deelvraag 2 en 3). Het Interpretatieparadigma is gebruikt om een dieper begrip te krijgen van de geleefde realiteit van de participant vanuit het perspectief als insider (Huizinga & Spierings, 2026). Het gaat over de geleefde ervaring, zoals persoonlijke opvattingen en gevoelens rondom openbare toiletten. Dit gaat hand in hand met de etnografische aanpak, waarbij wordt gepoogd holistisch begrip te krijgen van menselijk gedrag in sociaal-culturele en economische contexten (Huizinga & Spierings, 2026). Er is veel variatie in de ervaring van toiletgebruik; daarom zal de afwisseling tussen zittende diepte-interviews en diepte-interviews op locatie (walk-along interviews) goed passen bij de dynamische en flexibele aard (Finlay & Bowman, 2016).

De participanten konden zelf kiezen om het diepte-interview zittend te doen of op locatie tijdens een wandeling, zie tabel 2 (walk-along interview). De participant kon zelf een plek of route uitkiezen of er kon een plek of route voorgesteld worden. Het aanbieden van deze keuzes was om het comfort van de participant te waarborgen. Het opstellen van de diepte-interviews en de topic list is gedaan aan de hand van de toolkit van Huizinga & Spierings (2026). De interviews waren samenwerkend van aard, waarbij er gelijk partnerschap bestond tussen de interviewer en de onderzoeker. De onderzoeker hield wel de focus bij de vooropgestelde thema's. Het interview was hierdoor semigestructureerd van aard. Omdat lichamelijke informatie niet altijd zichtbaar is bij de analyse, zullen er ook aantekeningen worden gemaakt over informatie die niet auditief kan worden vastgelegd.

5. Focusgroep

De verzamelde informatie uit de diepte-interviews hebben de thema's verschaft voor de focusgroepen om zo deelvraag 4 (aanbevelingen) te kunnen beantwoorden. Focusgroepen geven inzicht in individuele denkpatronen over een onderwerp, maar ook interactie en consensus in een groepssituatie (Cyr, 2015). De focusgroep geeft informatie voor de good practice die gebruikt kan worden voor deelvraag 4. Tevens visualiseren de gemaakte opdrachten door de focusgroep de thema's die worden besproken in deelvragen 2 en 3. Voor de verdere uitwerking van de focusgroeporganisatie zie bijlage 4. De participanten zijn geworven uit persoonlijk netwerk en het netwerk van RAUM. De focusgroep vond plaats op 3 juni op het Berlijnplein en duurde 70 minuten.

Gender	Participant kenmerk	Leeftijd
Vrouw	Student	21
Vrouw	Student	21
Vrouw	Werkend	59
Vrouw	Werkend	50
Vrouw	Werkend	55

Tabel 3: Datakenmerken participant focusgroep

3.2 Validiteit en betrouwbaarheid

Om de validiteit en betrouwbaarheid te waarborgen, worden de strategieën van Robson (2002: 174) gebruikt.

De langdurige betrokkenheid van de onderzoeker wordt gewaarborgd door onderdeel te zijn van de organisatie RAUM, die nauwe banden onderhoudt met gemeenschappen in Utrecht. Door de betrokkenheid van RAUM is er een vertrouwelijke band tussen participanten. Onderdeel zijn van de leefwereld van de participant geeft meer inzichten voor het onderzoek. Hierdoor verschuift de positie van de onderzoeker van observator naar betrokkene van de gemeenschap (Lundy et al., 2008). De eigen positionering van de onderzoeker, als 26-jarige vrouw, heeft invloed op de resultaten van het onderzoek. De positionaliteit als onderzoeker heeft invloed op hoeveel comfort en vrijheid de participanten ervaren om eerlijk antwoord te geven.

Er zal triangulatie van data plaatsvinden door gebruik te maken van zowel walk-along interviews, focusgroepen als observaties. Tevens zal er member checking gedaan worden met participanten naar aanleiding van een debriefing na de walk-along interviews via de transcripts of door een verklaring te vragen. Outliers van data zullen onderzocht worden met de negative case analysis om te onderzoeken waarom deze data afwijken. Het chronologisch documenteren van het NVivo zal gebeuren om de transparantie te garanderen. Dit gaat gepaard met een gedetailleerd coderingsysteem.

3.3 Ethische overwegingen

Voor de opzet van het onderzoek is de toolkit van Huizinga & Spierings (2026) gebruikt. Hierin worden stappen gezet rondom zeggenschap over route, interviewguide en ruimtelijke interactie.

Het voorkomen van schade van de participanten staat centraal in dit onderzoek. Toiletteren is een onderwerp waar een taboe omheen hangt. De participanten stellen zich kwetsbaar op, door

mee te doen aan het onderzoek. Nog meer zelfs als het interview in de openbare ruimte wordt gehouden. Daarom is de ethic review aanpak van de Universiteit Utrecht gebruikt. Hierbij wordt rekening gehouden met vrijwillige deelname, toestemming, anonimiteit, vertrouwelijkheid, risico's en resultatencommunicatie. De uitwerking van de ethische overwegingen is te vinden in bijlagen 3, 4 en 7.

Doordat het stigma of taboe rondom uitscheiding groot is, wordt er discreet met de data omgegaan. Dit betekent dat de data in een afgesloten omgeving bewaard en geanalyseerd worden. Het zal alleen gedeeld worden met andere instanties na mondelinge toestemming van de participant tijdens het interview. De participanten zullen handmatig geanonimiseerd worden. Ook zullen er pseudoniemen voor plekken bedacht worden, waardoor de participant niet te traceren is.

Er is rekening gehouden met lichamelijke of mentale beperkingen van de participant met rustpunten of alternatieve routes, zie bijlage 7. Er zal ook tijdens het interview meermaals gevraagd worden naar zowel de fysieke als de mentale staat van de participant. De participant mag dan ook altijd de deelname aan het onderzoek stoppen en zich terugtrekken.

Om dit alles te kunnen waarborgen, zal er van tevoren consent gevraagd worden, zie bijlage 3 en 4. Dit is een reflexief proces waar dus meermaals op teruggekomen zal worden tijdens en na het interview. Na het interview zal er gevraagd worden of de participant het gesprek fijn vond of zich alsnog wil terugtrekken. Om misinterpretatie van het gegeven interview te voorkomen, zal het transcript naar de participant gestuurd worden en eventueel om verduidelijking van uitspraken na te vragen.

4. Resultaten

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van het onderzoek naar de beleidsanalyse, diepte-interviews en focusgroepen. Eerst wordt de situationele context van Utrecht besproken (4.1). Daarna worden de sociale temporele factoren, persoonlijke aspecten, comfort en veiligheid besproken die de toiletbehoeften van vrouwen beïnvloeden (4.2). Dan worden de verschillen tussen vrouwen verklaard (4.3). Ten slotte worden aanbevelingen voor gebruiksvriendelijke toiletten gegeven door participanten zelf (4.4). De resultaten formuleren een antwoord op de toegankelijkheid van openbare toiletten voor vrouwen in Utrecht.

4.1 Open en bloot: de situationele context van de toiletten van Utrecht

In de situationele toiletcontext van Utrecht wordt antwoord gegeven op de vraag: Op welke wijze dragen lokale actoren, zoals de gemeente, maatschappelijke organisaties en horecaondernemers bij aan het huidige toiletaanbod en aan verdere ontwikkeling van openbare toiletten? In Utrecht zijn de gemeente Utrecht, de Hoge Nood en het MDL-Fonds betrokken bij de zorg en het vormen van het toiletaanbod. De wisselwerking tussen deze actoren wordt in dit stuk uiteengezet.

4.1.1. Visie, handboek, beleid en kadernota stukken van de gemeente Utrecht

Utrecht omschrijft de visie en toiletverantwoordelijkheid als volgt:

“De gemeente Utrecht ziet het als haar verantwoordelijkheid om te zorgen voor een gastvrije toegankelijke en inclusieve openbare ruimte, waarin iedereen zich vrij kan bewegen zonder belemmeringen (Zie het 'plan van aanpak - Utrecht op het gemak' en het VN-verdrag handicap). Toegang tot openbare toiletten is daarbij een van de basisvoorwaarden.” (Gemeente Utrecht, 2026)

Toegankelijkheid en inclusiviteit schemeren ook door in het motto van Utrechts inclusiviteitsbeleid: “Iedereen kan meedoen” (Gemeente Utrecht, z.d.). De gemeente Utrecht werkt aan: “een stad waar iedereen meetelt. Iedere Utrechter verdient een gelijke behandeling en gelijke kansen. Zonder te letten op opleiding, herkomst, seksuele voorkeur, gender of sekse, geloofsovertuiging of beperking.” (Gemeente Utrecht, z.d.). Op de website staan meldpunten voor verschillende soorten discriminatie, zoals op de woningmarkt of wegens seksuele

voorkeur. Tevens vermeldt de website de aanwezigheid van experts gericht op inclusie van verschillende bevolkingsgroepen en lhbtq+’ers. Hoewel sekse en gender wel genoemd worden in de bovenstaande doelstelling, vermeldt de gemeente geen expertise op het gebied van vrouweninclusie. Utrecht hanteert geen expliciet gericht departement op gendermainstreaming of gendersensitiviteit. Desalniettemin is de gemeente Utrecht zich wel bewust van de verschillende toiletbehoeften van vrouwen. De gemeente stelt het volgende:

“Ja er zijn verschillen in toiletbehoefte van mannen en vrouwen, zoals behoefte aan zittoiletten en aanwezigheid van afvalbakken. Bij de ontwikkeling en plaatsing van nieuwe voorzieningen wordt hier rekening mee gehouden”. (Gemeente Utrecht, 2026)

Dit citaat illustreert dat de gemeente bij de gedifferentieerde toiletbehoefte van vrouwen een technische nadruk legt. De studies van Greed (2009) en Fisher (2007) stellen dat toiletbeleid zich hier vaak op richt en andere aspecten zoals sociale en medische aspecten van toiletbeleid, die eveneens het toiletgebruik van vrouwen beïnvloeden, over het hoofd zien.

Het bewustzijn uit het bovenstaande citaat over de gedifferentieerde toiletbehoefte van vrouwen is niet sterk terug te zien binnen het beleid rondom toiletten. Zoals bijvoorbeeld het Handboek van de openbare ruimte. Voor het ontwerpen, inrichten of opstellen van beleid over de openbare ruimte gebruikt de Gemeente Utrecht het handboek van de openbare ruimte. Dit wordt gedaan omdat er “veel verschillende belangen zijn” en om “rekening te houden met het presenteren hiervan in de toekomst” (Gemeente Utrecht, z.d.). Het handboek bestaat uit drie delen: ontwerpprincipes, bouwstenen en technische eisen (Gemeente Utrecht, z.d.). In ontwerpprincipes en technische eisen worden toiletten benoemd. Het gaat echter over hondentoiletten en niet over sanitaire voorzieningen voor mensen (Handboek Openbare Ruimte gemeente Utrecht, z.d.). In ontwerpeisen worden wel sanitaire voorzieningen benoemd, maar dan in relatie tot vaarrroutes. Het gebrek aan benoeming van sanitaire voorzieningen voor mensen in de visie is te verklaren doordat er geen lokale wet- en regelgeving in de Gemeente Utrecht over toiletten is (*Lokale Wet- en Regelgeving*, z.d.).

Om de kwaliteit van de openbare ruimte te waarborgen, heeft de gemeente Utrecht de Kadernota kwaliteit openbare ruimte opgesteld. Hierin staan onder andere de 47 criteria uitgelicht die zorgen voor: gebruik, inrichting en beheer voor de kwaliteit van de openbare ruimte (Beleid voor kwaliteit openbare ruimte gemeente Utrecht, z.d.). Binnen deze kadernota stelt Utrecht dat de openbare ruimte “steeds meer

een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt”. De gemeente Utrecht stelt dan ook te werken aan toiletbeleid door:

“ondernemers, instellingen en organisaties te stimuleren om hun toiletten open te stellen en zichtbaar te maken, bijvoorbeeld via de HogeNood-app. Bij gemeentelijke gebouwen stellen we, waar mogelijk, toiletten open voor publiek. Bij nieuwbouw en herontwikkeling stimuleren we het realiseren van toegankelijke toiletten.” (Gemeente Utrecht, 2026)

Deze gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt ook benoemd in “maatschappelijke voorzieningen op peil” en “gezonde leefomgeving” van de omgevingsvisie. In deze stukken staat:

“Je kunt naar het toilet in publiek toegankelijke gebouwen. Dit is afgesproken met eigenaren en huurders.” (Omgevingsvisie gemeente Utrecht, 2021).

Opvallend is dat de gemeente Utrecht ondernemers stimuleert om te voorzien in het aanbod van toiletten. Volgens de gemeente zou de behoefte vooral overdag bij kinderen en ouderen liggen en 's nachts bij het uitgaanspubliek (Omgevingsvisie gemeente Utrecht, 2021).

Tevens benoemt Utrecht “gezonde verstedelijking” als leidend principe. Opvallend is dat binnen de nota geen enkele keer een toilet wordt benoemd. De nadruk binnen deze nota ligt voornamelijk op de aantrekkelijke uitstraling en niet per se gezonde verstedelijking in relatie tot menselijke behoeftes (Beleid voor kwaliteit openbare ruimte gemeente Utrecht, z.d.).

Bij een zoekopdracht binnen de omgevingsvisie van Utrecht wordt het woord “toilet” enkel gevonden in de Samenvatting Omgevingsvisie Binnenstad 2040 (Gemeente Utrecht, z.d.) (Omgevingsvisie gemeente Utrecht, 2021). De toiletten die genoemd worden in de omgevingsvisie bevinden zich in de fietsenstalling van het station. Deze toiletten werden genoemd in relatie tot bereikbaarheid. In het beleidsdocument van de Leefbare stad en maatschappelijke voorzieningen worden de uitgangspunten zoals participatie, ontmoetingen, open wijken voor alle voorzieningen en toegankelijkheid genoemd. Opnieuw worden in dit document geen toiletten benoemd. Binnen het thema welzijn zijn duidelijke normen geformuleerd, zoals de grootte van een buurtcentrum per inwoner. Maar een vermelding rondom welzijn en toiletvoorzieningen is er niet (Omgevingsvisie gemeente Utrecht, 2021).

Concluderend wordt zichtbaar dat er wel aandacht is voor inclusie en toegankelijkheid voor iedereen en men zich bewust is van gedifferentieerde toiletbehoeften. Desalniettemin wordt uit de geraadpleegde visie- en beleidsstukken duidelijk dat dit zich niet verankert in het toiletbeleid.

4.1.2 Toiletontwikkeling uit openbare documenten over toiletten in Utrecht

De documentatie begint in 2016 met het aankaarten van de behoefte aan genderneutrale toiletten (Gemeente Utrecht, 2016). Na Koningsnacht in 2017 werden de eerste vragen gesteld over meer sanitaire voorzieningen in parken door lange rijen, wildplassers en overlast (Gemeente Utrecht, 2017). In 2018 kwam er aandacht voor toiletbehoeftes met de motie: “Utrecht op het gemak” (Gemeente Utrecht, 2019). Hierin wordt aandacht gevraagd voor het afnemende aantal invalide toiletten. Maar ook de lange wachtrijen en ongelijke toiletvoorzieningen tussen mannen en vrouwen worden aangekaart. Tevens worden er meerdere besprekingen gehouden over het feit dat vrouwen worden achtergesteld en er meer plaskruizen zijn dan toiletten voor vrouwen. In 2019 en 2020 volgt hieruit de norm van 1 toilet per 500 meter en het plan van aanpak voor het beleid: Utrecht op het gemak, zie afbeeldingen 8, 9 en 10 (Gemeente Utrecht, 2020). Hierin worden onder andere het financiële budget van 193.000 euro vastgesteld, afspraken gemaakt, de stand van zaken gedocumenteerd, uitbreiding van het toiletaanbod en de zichtbaarheid via Hoge Nood en bewegwijzering benoemd. In het plan van aanpak staan inclusieve toiletten voor iedereen centraal. De focus van de toiletvoorzieningen ligt voornamelijk in het centrum.

Figuur 8: Toiletvoorzieningen Utrecht uit Utrecht op gemak plan van aanpak (Gemeente Utrecht, 2020)

Focuspunten Centrum (waar willen we op inzetten)

Figuur 9: Focuspunten plan van aanpak Utrecht op het gemak (Gemeente Utrecht, 2020)

	2021	2022	2023	2024
Jaarlijkse invulling beleidstaak (incl. contract HogeNood app en actualisatie)	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000
Jaarlijks extra onderhoud uriliften	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
Jaarlijkse stap extra voorziening*	€ 30.000	€ 60.000	€ 90.000	€ 120.000
Totaal	€ 75.000	€ 105.000	€ 135.000	€ 165.000

Figuur 10: Kostenindeling plan van aanpak Utrecht op het gemak (Gemeente Utrecht, 2020)

In 2021 wordt genderongelijkheid via een Atria-rapport nogmaals aangekaart (Atria, 2018). Ook het gevoelde tekort aan tijdelijke voorzieningen tijdens Koningsdag werd een aantal keren aangekaart in 2022 en 2023 (Gemeente Utrecht, 2022; Gemeente Utrecht, 2023). In 2024 zijn afspraken gemaakt om bij nieuwbouw rekening te houden met openbare toiletten. Vanaf 2024 worden er geen expliciete verbeteringen benoemd los van kwantitatief uitbreiden van de toiletvoorzieningen (Gemeente Utrecht, 2024) (Gemeente Utrecht, 2025). Wel wordt er nog vermeld dat er geen budget is voor nieuwe toiletten en dat er in Utrecht vaker toiletten worden vernield dan in andere steden (Gemeente Utrecht, 2025). De gemeente Utrecht omschrijft deze ontwikkeling en de knelpunten zelf als volgt:

“Het toiletaanbod is afgelopen jaren uitgebreid, zowel in de binnenstad als in de parken. De vindbaarheid van toiletten is verbeterd via apps zoals de HogeNood-app. Tegelijkertijd zien we ook dat er knelpunten zijn. Zo hebben we te maken met vernielingen, vervuiling, parken waar nog geen definitieve voorziening staat en zijn we afhankelijk van vrijwilligers of ondernemers op sommige locaties.” (Gemeente Utrecht, 2026)

De overige documenten laten zien dat er vooral aandacht is voor het kwantitatief uitbreiden van het toiletaanbod. Hierbij is aandacht voor mobiliteit van verschillende groepen, zoals

minder mobiele mensen, maar verdere aandacht voor voorzieningen in de toiletten is niet afgekaderd. Utrecht toont een afhankelijkheid van toiletten van vrijwilligers en ondernemers.

4.1.3 Hoge Nood in Utrecht

Met de zoekterm openbare toiletten gemeente Utrecht kom je als eerste op de gemeentelijke site. Hierop staan 10 toiletten aangegeven. Verder geeft de site geen meldpunt of contactinformatie over openbare toiletten. Wel verwijst de site naar de Hoge Nood-app voor het zoeken naar andere toiletten. Hoge Nood is een organisatie die een toiletkaart aanbiedt om toiletten te kunnen vinden. Ee (*Openbare Toiletten | Ontdek Utrecht*, z.d.). De gemeente Utrecht is een partner van de app Hoge Nood (*HogeNood | Partners*, z.d.). Hoge Nood is een organisatie die communicatie faciliteert tussen ondernemingen, gemeentes en gebruikers van toiletten (*HogeNood - Vind en Beoordeel Toiletten*, z.d.). De app biedt een toiletkaart om de sanitaire voorzieningen in de stad zichtbaar te maken. (*HogeNood - Vind en Beoordeel Toiletten*, z.d.). Hoge Nood zet zich in voor een toiletvriendelijk landschap en stelt dat “gemeentes een belangrijke rol vervullen in het voorzien van toiletbehoeftes” (*HogeNood - Vind en Beoordeel Toiletten*, z.d.). Volgens Hoge Nood is het voorzien in openbare toiletten een gedeelde verantwoordelijk:

Gemeenten hebben een wettelijke zorgplicht en werken met de 500-meternorm als richtlijn — maar die wordt nauwelijks gemeten of gehandhaafd. Wij faciliteren met ons HogeNood CMS hier ook in de bewustwording enerzijds en anderzijds ook in de realisatie waarbij we actief aansturen op het dichten van eventuele gaten waar nog geen toilet opengesteld is.”(Hoge Nood, 2026)

“Alternatieven bestaan — zoals bewegwijzering of gemeentelijke kaarten — maar die zijn versnipperd, zelden actueel en niet navigeerbaar. Een app combineert realtime navigatie, gebruikersbeoordelingen en actuele openingstijden op één plek.” (Hoge Nood, 2026)

“Ondernemers en gemeenten kunnen hun toiletten openstellen en daarmee het gat dichten. En de nationale overheid kan kaders stellen via bouwregelgeving en subsidies. HogeNood maakt de data zichtbaar die al deze partijen nodig hebben om verantwoordelijkheid te nemen.”(Hoge Nood, 2026)

Met de app zijn zowel privé aangeboden toiletten als openbaar toegankelijke toiletten te vinden. De app heeft verschillende filters om een toilet te vinden dat bij de behoefte van de gebruiker past. Hoge nood is zich bewust van een gedifferentieerde behoefte van gebruikers. Er

zijn voor de behoeften ook filters beschikbaar, zoals man, vrouw, rolstoeltoegankelijk, babyverschoontafel, volwassene verschoontafel of kosten. Ze werken nog aan een verbreding van hun filters, onder andere voor genderneutrale toiletten.

“Vrouwen hebben gemiddeld vaker en urgenter behoefte aan een toilet — door fysiologische verschillen, zwangerschap of menstruatie. Ook de wachttijd bij damestoiletten zijn structureel langer. Bij de beoordeling van locaties spelen factoren als hygiëne en veiligheid ook zwaarder mee voor vrouwen.” (Hoge Nood, 2026)

Zoals het bovenstaande citaat illustreert, brengt de Hoge Nood-app verschillende databases bij elkaar om de kaart te vormen. Om veranderingen of extra toiletten zichtbaar te maken, gebruiken ze een meldsysteem. In hoeverre de meldingen inzichtelijk zijn voor gemeentes, hangt af van welk pakket er gekozen is. Het beoordelingssysteem voor gebruikers werkt via een recensie op basis van hygiëne, geur, sfeer & design en toiletartikelen. Onderin is een optie om een wijziging voor te stellen. Zoals in figuur 6 te zien is, wordt er in het budget voor sanitaire voorzieningen ook geld vrijgehouden om de Hoge Nood App te actualiseren.

Hoewel de Hoge Nood-app werkt met een meldsysteem, gebruikt de Gemeente Utrecht eigen onderhoud. De gemeente benoemt de meldingen vanuit de Hoge Nood app niet:

“Gebruikers kunnen ook nog onjuistheden melden via wijzigingen, waarna wij of eigenaren van de locatie de data bijwerken. Dat maakt de kaart levend in plaats van statisch. “ (Hoge Nood, 2026)

“Binnen de gemeentelijke afdeling 'Wijkonderhoud en Service' vindt het dagelijks beheer van openbare toiletten plaats. Alle openbare toiletten worden dagelijks gecontroleerd en gereinigd. Storingen worden zo snel mogelijk verholpen en bij grotere schade wordt een toilet tijdelijk gesloten.” (Gemeente Utrecht, 2026)

Hierdoor lijkt het alsof de Hoge Nood-app los van het onderhoud van de gemeente Utrecht staat.

4.1.4 Toiletten van Utrecht in situ

In de voorgaande beschreven context is het enkel gegaan over de kwantiteit van de openbare toiletten van Utrecht. De kwaliteit van de toiletten heeft ook invloed op het gebruik (Qiu, 2024). Uit persoonlijke observaties werd een algemene trend zichtbaar: er waren grote verschillen tussen toiletten binnen één locatie. Waar sommige toiletten relatief schoon oogden,

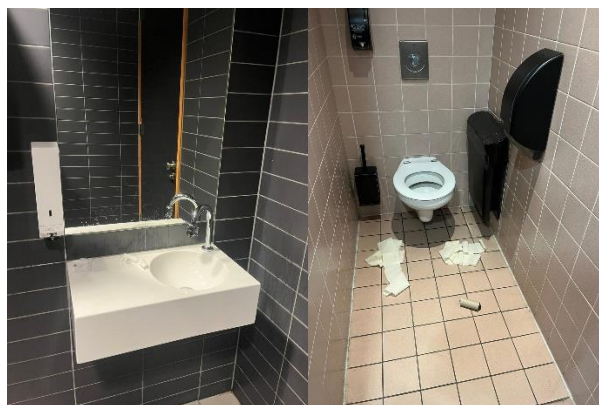
zaten andere toiletten onder waterspetters of lag er toiletpapier op de grond. Verder bevonden de toiletten zich meer aan de achterkant van gebouwen.

Op afbeelding 2 is het openbare toilet op het Janskerkhof te zien. Dit openbare toilet is een urilift (deze kan uit de grond omhoog worden gehaald). Deze urilift is ongeveer 1,5 meter breed en 2 meter lang. Hierin zijn drie urinoirs en één zit-wc. De ruimtes zijn vrij smal en de geur van urine was sterk aanwezig. De zit-wc had geen bril.

Afbeelding 2: Urilift op Janskerkhof

Tijdens het bezoek aan toiletten met de hulp van de Hoge Nood-app waren er plekken die wel op de Hoge Nood-kaart als beschikbaar aangegeven stonden, maar dit niet waren. Bijvoorbeeld in de Jaarbeurs en de Urilift bij de Drifkant van Janskerkhof. Deze waren gesloten of geheel afwezig. Sommige universiteitstoiletten werden aangegeven als beschikbaar, maar waren enkel toegankelijk met een toegangspas. Van de bezochte toiletten was een deel van de informatie op de Hoge Nood-app niet actueel.

Afbeelding 3: semi-openbare toiletten met losliggend toiletpapier en doekjes

De staat van toiletten verschilde sterk, zie afbeelding 3. Uit persoonlijke observaties kwam naar voren dat de bezochte opengestelde toiletten over het algemeen een slechtere hygiëne hadden dan de privé-aangeboden toiletten. De zichtbaarheid en bewegwijzering bij private toiletten

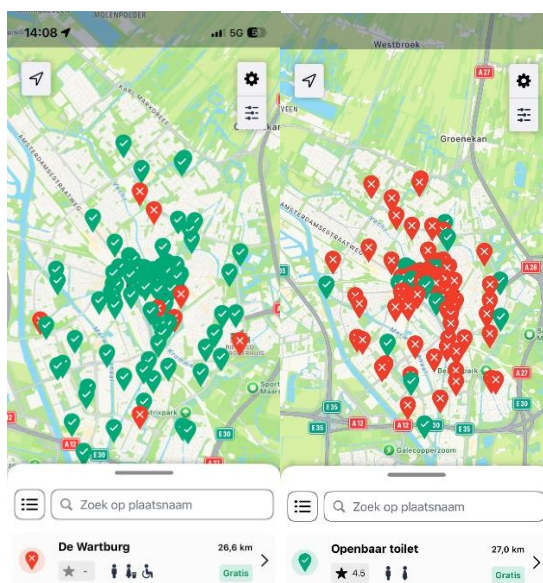
waren geheel afwezig of slechts te zien bij binnenkomst. Volgens het plan van aanpak van Utrecht op 't gemak zouden hier stickers voor gebruikt worden.

Het aanbod van invalide toiletten of toiletten waar de zorgtaken gedaan konden worden, was in privé aangeboden toiletten minder. Invalide toiletten fungeerden ook als babyverschoonplaatsen. Ook in toegankelijke toiletten in semi-openbare gebouwen moesten er liften of omwegen worden genomen om het toilet te kunnen bereiken. Op de bewegwijzeringsiconen voor verschoonplekken stonden vooral vrouwenfiguren kinderen aan het verschonen, zie afbeelding 4.

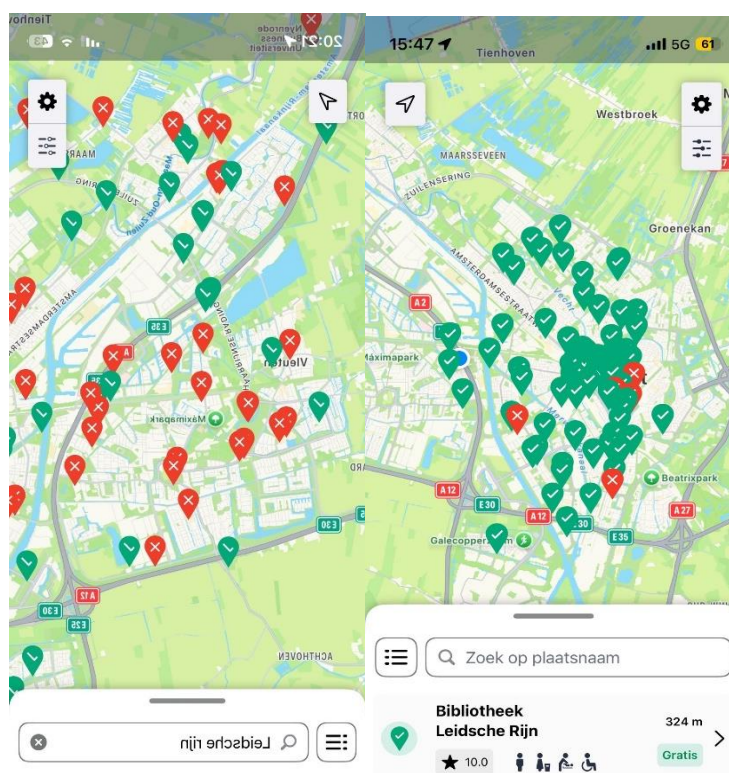
Afbeeldingen 4,5 en 6: bewegwijzering invalide en babyverschoontafels

Figuur 10 toont het verschil in het toiletaanbod van toiletten in Utrecht vóór en tijdens de openingstijden van winkels. Veel van de aangegeven toiletten van de Hoge Nood-app zijn private en toegankelijke toiletten. Deze toiletten zijn niet geopend buiten openingstijden.

Afbeeldingen 7 en 8: Hoge Nood App voorzieningen (filter vrouw en gratis) om 14.08 in de middag 24-4-2026 en om 7.44 op 25-4-2026

Het document van Utrecht op het gemak richt zich vooral op de toegankelijkheid van toiletten in het centrum. Afbeeldingen 9 en 10 tonen het verschil in toiletbeschikbaarheid in het centrum van Utrecht en Leidsche Rijn. Het aanbod aan toiletten in de binnenstad is groter dan in Leidsche Rijn, terwijl er in Leidsche Rijn meer dan het dubbele aantal inwoners heeft (*Utrecht in Cijfers* | Gemeente Utrecht, 2026).

Synthese situationele context

In deze paragraaf stond de volgende deelvraag centraal: Op welke wijze dragen lokale actoren, zoals de gemeente, maatschappelijke organisaties en horecaondernemers bij aan het huidige toiletaanbod en aan verdere ontwikkeling van openbare toiletten? Hoewel de gemeente Utrecht wel aandacht heeft voor groepen die met leeftijdsdiscriminatie of discriminatie van afkomst te maken hebben, is er geen aandacht specifiek voor een focusgroep van vrouwen. Uit de beleidsanalyse is duidelijk dat Utrecht op 't gemak een aanpassing in het aanbod van toiletten heeft gebracht. Desalniettemin is deze visie nog niet terug te zien in het Handboek voor openbare ruimte. Er is vooral aandacht voor “meer” toiletten en ondanks het Attria-rapport is er geen aandacht voor behoeftes van vrouwen. Op het moment verwijst Utrecht naar Hoge Nood voor de bewegwijzering. De kaart van Hoge Nood is uitgebreid en maakt zichtbaar welke toiletten er zijn. Desalniettemin is er tijdens observaties opgemerkt dat de aangeboden toiletten sterk wisselden qua toegankelijkheid en hygiëne. Soms was de informatie op de Hoge Nood-app niet accuraat. Het toiletaanbod wisselt sterk op basis van de tijd op de dag of hoe ver men van het centrum is.

4.2 Sociale, temporele factoren en comfort en veiligheid voor vrouwen in toiletgebruik in Utrecht

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag: Hoe beïnvloeden de toiletvoorzieningen, sociale en temporele aspecten samen het gebruik, het ervaren comfort en de veiligheid van vrouwen? Het antwoord op deze vraag is geformuleerd aan de hand van de data die is verzameld aan de hand van de diepte-interviews. Thema's die bij deze vraag centraal staan zijn: bekendheid van het toiletaanbod, comfort, veiligheid, hygiëne en faciliteiten.

4.2.1. Bekendheid van plekken

Tijdens de interviews werden door verschillende participanten dezelfde plekken genoemd die algemeen bekend waren om naar het toilet te gaan. Uit de aangehaalde citaten blijkt dat de participanten vaak terugvielen op dezelfde toiletten:

“Ik heb nu vaste plekken in de stad waarvan ik weet. Oké, daar kan ik naar het toilet.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

“Maar in Utrecht weet ik het nu wel een beetje. Maar ik ga meestal maar ik weet wel vaak ga ik ergens naartoe in mijn achterhoofd, wetende waar ik kan plassen.” (Vrouw, 21 jaar)

De bekende toiletplekken die werden gebruikt zijn: Hoog Catharijne, de Hema, het stadskantoor, de bibliotheek op het Neude en Tivoli. Vooral de bibliotheek op Neude werd vaak aangehaald door de participanten als een prettig toilet als de participanten in het centrum waren. De toiletten die gebruikt werden waren zowel privé aangeboden toiletten als openbare toegankelijke toiletten. De toiletten die gebruikt werden door participanten bevonden zich meestal in gebouwen. Andere privé aangeboden toiletten die gebruikt worden door de participanten bevonden zich in de horeca. Deze bekende toiletten bevinden zich in het centrum.

De stadplanning heeft voor de participant een voelbare nadruk op de nutsvoorzieningen in het centrum. Participanten beschrijven indirect het gevoelde gemis aan toiletaanbod verder van het centrum af, dit wordt weerspiegeld in het volgende citaat:

“as soon as you move away from them, like, even if you walk past the canals, for example. And the further you get, a little less like, the fewer options you have.” (Non-binair, gehandicapt, Long COVID, 31 jaar)

Aangezien de gemeente Utrecht verwijst naar de Hoge Nood-app in relatie tot de vindbaarheid van toiletten, is dit ook aan de participanten gevraagd. De antwoorden op het gebruik van de Hoge Nood-app tonen dat vrouwen die al bekend zijn in de stad geen extra stap zouden nemen om hun kennis uit te breiden of de app te gebruiken, zoals:

“Ik denk niet dat ik heel snel voor Utrecht specifiek die app zou downloaden...Maar misschien eerder in steden die ik niet zo goed ken.” (Non-binair, transgender, student, 20 jaar)

Desalniettemin vonden meerdere participanten het een goed initiatief en ze waren verbaasd over het aanbod. Tijdens de interviews werd duidelijk dat de app veelal niet bekend is.

Participanten ervaren comfort als ze weten waar toegankelijke toiletten zijn. Als dit eenmaal bekend was en ze wisten dat ze terug konden vallen op de bekende toiletten, werd de kennis over andere toiletten niet uitgebreid.

4.2.2 Hygiëne

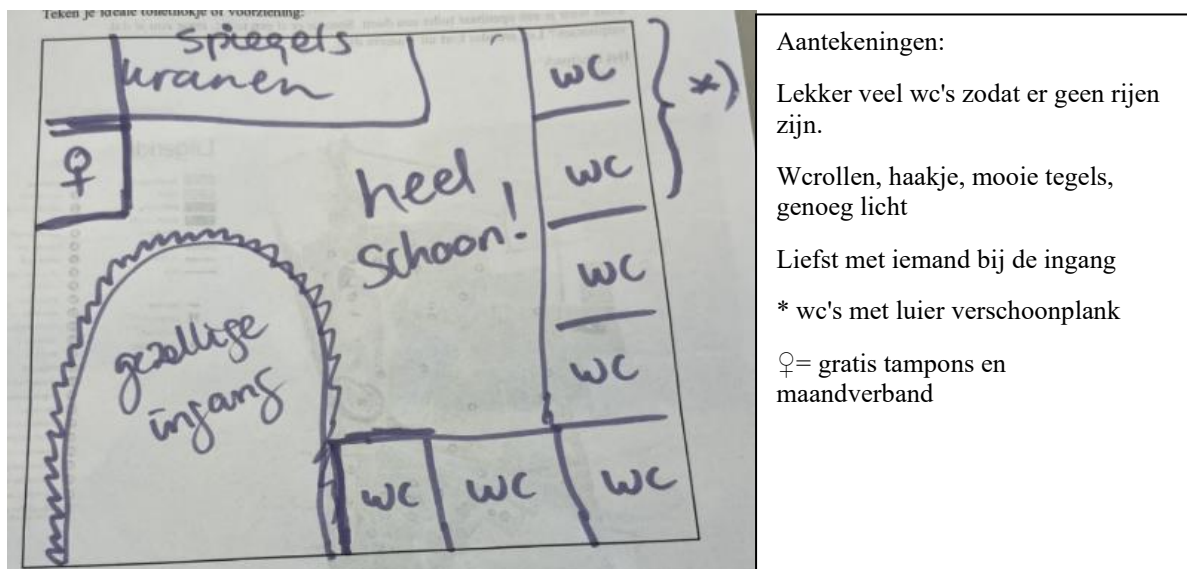
Bij het bespreken van openbare toiletten en toiletgebruik in de interviews werd het gebruik vooral gekoppeld aan hygiëne en het niet “vies” zijn. Voor bijna alle participanten was dit sterk bepalend voor het kiezen van bepaalde toiletten. Er is een sterk bewustzijn van de noodzaak

van hygiëne in relatie tot veiligheid, deze bevinding wordt ondersteund door de volgende uitspraak:

“Voor vrouwen moet het toch wel wat schoner zijn, want infecties en shit ben ik zelf altijd heel erg bang voor.” (Non-binair, transgender, 20 jaar)

Uit de interviews kan worden herleid dat de hygiëne en veiligheid sterk in relatie staan met het comfort. Als de veiligheid gewaarborgd is, ervaren vrouwen ook een sterker comfort om een toilet te gebruiken.

De hygiëne werd gelinkt aan de staat en de “netheid” van de aanwezige faciliteiten in het hokje. De vloeren, de geur, bril en pot werden meermaals genoemd. De invloed van hygiëne in relatie tot het gebruik werd ook zichtbaar in gesprekken met de focusgroep; zie onderstaande afbeelding 11, die dit illustreert.

Afbeelding 11: ideaal toilet volgens participant van de focusgroep

Een aspect dat door meerdere participanten als belangrijk werd benoemd, is het onderhoud:

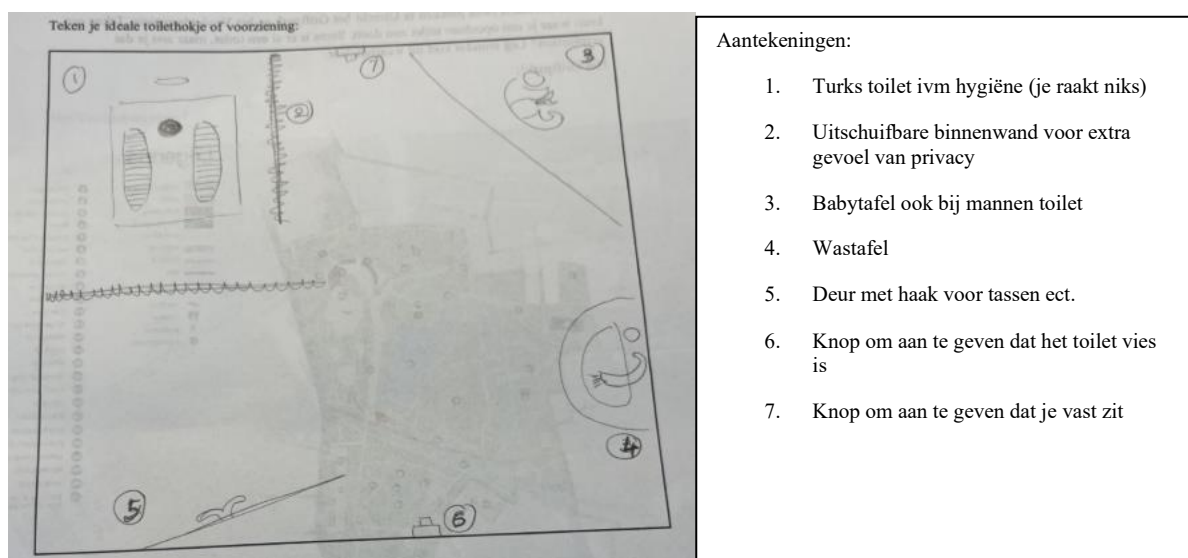
“Sometimes it also can be a sign that the place isn't being maintained very well...you know, like, it's just as much about cleanliness as about, just the place being maintained in a good shape.” (Non-binair, gehandicapt, Long COVID, 31 jaar)

Vooraf de aanwezigheid van toiletpapier en het belang van handen te kunnen wassen, zijn bij participanten aanwezig. Het idee dat anderen dezelfde faciliteiten gebruikten en dezelfde spullen aanraakten werd als negatief ervaren. Vooral als de toiletten met mannen gedeeld moesten worden, werd het ervaren als verslechtering van de hygiëne.

“dat je zelf een dekseltje eraf moet halen. Heb je je handen net gewassen en dan wil je prullen kwijt en dan moet je weer overal aanzitten.” (Vrouw, 75)

“Er zijn ook gewoon vaak vrouwen zitten op het toilet. En als je dan met die gemengde openbare toiletten, die mannen, die pissen gewoon op die bril dus zeg maar. Dat vind ik dan ook weer een stukje ongelijkheid in de zin van doe dan gewoon die bril omhoog, of ga zelf ook gewoon zitten en zeg maar. Ik heb het gevoel dat heel veel van deze dingen die benadelen dan weer vrouwen.” (Vrouw, 21 jaar)

De participanten uiten ook sterk dat ze ervaren dat mannen een stuk minder hygiënisch omgaan met toiletten, waardoor er nadelen zijn bij gebruik door vrouwen.

Afbeelding 12: Ideaal toilet volgens participant focusgroep

4.2.3 Comfort en andere gebruikers

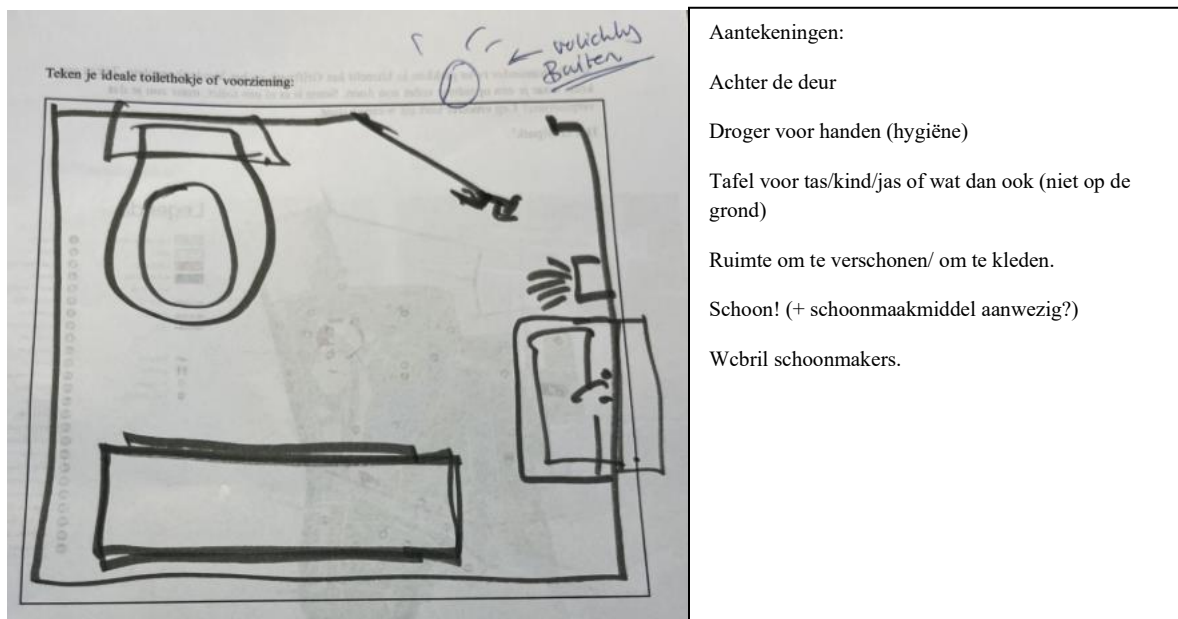
Er was discomfort bij de participanten in relatie tot mannelijke gebruikers en hygiëne. Hoewel de dominantie van mannen in de openbare ruimte wel merkbaar was voor sommige deelnemers, was het discomfort voornamelijk in relatie tot hygiëne. Het discomfort werd sterk negatief ervaren als het ging om verslaafden of daklozen.

“Op Lepelenburg is een openbaar toilet gekomen en dat wordt totaal in beslag genomen door de drugsdealers die daar zijn. Ja, ja. Daar kan niemand meer gebruik van maken.” (Vrouw, 90 jaar)

Indirect werd een sterke behoefte aan privacy geuit door de participanten. Dit werd indirect genoemd door het meermaals benoemen van het op slot kunnen doen van de deuren. Soms werd dit in relatie tot andere gebruikers genoemd en soms gewoon in de context van privacy.

“De deuren moeten van top tot teen dicht zitten. Ik wil niet dat er een spleet tussen zit en dat ik mensen hun voeten kan zien, of dat ze naar mij kunnen zwaaien. Dat vind ik echt heel naar, altijd. Het is helemaal van top tot teen wel dicht eigenlijk. En weet je wat ik leuk vind? Wat doen ze in Japan of zo? Dan kan je zo'n muziekje aanzetten. Dus als je moet poepen of als je diarree hebt, dat ze dat dan kan aanzetten. Dan voel je iets meer die gemak, zeg maar, in het openbaar om dan toch te poepen.” (Vrouw, 21 jaar)

Dit kwam ook terug in de behoefte van sommigen om een gesloten toilethokje te hebben , zie afbeelding 14.

Afbeelding 13: Ideaal toilet volgens participant focusgroep

Hier spreekt ongemak rondom zichtbaarheid, geluid en geur uit. Hoewel meerdere deelnemers benoemden dat ze zich niet per se schamen om over dit onderwerp te praten, lijken de zichtbaarheid en hoorbaarheid in de situatie zelf wel iets waar ze zich mee bezighouden.

4.2.4 Aanpassen gedrag en temporele aspecten

De onderstaande uitspraken illustreren hoe de participanten hun gedrag aanpassen om hun eigen comfort en veiligheid te waarborgen in relatie tot toiletbehoeftes. Opvallend was dat vrouwen hun eigen gedrag verder aanpasten door bijvoorbeeld eigen producten mee te nemen, zoals zakdoeken of desinfectiemiddel of door minder te drinken. Ook kwam naar voren dat sommige vrouwen museumjaarkaarten of universiteitspasjes gebruiken enkel om naar het toilet te kunnen gaan om zo zonder direct te moeten betalen gebruik te kunnen maken van toiletten.

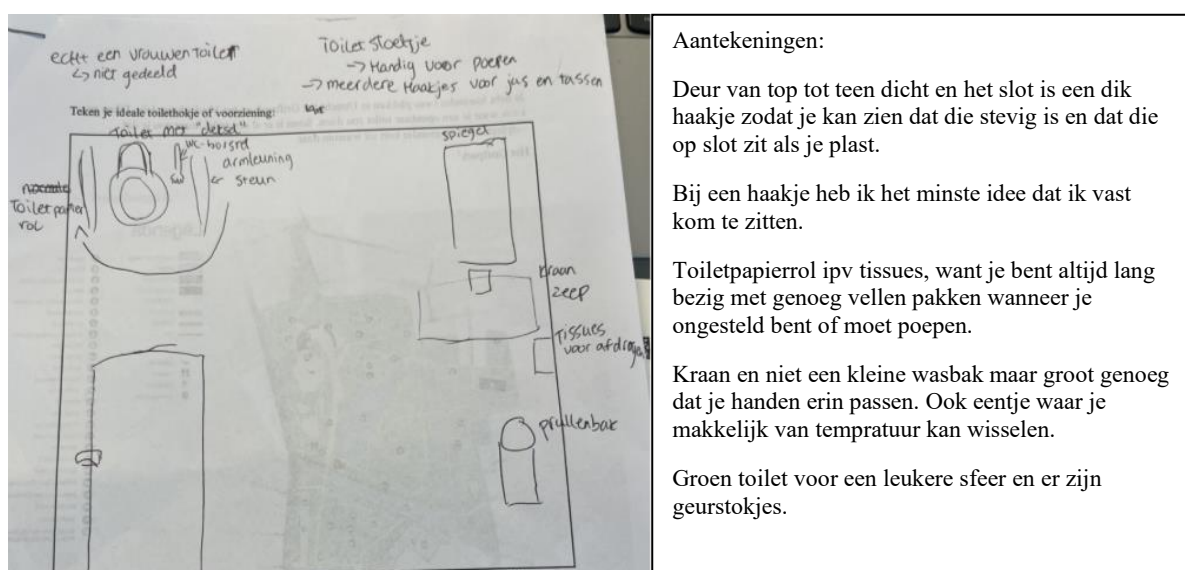
Zoals al eerder gesteld, moeten vrouwen vaker een toilet gebruiken. De participanten benoemden dat er ook vaker rijen staan. In de genoemde voorbeelden ervaren de vrouwen het discomfort sterker door de temporele of sociale situatie waarin ze zich bevinden. Zeker als er druk op de aanwezige toiletten staat door drukte, bijvoorbeeld tijdens Koningsdag, wordt het discomfort sterker. Tevens hebben de situatie en tijd invloed op welke toiletten er toegankelijk zijn.

“Bijvoorbeeld publieke evenementen als Koningsdag. Daar heb ik eigenlijk een hekel aan, omdat. Ik ben op zo'n dag eigenlijk alleen maar bezig met kan ik naar de wc of niet?” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

In het voorbeeld van Koningsdag zal de temporele staat van de aangeboden toiletten een andere invloed hebben op het comfort. Maar ook de onzichtbaarheid bij het naar binnen “glippen” op een druk terras is een strategie die wordt toegepast om in een situationele context gebruik te kunnen maken van een toilet.

“Maar ik kan niet uit welk restaurant het is. Nee. Nou, ik kijk wel vaak of er genoeg. Genoeg mensen zitten op het terras en binnen. Want als er maar één tafeltje bezet is, dan is het heel duidelijk dat ik geen klant ben en daarnaar binnenloop. En dat ik daar niet hoor te plassen. Dus ik kijk wel vaak waar is het druk En daar ga ik plassen.” (Vrouw, 21 jaar)

Uit de straatinterviews en de gesprekken met de focusgroep kwam ook naar voren dat vooral de toiletbehoefte anders werd tijdens de menstruatie of tijdens het uitgaan. En ook uit de aantekeningen bij onderstaande afbeelding van de focusgroep.

Afbeelding 14: Ideaal toilet volgens participant focusgroep

Synthese sociale, temporele factoren in relatie tot comfort en veiligheid voor vrouwen tijdens toiletgebruik

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag: Hoe beïnvloeden de toiletvoorzieningen, sociale en temporele aspecten samen het gebruik, het ervaren comfort en de veiligheid van vrouwen? Het ervaren comfort werd op verschillende manieren gevoeld. Een van de factoren die invloed hadden, was weten waar een toilet is. De participanten kenden een paar plekken, zoals die op de Neude of in de Hema. Ook de focus van Utrecht op het gemak in de binnenstad werd gevoeld in het gemis van toiletten buiten het centrum. Een andere sterke link met comfort was de ervaren hygiëne. Het ervaren comfort en de veiligheid waren vaak gelinkt aan hoe het toilet als “schoon” werd ervaren. Bijvoorbeeld door de staat of het onderhoud van de faciliteiten en het moeten aanraken. Ook het moeten delen met andere gebruikers werd als “viezer” ervaren. Het gebruik door verslaafden stond in verband met veiligheid. Maar het gebruik van andere mannelijke gebruikers werd in verband gebracht met hygiëne. Maar ook privacy was een onderdeel van comfort. Om het comfort en de veiligheid te waarborgen, werd door de participanten een eigen methode ontwikkeld. Er werd rekening gehouden met temporele aspecten zoals drukte tijdens evenementen. Maar participanten hadden ook een methode om te kunnen gaan met de temporele staat van de faciliteiten door zelf spullen mee te nemen of plekken uit te zoeken.

4.3 Persoonlijke toiletbehoefte of één pot nat voor vrouwen

In paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag: In hoeverre beïnvloeden persoonlijke toiletbehoeften het gebruik van openbare toiletten en hoe zijn de verschillen tussen vrouwen te verklaren? Het antwoord op deze vraag is geformuleerd aan de hand van de data die is verzameld met diepte-interviews. Thema's die bij deze vraag centraal staan zijn: leeftijd, eerdere ervaringen, medische achtergrond, sociale conventies, positionaliteit en toiletimago van Nederland.

4.3.1 Leeftijd, ervaringen en biologische of medische situatie

Tijdens het onderzoek werd gevraagd naar wat op persoonlijk vlak de toiletbehoeftes vormen. Dit verschilde per persoon sterk. Hoewel de persoon in kwestie vertelde dat de desbetreffende leeftijd of medische omstandigheden meestal geen invloed had op de toiletbehoefte, kwam er later in het gesprek naar voren dat dit indirect wel het geval is. Bijvoorbeeld bij de vraag: ervaart u uw toiletbehoefte als uniek? Het antwoord was veelal dat de participanten dit niet als

zodanig ervaren. Sommige participanten ervoeren wel de invloed van de medische situatie op de toiletbehoefte, zoals bij een participant die de invloed van COVID-19 op het toiletgebruik merkte. Desalniettemin kwam er met andere vragen wel naar voren dat leeftijd bijvoorbeeld gepaard ging met vaker naar het toilet moeten of dat de kniegewrichten het hangen boven het toilet niet meer toelieten.

“ik heb natuurlijk, best wel veel vriendinnen in dezelfde leeftijdscategorie en dan merk je ook en dat dat hoort gewoon bij de leeftijd dat je vaker even gebruik moet maken van toilet, Dat je toch vaker moet plassen.” (Vrouw, chronisch ziek, 66 jaar)

Hoewel de deelnemers vaak benoemden dat leeftijd invloed heeft op toiletteren, werd het door de participanten niet direct zelf gekoppeld aan hun toiletbehoefte. Andere ervaringen, zoals minder energie hebben om naar het toilet te gaan of behoefte hebben aan goed verlichte ruimtes, werden ook opgemerkt.

Bij minder mobiele participanten was er een sterk bewustzijn van verandering in behoefte. Bijvoorbeeld de behoefte aan hendels of versteviging voor balans, aan gelijkvloers, ruime hokjes of hendels. Voor de minder mobiele participanten verschilde het ook in hoeverre er behoefte was aan ondersteuning van een rollator of rolstoel per dag, maar koppelde dit vooralsnog aan het gebruik van toiletten.

“Bijvoorbeeld als mensen een feest organiseren in de binnenstad in een gelegenheid zeg maar dan vraag ik ook wel altijd zo van waar is het toilet. Omdat je dan vaak dan wel hebt dat het beneden is. En dan weet ik inmiddels dat er hele vervelende trappen zijn.” (Vrouw, MS, 66 jaar)

De mate waarin eerdere ervaringen invloed hebben op huidige ervaringen op toiletten was direct of indirect bij alle interviews terug te zien (Hartigan et al., 2020). Dit is terug te zien bij verwijzingen van participanten die kijken naar de situatie nu in vergelijking met vroeger. Hieruit blijkt veelal dat er al veel verbeterd is en de noodzaak als minder hoog wordt ervaren.

“Dat heeft misschien met mijn leeftijd te maken. Ja, dat kan, want ik was het vroeger nog veel ernstiger gewend dan dat het nu is. Ik denk dat het nu beter voor gezorgd wordt dat de voorzieningen, ja aangepast zijn aan de aan de behoeften van de klant, zal ik maar zeggen dan vroeger.” (Vrouw, 75 jaar)

Dit sluit ook aan bij de eerdergenoemde bekendheid van plekken. Maar dit werd door sommige participanten ook gekoppeld aan eerdere toiletervaringen in relatie tot genderidentiteit:

“Vroeger meer, toen ik echt net uit de kast was, toen was ik zo van toen was ik echt helemaal. En Toen werd ik bijna gewoon anti-vrouw en toen was ik nog van ik wil niks meer met een vrouw te maken hebben, maar ik vond een man als wat dan ook heel erg bang. Dus ik ging altijd in de gehandicaptenstal of niet.” (Non-binair, transgender, 20 jaar)

4.3.2 Positionaliteit

De meeste deelnemers ervoeren geen verschil in toiletbehoefte in vergelijking met andere vrouwen. Uit de interviews kwam een bewustzijn naar voren dat vrouwen ervoeren dat ze vaker naar het toilet moesten. De deelnemers ervoeren dat ze niet uniek waren in hun toiletbehoeften. Hoewel er wel een bewustzijn was rond het ouder worden en vaker het toilet gebruiken, werd ook genoemd dat, ondanks de jongere leeftijd, een hogere frequentie van toiletbezoek aanwezig kon zijn. Dus ook hier was er bewustzijn dat toiletteren niet enkel gekoppeld is aan leeftijd.

“Want ik denk. Ik ben ook wel gezond en heb de wc niet heel vaak nodig. Ja. En ik kan hem ook wel. Ik de wc ook wel makkelijk vinden...Ik denk dat ik er daardoor minder aan denk of minder doorheb dat het eigenlijk voor veel mensen wel een groot probleem is.” (Non-binair, 24 jaar)

“Een misvatting dat het alleen oude mensen zijn hoor. Denk erom.” (Vrouw, 90 jaar)

Desalniettemin, als er naar gevraagd werd, dan was er wel een bewustzijn over eigen positionering rondom lichamelijke toestand of mobiliteit. Zoals de citaten illustreren, was er een sterk bewustzijn van de invloed die invaliditeit, ouderdom of zorgtaken kunnen hebben.

“Ik kijk wel eens naar of er invalide toiletten zijn, want ik heb vroeger veel met invalide mensen bezig geweest en zo en ook zelfs in de bibliotheek. Dan heb je dat echt vrij weinig en al helemaal niet in cafeetjes. Vaak is er nog een drempel of een trap waar je op of af moet.” (Non-binair, transgender, 20 jaar)

Dit kwam meestal door eigen ervaringen met zorg voor kinderen, familieleden of vrienden. Participanten benoemden de ongelijkheid die hierover kon ontstaan en ook dat het voor sommigen uit de omgeving resulteerde in thuisblijven. Ook tijdens de focusgroep was er een sterk bewustzijn ten opzichte van andere toiletbehoeftes los van het huidige eigen toiletgebruik, bijvoorbeeld in verschoontafels of ruime hokjes. Een uitspraak waar de deelnemers van de focusgroep achterstonden luidde:

“Als alle toiletten nu als invalidetoiletten gemaakt zouden worden, zou het veel inclusiever zijn en het gebruik voor iedereen fijner zijn, ook als je geen fysieke beperking zou hebben.” (Vrouw, focusgroep, 50 jaar)

Niet alleen tijdens de diepte-interviews kwam het bewustzijn van positionaliteit naar voren, maar ook tijdens straatinterviews werd duidelijk dat moeders bewust zijn van hun positionaliteit in relatie tot toilettengebruik tijdens de zwangerschap of met kleine kinderen. Uit de straatinterviews kwam naar voren dat mensen in deze positie gewilliger zijn om de vrouwen naar het toilet te laten gaan. De participanten tonen een soort inlevingsvermogen in relatie tot hun eigen positie of een bewustzijn over hun positie ten opzichte van anderen.

“Maar ik ben veel ouderen, hè. Daar kun je dus iedereen voor. Als je achter de rollator loopt, is iedereen behulpzaam.” (Vrouw, 90 jaar)

Tevens wordt er sterke ongelijkheid gevoeld wat betreft toiletkansen. Zoals de citaten demonstreren, is er duidelijke frustratie over de kwantitatieve verschillen tussen de toiletten voor vrouwen en mannen.

“Ik heb het gevoel dat er ook naar de verhouding daar ook vaak niet klopt met de hoeveelheid urinoirs. Openbare urinoirs met echt toiletten dat er gewoon veel meer urinoirs zijn omdat die iets makkelijker te plaatsen zijn en zo. Maar dat maakt me ook boos.” (Vrouw, 21 jaar)

Ook betreffende de zorgtaken merkten vrouwen dat het verschonen vaker op hun schouders lag door het niet aanwezig zijn van verschoontafels in mannentoiletten.

Meningen over genderneutrale toiletten verschilden sterk bij de participanten. Waar sommige participanten vanuit eigen positie als vrouw oncomfortabel zijn met het delen van het toilet met andere mannen, waren anderen hier positiever over. De positieve houding was in relatie met minder lang te hoeven wachten. Ook het niet-buitengesloten voelen als genderminderheid werd bij genderneutrale toiletten als positief ervaren.

“Dus ik ben wat dat betreft best wel gewoon voor de genderneutrale toiletten. Van ga gewoon naar een toilet die beschikbaar is.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

“Die gendergelijkheid. Nou, daar ben ik het helemaal mee eens. Ja, maar op het gebied van toilet niet. Want nou, dat als vrouwen gewoon minder gelegenheid hebben om hun behoefte te doen. En mannen hebben altijd gelegenheid. Ja, en dan heb je ook nog eens een keer dat de mannen ook

dan nog damestoilet mogen gebruiken. Ja. En ik voel me dan vrij onwennig. Ik vind, ja... Vrouwen hebben toch andere behoeftes.” (Vrouw, 75 jaar)

“En soms dan zit ik ook in zo'n bui en dan denk je van godverdomme, ik wil eigenlijk een genderneutraal, maar ik wil nu niet vrouw zijn, dus laat me gewoon erg gaan naar het toilet en dan hebben ze het niet. En dan is het gewoon dan ook een beetje chagrijnig.” (Non-binair, transgender, 20 jaar)

Het ervaren discomfort relateerde zich weer sterk aan het verschil in hygiëne. Zoals al eerder gesteld ervaren veel mensen een verschil in hygiëne tussen mannen en vrouwen, met potentiële hygiënerisico's van dien. Tijdens de focusgroep werd ook benoemd dat genderneutrale toiletten vaak ten koste gingen van de algemene vrouwentoiletten waar al een tekort aan werd ervaren. Er was daardoor niet per se een relatie tussen een verklaring en de houding tot genderneutrale toiletten in relatie tot leeftijd, aangezien deze uitspraak werd ondersteund door participanten van verschillende leeftijden.

4.3.3 Sociaaleconomische positie

Het merendeel van de beschikbare toiletten van de Hoge Nood-app wordt aangeboden door de horeca. Desalniettemin is niet iedere participant even comfortabel om een gelegenheid binnen te stappen. Zoals eerder benoemd gebruiken sommige deelnemers strategieën zoals drukte om ongezien naar binnen te komen.

“Ik moet je eerlijk zeggen dat dat mijn ervaring verder is, dat als je werkelijk met iemand bent die moet, dat je het gewoon kunt vragen. En kan het niet, dan vraag je bij de volgende. En ja, tien tegen één dat het best kan.” (Vrouw, 67 jaar)

“I would have to go inside, like a place like this or like any other cafe and ask if I can use it. And I'm sure most of the time the staff will be like, yeah, sure, go for it. Or like, sure, if you buy a drink., but just having those additional steps causes stress for me.” (Non-binair, gehandicapt., Long COVID, 31 jaar)

De citaten hierboven illustreren dat de medische situatie, eerdere ervaringen of noodzaak laten zien hoe mensen deze vrijheid ervaren.

Ook tijdens de interviews kwam een verschil in bereidheid tot toiletgebruik tegen betaling. Uit de uitspraken is te zien dat het soms om visie gaat of juist om het gevoel van de zekerheid van een “schoon” toilet.

“Ik betaal liever voor mijn toilet. Ik vind dat altijd wel. Dan heb ik het gevoel dat het iets schoner zal zijn.” (Non-binair, transgender, 20 jaar)

“In principe zou ik het niet Hoog Catharijne doen, omdat je moet betalen. En ik wil niet betalen om te plassen. Dat vind ik onzin.” (Vrouw, 21 jaar)

Uit de straatgesprekken is naar voren gekomen dat de bereidheid om te betalen te verklaren is naar de hoeveelheid financiële vrijheid die iemand heeft om deze keuze te maken. Meerdere mensen benoemden dat dit, toen ze meer gingen verdienen, een kleiner probleem werd.

Synthese persoonlijke behoefte of één pot nat voor vrouwen

In deze paragraaf is antwoord gegeven op de vraag: *In hoeverre beïnvloeden persoonlijke toiletbehoeften het gebruik van openbare toiletten en hoe zijn de verschillen tussen vrouwen te verklaren?* De resultaten tonen aan dat leeftijd, eerdere ervaringen en medische situatie sterke invloed hebben op het toiletgebruik, de visie en de toegankelijkheid. Opvallend was dat participanten een sterke positionaliteit hadden. Ze waren zich bewust van hun eigen behoefte, maar konden ook sterk relateren aan de omgeving of de behoeften van anderen. Dit was merkbaar bij toiletongelijkheid voor mindervalide mensen, maar ook bij toiletkansen tussen mannen en vrouwen. Over genderneutrale toiletten wordt verschillend gedacht in relatie tot comfort om te delen vanwege hygiënische overwegingen. Als laatste had de sociaal-economische positie invloed op het verschil tussen vrouwen. Bijvoorbeeld hoe anderen je waarnemen en de kans geven tot toiletten. In hoeverre je persoonlijk de ruimte voelt om te vragen, maar ook de financiële ruimte om gebruik te maken van toiletten tegen betaling.

4.4 De grote “boodschap”: aanbevelingen voor gebruiksvriendelijke toiletten volgens de participanten

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag: Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om openbare toiletten in Utrecht vrouwvriendelijk te maken? Het antwoord op deze vraag is geformuleerd aan de hand van de data die zijn verzameld met diepte-interviews en een focusgroep. Thema's die bij deze vraag centraal staan zijn: het aanbod verbreden, comfort en het imago.

4.4.1 Het aanbod

Centraal stond bij alle participanten: het aanbieden van meer toiletten. Dat blijkt onder meer uit de onderstaande uitspraak:

“Over het algemeen gewoon wel meer toiletten voor vrouwen die makkelijker toegankelijk zijn en dus dat gewoon het volume daarin vind ik denk ik het belangrijkste.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

Oplossingen zoals meer kleine gebouwen door de stad en het volume. Sommige deelnemers suggereerden de oplossing om wellicht meer vrouwentoiletten dan mannentoiletten te ontwikkelen:

“Zou het niet gewoon slimmer zijn om meer dames- dan herentoiletten te hebben? Ja, dat klinkt dan misschien een beetje oneerlijk, maar als er zoveel mensen zijn die zich als vrouw identificeren en af en toe eens moeten zitten voor zo'n net, ja, dan zou het toch beter zijn om daar gewoon meer van beschikbaar te maken.” (Vrouw, moeder, 35 jaar)

De focusgroep stelt dat de genderneutrale toiletten een toevoeging zouden moeten zijn en niet ten koste van het huidige aanbod moeten gaan:

“Vrouwentoilet niet vervangen voor genderneutrale toiletten, maar “toevoegen”. Het moet toegankelijk zijn voor iedereen.” (Vrouw, focusgroep, 50 jaar)

Dit staat in lijn met eerdere uitspraken waarin het belang van comfort en privacy wordt benadrukt.

4.4.2 Het comfort in zien en gezien worden

Zoals duidelijk werd uit het vorige hoofdstuk, is comfort van vrouwen sterk gekoppeld aan hygiëne en de ervaring dat toiletten “schoon” zijn. Hoewel de gemeente Utrecht dagelijkse schoonmaak doet en controle heeft, zoals in 4.1.3 beschreven is, komt uit de interviews en de focusgroep niet naar voren dat de participanten dit opmerken. In het bespreken tijdens de interviews en de focusgroepen kwam het belang van controle sterk naar voren. Zowel dat alles lijkt te werken, dus het kunnen doorgeven van dingen die kapot zijn, maar ook dat het gecontroleerd wordt als het “vies” is. Dit betreft vooral sociale controle door anderen. Opvallend is dat vooral het comfort van vaste schoonmakers genoemd wordt.

“Met de juffrouw...En die houdt ook toezicht. want dat is helaas... Ja, ja, die kan ook opmerkingen maken als ze iemand vermoedt die rommel achterlaat.” (Vrouw, 90 jaar)

“En ik vind het altijd wel heel geruststellend als je een staatje in zo'n toilet ziet hangen. Van dat het op bepaalde tijden is schoongemaakt, bijvoorbeeld in de bibliotheek ook...Dus wat dat betreft is dat natuurlijk heel fijn bij onbemande. Dan heb je toch enige garantie.” (Vrouw, 67 jaar)

1: Dagelijks checken dat er iets niet meer werkt, of het hok niet open gaat, het direct gemaakt wordt.2: Vaak schoongemaakt op een dag.3: Zie hygiëne4: Voor mijn gevoel worden ze veel verwaarloosd, meer vaste schoonmakers zou handig zijn.5: Dagelijks schoonhouden en controleren of alles werkt en ook repareren als het niet werkt.

Tabel 4: Aanbevelingen focusgroep onderhoud

De mogelijkheid om zelf te controleren of het toilet schoongemaakt wordt, door middel van een aftekenschoonmaaklijst, gaf ook comfort. De zichtbaarheid van controle en onderhoud is voor de participanten bepalend. Dit kan zijn door middel van het zien van de mensen die de toiletten onderhouden of het zien van een aftekenlijst.

Een ander aspect dat bepalend is voor het ervaren comfort is de aandacht voor vrouwenbehoeften. Verschillende participanten noemden de vrouwenfocus als iets dat niet vaak wordt meegenomen, maar wel invloed heeft op comfort en veiligheid.

“Nou, ik denk dat dit wel een soort van blinde vlek is, wat natuurlijk op veel meer dingen... Dit houdt misschien ook wel verband met dat er überhaupt ook in de medische zorg, dat vrouwen vaak het onderspit delven wat betreft onderzoek en focus...Mocht dit een probleem zijn dat mannen hadden gehad en gezegd, nou, dan zou dat allang zijn opgelost.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

“Dat vind ik heel aardig. Als er allerlei andere dingen zijn, zoals maandverband, maar gewoon en zo op het toilet liggen, vind ik dat gewoon al heel gastvrij. En ja, het kan soms heel goed uitkomen hè? Ja, dat dat vooral is, dat vind ik heel aardig overkomen” (Vrouw, chronisch ziek, 66 jaar)

In de uitspraken wordt bijvoorbeeld menstruatiebehoeften genoemd, zoals een prullenbakje. Het gevoel van comfort was ook sterker als er producten, eventueel gratis, werden aangeboden. De citaten van de participanten stellen indirect een behoefte aan aandacht en oog voor de gedifferentieerde behoefte van vrouwen. Het erkennen en het inzichtelijk maken van het dagelijks gebruik van de stad en de lichamelijke ervaringen van vrouwen zou stadsbeleid en planning inclusiever kunnen maken (Qiu, 2024).

Tabel 5: Aanbevelingen focusgroep locatie van toiletten in de stad Utrecht

1: Verspreid over de stad (op pleinen, kruisingen of parken).2: Er moeten meer komen niet alleen in centrum of parken, maar ook buitenwijken en afgelegen gebieden.3: Toegankelijk, een beetje uit het zicht maar wel vindbaar en niet verstopt in een donker hoekje.4: Altijd binnen een straal van 500 meter een openbaar toilet5: Centraal plein of park

4.4.3 Vindbaarheid en locatie

De deelnemers van dit onderzoek hebben meermaals geuit dat er vaak te weinig toiletten zijn in de stad.

“We concentreren ons nu op de binnenstad. Maar waarom niet in uithoeken?” (Vrouw, 67 jaar)

Zoals het bovenstaand citaat en de antwoorden uit de focusgroep demonstreren, worden er toiletten gemist op uithoeken of plekken waar veel doorstroom zou zijn, zoals pleinen en parken.

Uit de interviews bleek dat de Hoge Nood-app veelal niet bekend is, maar dat de app ook niet snel gebruikt zal worden. Er worden drempels ervaren bij het downloaden en bij het ergens gewoon binnenstappen zonder consumptie.

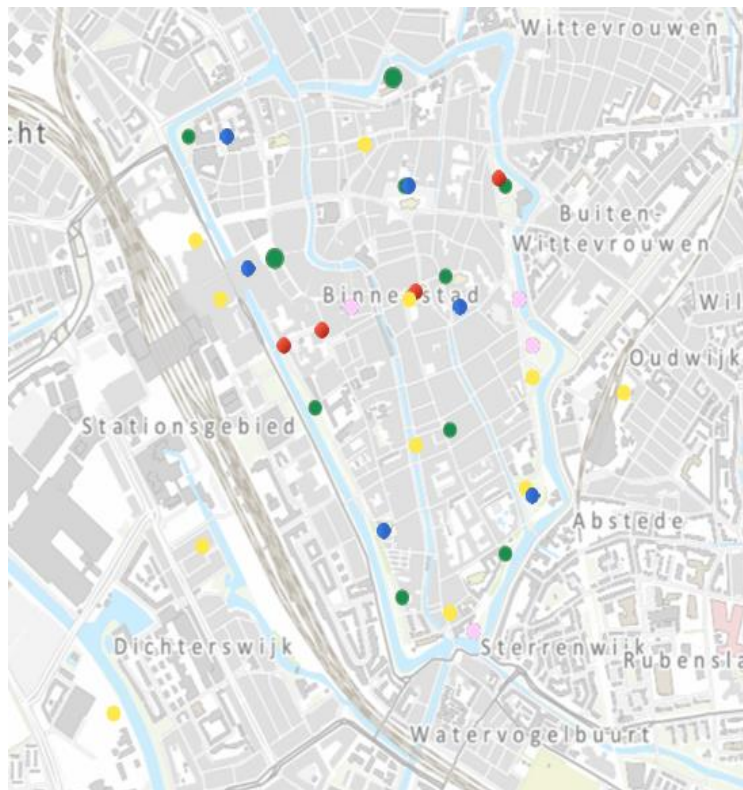
“En als er dan zorgen dat die communicatie daarachter goed is, zodat iedereen daar ook van op de hoogte is en dat die informatie die daarop wordt gedeeld ook accuraat is. Ik denk dat dat ook wel heel belangrijk is, Dat het dan best zou kunnen werken zeker. Ja, als ik er 100% van op aan kan gaan dat als ik op die app kijk, dat ik dan weet oké, als ik daar kom, kan ik naar het toilet.”(Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

Ook wordt meerdere keren de angst benoemd dat de informatie in de app niet accuraat is zoals de uitspraak illustreert. Tevens benoemen participanten het niet inclusief zijn van een app voor mensen in relatie tot ouderdom of lichamelijke beperking.

“Er komen iedere keer toch ook een nieuwe generatie, waarvan een deel gewoon niet gewend is om met die app te werken. Dus dat is niet iets wat uitsterft.”(Vrouw, 67 jaar)

Dit kan in de vorm van borden of zoals participanten voorstelden om alsnog een kaartje te laten drukken als toevoeging op de app.

Een participant stelde voor dat het zou kunnen helpen om te kijken naar bewegingspatronen van mensen bij het plaatsen van toiletten. Zo zou je kunnen kijken waar toiletten gemist zouden worden. Op basis van de ervaringen is er bij de focusgroep gevraagd naar plekken waar een toilet wordt gemist. Hieruit zijn de onderstaande kaarten ontstaan. Hoewel er al toiletten zijn in de binnenstad van Utrecht, wordt uit de kaart duidelijk dat op de aangegeven plekken misschien wel toiletten zijn, maar dat de plekken niet bekend zijn of gebruikt worden. Tevens laten de stippen zien dat er ook buiten het centrum behoefte is aan toiletten. Een deelnemer benoemde zelfs graag 1 of 2 openbare toiletten per wijk te willen.

Figuur 15: Locatieaanbevelingen focusgroep in de stad Utrecht

4.4.4 Een verfrissing van het toiletimago in Nederland?

Tijdens de interviews en de focusgroep bleek dat er een imago is in Nederland met betrekking tot toiletgebruik en de waarde van openbare toiletten. Openbare toiletten in Nederland werden vergeleken met die in andere landen. Japan werd meermaals genoemd:

“I used to live in Japan, and they take their public toilets very seriously. They are everywhere. They're accessible. They're very private, extremely well-maintained, extremely clean. Every small like store like shop corner shop has a pristine toilet.” (Non-binair, gehandicapt, Long COVID, 31 jaar)

Deze landen werden genoemd vanwege het feit dat toiletten minder net achtergelaten worden in vergelijking met andere landen, zoals Duitsland, Frankrijk of Denemarken.

“Nederlands heeft er altijd meteen rotzooi van gemaakt.” (Vrouw, 90 jaar)

“Misschien pas over vijftig jaar. Maar ik denk hier nu met hoe weinig überhaupt openbare toiletten zijn. En ik heb niet het gevoel dat ze er echt iets boeit.” (Vrouw, 21 jaar)

De aangehaalde uitspraken tonen aan dat de deelnemers ervaren dat de toiletbehoefte niet genoeg erkenning krijgen. De participanten ervaren dat het recht op een toilet in andere

landen serieuzer genomen wordt. Dit ging veelal gepaard met verbazing over waarom dit in Nederland niet kan. Het MDL fonds voegt hier aan toe dat het in een bepaald waardesysteem ligt:

In Nederland staat het economisch eigendom van privétoiletten boven het wc-recht. Dit ligt aan de toiletcultuur in Nederland. In Nederland wordt naar het toilet gaan in het licht gezien van onderhoudskosten en als verdienmodel. (MDL, 2026)

Opvallend is ook dat sommige participanten vertelden dat het hygiëne-imago rondom openbaar toegankelijke toiletten hun toiletgebruik beïnvloedde.

“Dat heeft zo'n smerig imago en dat klopt eigenlijk wel elke keer als ik ga”(Non-binair, transgender, 20 jaar)

“Gewoon door alle dialogen...Ik denk dat ik dat vroeger wel had meegemaakt als je naar het toilet ging. Dat mensen zeiden van: gadverdamme, je gaat niet naar een openbaar toilet of dan ga jij voor het wel naar zeg maar.” (Vrouw, 21 jaar)

Vanuit de focusgroep werden de volgende aanpassingen rondom het imago geopperd:

Er wordt veel negatief gesproken over openbare toiletten. Er is veel taboe, jammer genoeg, maar ik denk dat daarvoor ook de openbare toiletten verbeterd moeten worden.

Het onderwerp “openbare toilet” en “naar de wc gaan” hoeft niet taboe te zijn.

Tabel 7: Uitspraken focusgroep over imago openbaar toegankelijke toiletten

De participanten ervaren dat er over het algemeen te weinig toiletten zijn, maar ook dat het onderwerp niet de gepaste aandacht krijgt. Tegelijkertijd lijkt het negatieve imago van openbare toegankelijke toiletten door te werken in het gebruik, waardoor dit imago indirect in stand kan worden gehouden.

4.4.5 Doorspoelen en doorpakken: toiletverantwoordelijkheid

Op de vraag wie er verantwoordelijk is voor toileettoegankelijkheid in Utrecht werd bijna unaniem de gemeente genoemd. Desalniettemin waren participanten zich ook bewust dat het aanbieden van openbaar toegankelijke toiletten een complex thema is:

“Ik weet niet hoe ze dat oplossen, maar ik snap ook dat het voor de gemeente dat het helemaal iets heel lastigs is.” (Vrouw, MS, 66 jaar)

“Het punt daarvan is dat zo’n bedrijf [Hoge Nood] dat wel netjes bijhoudt, dat het staatje houdt dat de gemeente Utrecht dat niet hoeft te doen. Maar er zitten ook allemaal licentiekosten aan. Het kost gewoon heel veel geld dan.

Dan heb ik liever dat je die gewoon op de website van de gemeente Utrecht zet, want er zit nu ook nog een stukje toegankelijkheid.” (Vrouw, moeder, 35 jaar)

Dit toont een bewustzijn van de kosten en het onderhoud die lastig zijn. Indirect stellen participanten dat het de gemeente hier direct verantwoordelijk voor is en de last niet verschoven moet worden. Er is namelijk op het moment bij de participanten onduidelijkheid over verantwoordelijkheid, meldpunten en plekken.

“Ik vind dat daar meer openbare toiletten moeten komen. Ik vind dat zij [de gemeente] dat moeten meer faciliteren en dat zij dat moeten gaan regelen. Ik vind niet dat het per se ligt aan dat mensen nu een soort van kleine organisatie, zeg maar bottom up dingen gaan. En dat ze voor het om donaties gaan vragen.” (Vrouw, 21 jaar)

En dit is ook terug te vinden in de uitspraak van de respondent over het gemis van het landelijke beleid hierover.

“Ik vind het alleen met zulke dingen jammer dat we vaak eigenlijk willen dat het een soort van landelijk initiatief is, weet je wel. En niet per se per stad, want ik ken het alweer niet.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

4.4.6 Toiletten bekijken via een andere (toilet)bril

Uit de gesprekken kwam indirect naar voren dat er nu in stadsplanning en onderhoud niet duidelijk wordt wat de behoeften en ervaringen zijn:

“Soms zeggen horeca ook wel van ja ja, dat kan wel, maar snap het niet helemaal wat het behelst om rolstoeltoegankelijk te zijn. Dus zegt ja, het kan op zich wel, er zijn geen drempels, maar ze houden er dan ook geen rekening mee dat iemand ook nog in zijn rolstoel naar binnen moet, zou moeten kunnen rijden.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

Tijdens het interview en de dialoog met de participanten suggereerden sommigen ook zelf methodes of voorbeelden om de toilettoegankelijkheid te verbeteren.

“Misschien beginnen met aan mensen vragen zoals. Zoals wat jij nu doet. Aan verschillende mensen vragen wat hun behoeftes zijn of wat ze er nog bij nodig hebben.” (Non-binair, 24 jaar)

“Als ik zie alleen al hoe moeilijk bepaalde drempels gemaakt zijn. Er stond vanochtend of dat heb ik vanochtend gelezen... In ieder geval al er stond een stuk in de krant over dat in Amsterdam hebben ze mensen met een rollator een traject laten lopen in hun eigen omgeving en dan elk punt waar het voor

*hun moeilijk werd, moesten ze benoemen en doorgeven aan de gemeente.”
(Vrouw, chronisch ziek, 66 jaar)*

De aandacht voor en het toevoegen van vrouwelijk perspectief worden steeds meer gedaan voor gemeenten. De gemeente Utrecht is hier ook mee bezig met bijvoorbeeld Schouwen door vrouwen (Spit, 2025). De recente aandacht voor het meenemen van dit vrouwelijk perspectief wordt als positief omschreven.

“Die pieken in de aandacht, waardoor mensen er weer over gaan praten met elkaar. Maar hopelijk pakken media dat dan ook op. En op die manier wordt het dan ook politiek geagendeerd. Dus ik denk dat dat soort dingen wel echt veel belangrijker zijn dan je denkt.” (Vrouw, overactieve blaas, 32 jaar)

De participant spreekt over pieken van aandacht, omschreven als een start van een proces tot verbetering. Maar de volgende participant omschrijft het aanpassen van processen van de gemeente als:

“Als er al iets gebeurt binnen de gemeente, dan heb je het over een jarenlang proces. Ja, en ik wil best een keer meedenken over dingen, maar ik kan me niet jarenlang binden aan iets of zo.” (Vrouw, moeder, 35 jaar)

De ervaring van deze participant is dan ook dat er bereidheid is tot participatie, maar dat dit dan ook behapbaar moet zijn. Uit de ervaringen van deze vrouwen zit een balans tussen het agenderen, de deelname en de actie. Dit was ook duidelijk uit de focusgroep:

<i>Meer aandacht en vooral meer actie. Er wordt nu veel over gepraat en weinig actie.</i>

Tabel 8: Aanbeveling focusgroep toiletimago Nederland

Synthese De grote “boodschap”: aanbevelingen voor gebruiksvriendelijke toiletten volgens de participanten

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag: Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om openbare toiletten in Utrecht vrouwvriendelijk te maken? Uit de diepte-interviews en de focusgroep kwam naar voren dat de discoursen en het imago van openbare toiletten doorklinken in het toiletgebruik van de participanten. De vrouwen ervoeren dat openbaar toegankelijke toiletten “vies” zijn en dat deze daarom vermeden moeten worden. Aanbevelingen hiervoor zijn het aankaarten, agenderen en bespreekbaar maken bij de gemeente, de politiek, maar ook in de maatschappij. Wat betreft de vindbaarheid van de Hoge Nood-app: accuraat en betrouwbaarder maken. Tevens zouden mensen die geen gebruik maken

van apps kunnen worden ondervangen door geprinte kaarten te krijgen en bewegwijzering visueel in het straatbeeld te maken. Veel participanten zijn zich bewust van de kosten en de complexiteit van het onderwerp. Maar ze zien ook het belang van landelijke wetgeving die op gemeenteniveau uitgevoerd kan worden. Het comfort van vrouwen zou meegenomen kunnen worden, volgens de participanten, door meer faciliteiten aan te bieden gericht op schoonmaak en privacy. Door controle door een werknemer of door een schoonmaaklijst. Tevens geven de participanten zelf aan dat er een focus op vrouwen gemist wordt. Participanten geven zelf een bepaalde methode aan om dit te ondervangen, waarbij zichtbaarheid en betrokkenheid benoemd worden.

5. Conclusie

Het doel van de studie was om antwoord te geven op de hoofdvraag: *In hoeverre beïnvloeden persoonlijke, fysieke, sociale en temporele factoren het gebruik en de ervaringen van vrouwen met openbaar toegankelijke toiletten?* Teneinde antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag is een kwalitatieve analyse geoperationaliseerd om de ervaringen van vrouwen te onderzoeken. Eerst zijn de lokale factoren onderzocht die de toiletvoorzieningen vormen en ontwikkelen. Hierna zijn de factoren bestudeerd die het comfort en de veiligheid beïnvloeden. Daarna zijn de verschillen tussen de ervaringen van vrouwen verklaard. Ten slotte zijn de aanbevelingen van participanten voor vrouwvriendelijke toiletten geformuleerd. In de alinea's hieronder worden de hoofdbevindingen genoemd per onderzoeksvraag op basis waarvan uiteindelijk een antwoord op de hoofdvraag zal worden gegeven. Daarna zullen de resultaten in relatie tot de gebruikte theorieën en concepten uit het theoretisch kader worden getoond. Vervolgens wordt de maatschappelijke en wetenschappelijke implicatie van deze studie beschreven. Tot slot zullen aanbevelingen voor toekomstig onderzoek en de implicaties voor het beleid worden gegeven.

5.1 Antwoord op de deelvragen en de hoofdvraag

De gemeente Utrecht zet in op toegankelijke toiletten. Uit de beleidsanalyse is duidelijk dat “Utrecht op ’t gemak” een verandering in het aanbod van toiletten heeft gebracht. Desalniettemin is het relevant om kritisch te zijn op de totstandkoming en de praktijk van het toiletbeleid. De focus van het beleid ligt op het kwantitatief aanbieden van toiletten. Uit persoonlijke observaties blijken hiaten wat betreft de vindbaarheid en de staat van de faciliteiten. Een beleidsdocumentenanalyse toont aan dat Utrecht aandacht voor dit onderwerp heeft gebracht met een focus op toiletten, maar niet met een specifieke vrouwenfocus. Daarbij ontbrak echter het vrouwelijke perspectief, terwijl dit wel degelijk van invloed is.

De mate van comfort en veiligheid die vrouwen ervaren zijn vooral gekoppeld aan de hygiëneperceptie. Ervaringen tonen aan dat hygiëne in de openbaar toegankelijke toiletten het absolute minimum voor gebruik is, waardoor andere aspecten zoals locatie, betaling of risico's in relatie tot hygiëne worden afgewogen. Hierbij is vooral de staat van de faciliteiten een belangrijke indicator. Een toilet werd als minder comfortabel, privé en veilig ervaren als het gedeeld moest worden met andere gebruikers, zoals mannen of verslaafden. De vrouwen ervoeren dan mindere hygiëne. Dit werd dan gekoppeld aan dingen die eventuele hygiënerisico's met zich meebrengen. Om het comfort en de veiligheid te waarborgen,

ontwikkelden de participanten een eigen methode. De participanten hielden rekening met temporele aspecten tijdens toiletgebruik door in te spelen op de situatie of door spullen mee te nemen. Bijvoorbeeld, als er geen openbaar toegankelijk toilet in de buurt was, werd er gebruikgemaakt van een museumjaarkaart om toegang tot een toilet te krijgen, of tijdens drukke tijden was het makkelijker om ongezien in een restaurant toilet binnen te glippen.

De verschillen tussen in ervaringen van vrouwen kunnen worden verklaard aan de hand van: de leeftijd, eerdere ervaringen en medische situatie hadden sterke invloed op het toiletgebruik, de visie en de toegankelijkheid. Deze factoren beïnvloedden in sterke mate het toiletgebruik. Hoewel er niet altijd een directe relatie wordt ervaren tussen toiletgebruik en leeftijd, veranderd dat beeld als het gaat om het vermogen om boven een toilet te kunnen hangen. De medische situatie beïnvloedde de toiletervaring op verschillende manieren als het ging om de toegankelijkheid. De een had een sterke behoefte aan toegankelijke toiletten, de ander niet. Tevens hadden persoonlijke eerdere ervaringen een sterke invloed op de visie op de huidige toileettoegang. Tegelijkertijd waren participanten bewust van hun eigen toiletbehoeften en konden zich ook sterk inleven tot toiletbehoeften van anderen. Hiermee wordt bedoeld dat sommige participanten hun behoeften niet als anders dan die van anderen ervaarden, maar tegelijkertijd wel de gedifferentieerde behoefte van invaliden konden voorstellen. De participanten ervaarden dat mannen meer plaskansen krijgen dan vrouwen. Opvallend was dat er verschillend over genderneutrale toiletten werd gedacht. Dit was voor de een geen punt, de ander had moeite met onhygiënische situaties als urine op de bril.

Op basis van de ervaringen van vrouwen werden verschillende aanbevelingen geopperd. De voornaamste aanbeveling is uitbreiding van het aantal toiletten. Dit staat in relatie tot de vindbaarheid, want hoewel er in Utrecht meer toiletten in het centrum zijn, ervaren vrouwen nog altijd een gemis. Tevens worden niet alle toiletten gebruikt omdat ze niet als schoon worden ervaren. Participanten opperden vanuit hun eigen positieve ervaring de aanwezigheid van een schoonmaker of een schoonmaaklijstje. De participanten ervaren dan dat het schoner is door de controle van de schoonmaker. Aanbevelingen vanuit de participanten om het negatieve toiletimago te verbeteren zijn: agenderen en bespreekbaar maken bij de gemeente en de politiek, maar ook in de maatschappij. Veel participanten zijn zich bewust van de kosten en de complexiteit van het onderwerp. Maar er wordt tegelijkertijd aangegeven dat de focus op vrouwen gemist wordt. Hiervoor opperden participanten zelf een bepaalde methode om dit gemis te ondervangen en benoemden daarbij zichtbaarheid en betrokkenheid.

Kortom, verschillende factoren beïnvloeden de mate waarin vrouwen openbaar toegankelijke toiletten gebruiken en hoe ze dat ervaren. Persoonlijke situatie en eerdere ervaringen hebben invloed op perceptie en toegankelijkheid. Daarnaast hebben tijd en plek ook invloed op het ervaren comfort en de veiligheid. Vooral de staat en hygiëne van de faciliteiten hebben invloed op de ervaringen en het gebruik. Andere sociale factoren die invloed hebben, zijn de visie en het imago van openbare toegankelijke toiletten. In hoeverre mensen zich laten tegenhouden of hun openbare toiletgebruik aanpassen, is persoonsafhankelijk.

5.2 Bevinding in relatie tot de literatuur

Politieke materialiteit, affordance theory & Right to the City

In tegenstelling tot het onderzoek van Bichard (2015) en Greed (2016) en de verwachting met het oog op de literatuur over de geschiedenis van toiletbeleid, is er in Utrecht wél aandacht voor lichamelijke behoeften. Met het beleidsdocument “Utrecht op ’t gemak” is er in beleid oog voor toiletteren. Opvallend is dat het toiletbeleid echter niet verankerd is in het ontwerpen en de ontwikkeling van de openbare ruimte.

Op basis van de literatuur was er een verwachting dat het toiletbeleid vooral gekoppeld zou zijn aan technische aspecten (Fisher, 2008). Dit blijkt ook de situatie in Utrecht te zijn. Utrecht blijkt een focus te leggen op het aantal toiletten. Dit doen ze onder andere door te leunen op ondernemers. Zo lukt het de gemeente om de norm van 1 toilet per 500 meter te halen. Binnen de resultaten was dit dan ook terug te zien. Hoewel Utrecht bewust is van de verschillen in vrouwenbehoefte, is er geen specifiek transparant beleid gericht op vrouwen. De resultaten tonen aan dat de behoefte van vrouwen sterk gekoppeld is aan hygiëne en niet enkel aan het kwantitatief gelijk aanbieden van toiletten. Deze resultaten kunnen gekoppeld worden aan de literatuur met de bevinding van Greed (2009), die stelt dat het beleid rondom hygiëne specifiek voor vrouwen ontransparant is.

De citaten van de gemeente Utrecht tonen aan dat vraagstukken rondom, vandalisme, onderhoud, kosten en het sluiten van toiletten een rol spelen in het beheer van toiletten. Deze bevindingen bevestigen de beschrijving van Stanwell-Smith (2010) in het theoretisch kader, waarin deze terugkerende belemmeringen ook toiletbeleid vormen.

De resultaten bevestigen daarmee deels de theorie van political materiality, affordance theory en Right to the City. Het ontbreken van een specifieke focus op de behoefte van vrouwen in Utrecht laat indirect zien welke groepen geprioriteerd worden binnen het beleid. Utrecht

faciliteert in bestaande toiletten de behoeften van vrouwen in brede zin niet. De resultaten laten zien hoe het discours rondom vrouwentoiletgebruik en beleid zijn gekoppeld (Pilo & Jaffe, 2020). Zoals de aanbevelingen aantonen, ervaren vrouwen dat ze niet gezien worden wat betreft toiletbeleid. Uit sommige interviews kwam ook naar voren dat ze niet wisten hoe ze problemen konden aankaarten of gemakkelijk mee konden doen aan het ontwikkelen van de geplande ruimte. Daarom kan er ook aan de hand van het concept Right to the City van Lefebvre (1996) de vraag worden gesteld of vrouwen recht hebben om zich te laten zien of horen in het gebruik of de ontwikkeling van toiletten in Utrecht.

Met het analyseren van de resultaten kwam ook naar voren dat de participanten de verschillen in het toiletaanbod ervaren verder van het centrum af. De nadruk van het toiletbeleid in Utrecht ligt op het aanbieden in het centrum. Hoewel dit niet in verwachting was aan de hand van de aangehaalde literatuur, is dit wel te koppelen aan onderzoek naar de nadruk van beleid op het centrum.

Toiletteren als biologisch fenomeen voor vrouwen

In dit onderzoek zijn een paar elementen van het toiletteren als biologisch fenomeen teruggekomen. Uit de interviews kwam de behoefte aan een ruim toilethokje naar voren, zoals ook Bichard et al. (2006) en Greed (2009) stelden. Ook het ervaren van wachtrijen en de frustratie hierover kwamen naar voren (Bichard et al.).

Hygiëneperceptie in relatie tot de risico's, net zoals in het onderzoek van (Bichard et al., 2006; Greed, 2009), kwam sterker naar voren dan de aangehaalde literatuur had doen verwachten. Volgens Greed (2019) krijgen vrouwen een sterker hygiënebewustzijn aangeleerd dat ook sterk afhangt van de faciliteiten, bijvoorbeeld in de behoefte aan haakjes zodat spullen niet de grond aanraken of dat de wc-bril niet is ondergeplast. Door de kwalitatieve aard van dit onderzoek werd dit sterk belicht. Zo konden verbanden tussen aanraken, andere gebruikers, andere faciliteiten en handenwassen worden gelegd.

Uit de resultaten werd duidelijk hoe persoonlijke factoren zoals medische geschiedenis of eerdere ervaringen zich manifesteren in de invloedssferen van Greed (2007) en Hartigan et al. (2020) in Utrecht. Bijvoorbeeld met rekening houden met in hoeverre horecagelegenheden echt rolstoeltoegankelijk zijn door dit van tevoren na te vragen.

De toiletervaringen van vrouwen

De resultaten van dit onderzoek belichten andere aspecten die beschreven waren in het theoretisch kader. In het theoretisch kader schetst Young (2006) de spanning die er bestaat tussen acceptatie en toiletgebruik. Dit onderzoek geeft een beeld van deze spanning in de praktijk. Zo bleek dat sommige vrouwen zich niet schaamden over hun toiletbehoefte, maar wel behoefte hadden aan privacy en afscherming. Dit zijn aanvullingen op de onderzoeken van Greed (2019) en Johnston-Robledo en Chrisler (2020).

Dit onderzoek geeft verdieping op de omgang van vrouwen met toiletten die als onhygiënisch worden ervaren. De participanten hadden eigen methoden ontwikkeld om alsnog aan hun toiletbehoefte te kunnen voldoen, zoals aangehaald bij het voorbeeld van de museumjaarkaart. Deze bevinding was anders dan verwachtingen die op basis van het theoretisch kader waren opgesteld. Desalniettemin beïnvloedt dit wel het gebruik van plekken en geeft inzicht in de praktijk van toiletbehoefte en beschikbare faciliteiten.

Feministische theorie

De resultaten van dit onderzoek maakten zichtbaar dat ervaringen met toilethygiëne sterk bepalend zijn voor toiletgebruik voor vrouwen in Utrecht. De bevindingen van dit onderzoek dragen bij aan de situated knowledge van de toiletbehoefte van vrouwen (Harraway, 1988). Hoewel er vanuit de gemeente Utrecht wel oog is voor gedifferentieerde behoefte, toont dit onderzoek aan hoe vrouwen het toiletaanbod binnen de specifieke context van Utrecht beoordelen. Zo werd duidelijk dat, ondanks dat er geïnvesteerd is in meer toiletten, dit niet automatisch leidt tot grotere zichtbaarheid of vindbaarheid voor vrouwen. Hierdoor ontstaat er inzicht in gedrag en keuzes die vrouwen maken. Het onderzoek werpt licht op de wijze waarop kwaliteit en kwantiteit van toiletten in de geplande fysieke ruimte invloed hebben op interacties, gedrag en beweging door Utrecht.

De resultaten staan in lijn met de veronderstelling dat participatory planning volgens Qiu (2024) tot meer inclusie zou leiden. Zo stelden participanten dat ze het gevoel hebben dat het stadsontwerp en het verwerken van een vrouwelijk perspectief zouden kunnen bijdragen aan het toegankelijker maken van openbaar toiletten. Bijvoorbeeld doordat participanten ervoeren dat er meer mannentoiletten zijn dan vrouwentoiletten. Hierdoor werd bijvoorbeeld geopperd om meer toiletten voor vrouwen dan voor mannen te plaatsen, wat aansluit bij de aangehaalde literatuur over toiletkansenvan Bichard & Knight (2011) .

De focus binnen dit onderzoek op de verschillen tussen de toiletbehoefte van vrouwen laat zien welke factoren die verschillen bepalen en hoezeer het onderwerp toiletbehoefte

intersectioneel van aard is. Dit staat in lijn met de literatuur van Crenshaw (1991) in het theoretisch kader. De verschillende aspecten, zoals biologie, seksualiteit en gender, beschreven in het theoretisch kader, zijn door middel van dit onderzoek aan de orde gekomen en teruggekomen in de resultaten. De resultaten laten de behoeften van vrouwen zien in relatie tot leeftijd of medische situatie. Of in relatie tot genderidentiteit en ervaren comfort in openbare toegankelijke toiletten, wat in dit onderzoek werd aangetoond aan de hand van de behoefte tot toevoegen van aparte genderneutrale toiletten. Dit sluit aan bij de onderzoeken van Greed (2019) en Jones & Slater (2020). De inzichten op basis van het veldwerk hebben bijgedragen aan een verdieping en uitwerking van hoe intersectionele lichamelijke ervaringen invloed hebben op de toegankelijkheid van openbare toiletten. Deze situationele kennis draagt bij aan de literatuur over het creëren van inclusieve gendersensitieve steden.

5.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke implicaties

De intersectionele insteek van dit onderzoek belicht de relatie tussen toileettoegankelijkheid en verschillende vormen van ongelijkheid bij vrouwen. Het kwalitatieve onderzoek vult het gat van wetenschappelijke kennis aan. Onderzoek naar toileettoegankelijkheid is in Nederland veelal van kwantitatieve aard.

Hoewel Greed (2019) en Hartigan et al. (2020) hebben benadrukt dat vrouwen andere toiletbehoeftes hebben dan mannen, demonstreert dit onderzoek hoe intersectioneel de groep vrouwen is. Door een deelvraag te wijden aan aanbevelingen geeft dit onderzoek bovendien interessante perspectieven voor aanbevelingen vanuit de gebruikers in plaats van aanbevelingen doorgevoerd door de lokale overheid. Het onderzoek schijnt licht op de afwegingen van vrouwen rondom veiligheid, hygiëne, tijd, faciliteiten en andere actoren in toiletgedrag. Wat op diens beurt invloed heeft op het gebruik van de openbare ruimte en de mogelijkheid om deel te kunnen nemen.

Bovendien stellen Lewkowitz & Gilliland (2024) dat er aandacht voor toiletinclusie nodig is buiten de binaire indeling van toiletten. Deze studie besteedt ook aandacht aan de wisselwerking tussen gender en biologische behoefte buiten de binaire lens.

Tijdens de uitvoering van dit onderzoek is het maatschappelijk debat rondom het thema toiletten aangewakkerd. Dit toont aan dat het gemis door mensen wordt gevoeld. Daarom onderstrepen de resultaten van dit onderzoek de maatschappelijke relevantie ervan. Hoewel er

nu aandacht is binnen de media voor dit onderwerp, mist de intersectionaliteit van het onderwerp. Zo ook binnen Utrecht is er aandacht voor het aanbod van toiletten, maar zonder een specifieke focus op de behoefte van vrouwen hierin. Desalniettemin speelt dit een rol in het ontwikkelen van duurzame, inclusieve en gezonde stedelijke ontwikkeling.

Door de obstakels voor vrouwen te belichten, zoals hygiëne en toegankelijkheid, biedt deze studie actiepunten voor beleidsmakers. Het onderzoek toont ook gemiste kansen in duurzame ontwikkelingen en lichamelijke zichtbaarheid in stadsbeleid (Qiu, 2024).

5.4 Toekomstig onderzoek

Een onderzoek naar toilettoegankelijkheid voor mensen met een andere culturele achtergrond zou aanvullende inzichten kunnen bieden. Aangezien dit een onderzoek was naar toiletbehoeften van vrouwen, zou er verdiepend onderzoek gedaan kunnen worden naar specifieke subgroepen zoals moeders, mantelzorgers, minder mobiele mensen of culturele achtergrond. Vervolgstudies zouden kunnen evalueren hoe deze intersectionele ervaringen van groepen vrouwen invloed kunnen hebben op de toegankelijkheid van toiletten. Ook zou dit kunnen bijdragen aan praktische kennis voor het ontwikkelen van sanitaire voorzieningen.

5.5 Aanbevelingen beleid en planning

Aan de hand van dit onderzoek zouden verschillende aanbevelingen geformuleerd kunnen worden voor verschillende lagen van de overheid. Hoewel de deelvraag over aanbevelingen al vanuit het onderzoek is geformuleerd, wordt er nog op voortgebouwd.

De volgende aanbevelingen kunnen geformuleerd worden op basis van de bevindingen uit het onderzoek:

- Discours en imago verandering door het agenderen van het onderwerp
- Verbeter de vindbaarheid door de app accuraat en gebruiksvriendelijk te maken en dit aan te vullen met visuele ondersteuning in het straatbeeld, omdat vrouwen meer geneigd zijn om dit te gebruiken.
- Laat nationale en lokale overheden meer aandacht aan dit onderwerp schenken
- Vorm een focusgroep om de vrouwenbehoeften helder te krijgen. Zo voelen vrouwen zich meer gezien en gehoord.

- Schenk meer aandacht aan schoonmaak en onderhoud en maak zichtbaar door middel van een schoonmaaklijst of een schoonmaker.
- Vergroot de kwantiteit van openbaar toegankelijke toiletten en kijk hierbij naar toiletten ook buiten het centrum en buiten winkelopeningstijden.

Zoals uit het onderzoek naar voren kwam, missen de participanten een focus op vrouwen of het begrip van welke ervaringen er voor vrouwen zijn. Hoewel dit gemis niet alleen betrekking had op toiletbehoeften, wordt er hier in deze context wel over gesproken. Waar sommige steden meer aandacht geven aan de ervaren veiligheid, is er in Nederlandse steden nog geen specifieke focus op kwetsbare groepen van de bevolking. Het voorbeeld van schouwen door vrouwen toont aan dat Nederland nog in de opstartfase zit van gendermainstreaming. Om dit te verbeteren zouden gemeentes kunnen werken met doelgroepen bij het ontwikkelen van stedelijke ruimtes. De noodzaak voor een vrouwenfocus is vanuit de VN en de SDG's al geformuleerd. Hierbij kunnen voorbeelden, onder andere voorbeelden van beleid, uit Barcelona, Umeå of Wenen worden genomen. Naar voorbeeld van Wenen. Het departement van gendermainstreaming in Wenen is opgericht met het doel om de gedifferentieerde behoefte van man en vrouw te faciliteren en zo meer gelijkheid te creëren. Hierbij wordt extra aandacht geschonken aan de specifieke ruimtelijke behoefte met een focusgroep van bijvoorbeeld vrouwen. Door het onderdeel maken van het ontwikkelingsproces en aandacht te hebben voor intersectionaliteit zouden veiligere en comfortabelere ruimtes ontwikkeld worden. Wenen definieert gendermainstreaming als volgt: Gender mainstreaming refers to consciously considering gender in all parts of society. "The objective is to create conditions where nobody is privileged or disadvantaged because of their gender." (Executive Group for Organisation and Security, 2021). Het ontbreken van een belangenorganisatie gericht op genderongelijkheid in Utrecht biedt kansen voor onderzoek naar implementatie van gendersensitief stadsbeleid. Over het algemeen tonen de gesprekken van de vrouwen in dit onderzoek aan dat een specifieke focus op de toiletbehoeften van vrouwen onderliggend is aan het ervaren comfort en veiligheid. Aandacht geven aan ervaringen, normen en waarden hieronder van verschillende groepen zou voor een inclusievere stad kunnen opleveren.

6. Discussie en reflectie

In dit hoofdstuk worden de beperkingen van deze studie uiteengezet. In de limitaties wordt gereflecteerd op de keuzes en de beperkingen die deze had op de resultaten. In de reflectie zullen het eigen handelen in relatie en de uitwerking op het onderzoeksproces staan.

6.2 Limitaties

Dit onderzoek kent verschillende beperkingen. Ten eerste was de groep participanten minder dan breed en divers dan gehoopt, waardoor sommige groepen vrouwen niet konden worden meegenomen. Met name de aspecten religie en migratieachtergrond zijn als gevolg daarvan onderbelicht gebleven. Via RAUM is geprobeerd om in verschillende gemeenschappen participanten te werven, maar leverde geen reacties op. Ook de straatgesprekken en de flyers leverde in die gemeenschappen geen participanten op. Mogelijk vormde de positionering van de onderzoeker een belemmering. Ook binnen de focusgroep was er een scheve verhouding qua representatie van leeftijd. Participanten tussen de 30 en 40 jaar of van 60 jaar of ouder misten in dit onderzoek. Deze twee factoren maken dat de resultaten van het onderzoek mogelijk niet representatief zijn voor alle leeftijden en culturele achtergronden in Utrecht. Hierdoor kunnen geen generalisaties worden gemaakt.

Ten tweede was de groep participanten qua omvang beperkt: 11 diepte-interviews, een focusgroep van 5 personen en 7 straatgesprekken. Zoals hierboven geschetst, was het lastig om participanten te vinden. Dit werd mogelijk veroorzaakt door de late start van de interviews, waardoor mensen minder ruimte hadden in de geplande tijd voor de interviews. Hoewel er wel verzadiging plaatsvond, blijft het een klein aantal geïnterviewden. Ook hierdoor is het niet mogelijk om algehele generalisaties te kunnen formuleren met betrekking tot toiletbehoeften van vrouwen. Verder had de uitvoering van het onderzoek wellicht meer participanten opgeleverd als het in een stad was geweest met een breder persoonlijk netwerk van de onderzoeker. Aangezien de werving van participanten veelal via netwerken ging. Tevens had het andere interessante resultaten kunnen geven als het onderzoek gesitueerd was in Amsterdam of een andere stad met minder openbaar toegankelijke toiletten of een vast budget.

Ten slotte is een poging gedaan om contact op te nemen voor een interview met de gemeente. Helaas is er door gebrek aan tijd geen volledig interview gehouden. Het interview had inzichten kunnen leveren die wel belangrijk zijn voor lokale factoren in de situationele context van Utrecht. In contact komen met de gemeente Utrecht is een proces dat veel tijd in beslag neemt en door het te laat beginnen met het verzamelen van de data is het uitvoeren van het interview

niet gelukt. Via het MDL-Fonds is er via hun persoonlijke netwerk een ingang gevonden voor het digitaal kunnen stellen van vragen. Digitaal vragen stellen verstrekt niet dezelfde variatie aan informatie als een verbaal interview. Hierdoor is de verdieping op beleid, visie, ontwerp en onderhoud van de openbaar toegankelijke toiletten in Utrecht beperkt.

6.3 Reflectie op het onderzoeksproces en eigen handelen

Het ontvangen van feedback is voor mij van groot belang om overeenstemming tussen de opdrachtgever en mij over het doel van het onderzoek te bevorderen. Ik vind het fijn om een sterke basis te hebben en zo verder te werken. Terugkijkend op het proces kan ik nu ook de conclusie trekken dat ik daadkrachtiger had moeten handelen. Dit kan ik nu verklaren door gebrek aan onderzoekservaring. Het gevolg hiervan was dat het zoeken naar participanten en het uitvragen van de gemeente veel tijd hebben gekost. Dit heeft invloed gehad op mijn resultaten en ik heb minder mensen kunnen interviewen.

Voor mijn voortgang in onderzoek is feedback voor mij belangrijk om het proces naar het einddoel voort te zetten. Maar doordat ik alles ter harte neem, ging de focus van het onderzoek verloren. Ik had in het verwerken van feedback bewuste keuzes moeten maken over welke feedback voor mij wel waardevol verwerkt kon worden en welke niet. Het had voor het proces en het uitvoeren van het onderzoek geholpen als ik meer vertrouwen had gehad in de competenties waarover ik beschik. In het laatste gedeelte van het onderzoek heb ik dan ook meer vertrouwen gelegd in mijn eigen handelen.

Doordat ik als onderzoeker niet uit Utrecht kwam, was mijn netwerk klein. Hierdoor was het lastiger om vanuit eigen netwerk de vraag naar participanten uit te zetten. Naar aanleiding van gekregen feedback ben ik ook gaan flyeren en straatinterviews gaan doen, vanuit buurthuizen en de bibliotheek uitvragen gaan doen, maar ook dit wierp geen vruchten af. De participanten die bereid waren mee te doen kwamen uit het netwerk van RAUM of via persoonlijk netwerk. Het werven via flyeren, gesprekken en social media was niet succesvol en resulteerde soms ook in vervelende of ongemakkelijke situaties. Mijn les hieruit is dat ik in een soortgelijk onderzoek meer tijd inplan voor het werven van participanten. Bij uitvragen aan instanties of participanten is de doorlooptijd lang.

Bronnenlijst

- Anthony, K. H., & Dufresne, M. (2007). Potty parity in perspective: Gender and family issues in planning and designing public restrooms. *Journal of Planning Literature*, 21(3), 267-294.
- ARUP & University Liverpool. (2022). *Cities alive: designing cities that work for women*. United Nations Develop Programme. Geraadpleegd op 11 februari 2026, van <https://www.undp.org/publications/cities-alive-designing-cities-work-women>
- Atria, Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis. (2017). *Atria rapport-gendersensitief-beleid-illustratieve-voorbeelden*. Atria. Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/259d6155-83c6-4b18-a4d3-9833f7565207?documentId=d380b1c4-a37b-4d6d-9e04-a896d5410c5d&agendaItemId=844099b5-e30b-4875-bf58-044acc43adc0>
- Bichard, J. (2015), *Extending architectural affordance: the case of the publicly accessible toilet* (Doctoral thesis), University College London.
- Bichard, J., & Knight, G. (2011). *Everybody goes: Designing age friendly public toilet solutions*. In Cumulus conference Shanghai Young Creators for Better City & Better Life. 6–10 September 2010 Tongji University Shanghai, China (p. 135).
- Blake, S. C., Hopper, K. J., Nguyen, A., Maroko, A. R., Wyss, N., Sugita, E., Fazzioni, N., Cole, H. V., Lomboy, M. F. T. C., Gregorio, E. R., Bukenya, J., Polio, E., & Sommer, M. (2025). *When the basic seems like a luxury: Menstrual friendly public toilets in six cities*. *Health & Place*, 93, <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2025.103436>
- Calkin, S., & Freeman, C. (2020). *Feminism/Feminist Geography*. In International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition). <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10180-5>.
- Centraal Bureau Voor de Statistiek. (2025, 16 december). *Dashboard bevolking*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking>
- Crenshaw, K. (1991). *Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color*. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Cyr, J. (2015). *The pitfalls and promise of focus groups as a data collection method*. *Sociological Methods & Research*, 45(2), 231-259. <https://doi.org/10.1177/0049124115570065>

- De Craene, V., Van Eenoo, E., Imeraj, L., Caset, F., Aernouts, N., Bruggeman, D., & Juwet, G. (2023). *De genderdimensies van ruimte*. Tijdschrift Voor Genderstudies, 26(1), 1–19. <https://doi.org/10.5117/tvgn2023.1.001.crae>
- Edet. (2024, 7 juni). *Veel plassen: hoe vaak plassen per dag is normaal?* Edet. <https://www.edet.nl/hygiene-welzijn/veel-plassen-hoe-vaak-plassen-per-dag-is-normaal/>
- Eijk, R. van. (2026) *Public(?)toilet*. [Afbeelding].
- Executive Group for Organisation and Security. (2021). *Gender mainstreaming – made easy: A manual*. City Of Vienna. <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrup/download/pdf/3649294?originalFilename=true>
- Fainstein, S. (2010). *The just city*. Cornell University Press
- Finlay, J. M., & Bowman, J. A. (2016). *Geographies on the Move: A Practical and Theoretical Approach to the Mobile Interview*. The Professional Geographer, 69(2), 263–274. <https://doi.org/10.1080/00330124.2016.1229623>
- Fisher, J. (2008). *Women in Water Supply, Sanitation and Hygiene Programmes*, Minicipal Engineer, Vol. 161, No. ME4, blz. 223-229.
- Gemeente Utrecht. (2020). Plan van aanpak -Utrecht op het gemak, Collegebesluit van 14 juli 2020, [Document Utrecht - Plan van aanpak - Utrecht op het gemak.pdf - iBabs Publiekspitaal](#).
- Gemeente Utrecht. (2016). *Ciebrief SR Genderneutrale Toiletten*, Raadscommissie Stad & Ruimte 29 november 2016,. (Nr. 1754). Geraadpleegd op 8 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/84bed369-c2ab-4e18-9f87-e669d725bf1e>
- Gemeente Utrecht (2016) *Kadernota kwaliteit openbare ruimte een integrale benadering van gebruik, inrichting en beheer*. Raadsvergadering 22 december 2016 NR(2016/116). Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zz-omgevingsvisie/thematisch-beleid/openbare-ruimte/2016-12-Kadernota-Kwaliteit-Openbare-Ruimte.pdf>.
- Gemeente Utrecht. (2016). *Verslag vergadering gemeenteraad 30 juni 2016*. Nr. 363. Geraadpleegd op 8 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/4fb574b7-5297-45f4-86bb-a248b9b226f1>

- Gemeente Utrecht. (2017). *Voortgang aanpak sanitaire voorzieningen in centrum en parken*. Raadsbrief 4609260/20171128. Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/7d695222-f198-41cd-9c1d-3e2d242cdee9>
- Gemeente Utrecht. (2018). *Nota Utrecht op het gemak*. Raadvergadering 9 mei 2019. Agendapunt 8. Dossiernummer 426. Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/954fa868-fb1c-4e79-83e8-db950f072576?documentId=21ba0eec-1966-4091-bb26-15ad62a175d7&agendaItemId=a851c299-8073-460e-bbff-62a9088c0c1d>
- Gemeente Utrecht. (2018). *Verslag Vragenuur 17 mei 2018*. (ID. 51). Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/23bd3e8c-bec5-4885-a74b-20a9e73a8ecb>
- Gemeente Utrecht. (2019). *Info en bijdragen Meepraters Utrecht op t gemak*. Agendapunt 3, Raadsinformatiebijeenkomst donderdag 14 februari 2019, Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/7ac2c84a-f645-4d3a-ab64-f2b058f5ff87>
- Gemeente Utrecht. (2019). *Verslag Commissie Stad en Ruimte 7 maart 2019*. Commissie Stad en Ruimte. (Nr. 490). Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/d535bf7a-4a55-4e73-95b3-865a3abc6434>
- Gemeente Utrecht. (2019). *RIB-presentatie- Utrecht op t gemak*. Powerpoint presentatie door Ivo Thonon. Raadsinformatiebijeenkomst donderdag 14 februari 2019. Agendapunt 3. Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/7ac2c84a-f645-4d3a-ab64-f2b058f5ff87?documentId=5595f5a3-74bb-42fa-8764-f98b38bbd9c3&agendaItemId=956926be-9578-4a12-9717-689799d5cffe>
- Gemeente Utrecht. (2019). *Strekt ter vervanging Initiatiefvoorstel Utrecht op het gemak met wijzigingen*. Gemeenteraadvergadering 9 mei 2019. Agendapunt 8. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/954fa868-fb1c-4e79-83e8-db950f072576?documentId=14856a12-dcfb-4c47-9e63-f66748013dcb&agendaItemId=a851c299-8073-460e-bbff-62a9088c0c1d>
- Gemeente Utrecht. (2021). *Reactienota Integraal Programma van Eisen (IPvE/FO) Functioneel Ontwerp Zuilense Vecht*. Gemeenteraadvergadering 21 mei 2021. Agendapunt 13. Geraadpleegd op 9 april 2026, van

<https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/63378102-ea35-4e31-adcf-b3c4f42c4541?documentId=6e8f2759-49c5-4e27-bcc7-b22b70e4c7b7&agendaItemId=8096ab64-751d-4909-b118-00d2e1f34588>

Gemeente Utrecht. (2021). *Verslag Bewonersbijeenkomsten WCKE*. Raadvergadering 1 december 2022. Agendapunt 28 . Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/agenda/document/4a42aa9d-d35e-4e24-9abf-128f2fd46f02?documentId=b2a59eb7-fc83-4d52-bc77-62d5156d7224&agendaItemId=0621ee2f-7232-4446-b3e2-0cb4d40aaa5c>

Gemeente Utrecht. (2022). *MV 1 gemak op Koningsdag en stadsbrede events*. Vragenuur donderdag 12 mei 2022. Bijlage 1. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/5d69f164-0b32-4ff8-85d5-5105e1a46008>

Gemeente Utrecht. (2022). *Notulen vragenuur 12 mei 2022*. (Nr. 195). Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/dd73b66b-085e-4fee-8296-d69d38868984>.

Gemeente Utrecht. (2022). *Notulen vragenuur 22 september 2022*. (Nr. 204). Geraadpleegd op 9 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/6c1548fe-eadb-43c5-a32f-32646e4782ac>

Gemeente Utrecht. (2023). *Raadsbrief update sanitaire voorzieningen en niet-commerciële terrassen*. Kenmerk 9854567. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/800e6fe0-4f3e-4c6d-adb1-27001215c8e9>

Gemeente Utrecht. (2024). *Beantwoording SV2024 Nr 128 over Waar kan ik in het park naar het toilet met dit lekkere weer*. Schriftelijke vragen. Kenmerk 12677667. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/reports/document/1c34b3d6-a546-4c4b-81ef-c451db5cf2c7?documentId=472d7c7a-baf5-4b57-b269-bb46723894c1>

Gemeente Utrecht. (2025). *10e raadsvergadering 13 November 2025 (transcriptie)*. Gemeenteraad 15 december 2025. Agendapunt 5. Bijlage 1. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Index/89ff5e86-7a3c-4b9d-afbb-2e6bff4c888a>

Gemeente Utrecht. (2025). *Beantwoording SV2025 Nr 211 over Koningsdag in Utrecht - Hoe voorkomen we dat we Amsterdam worden*. Schriftelijke vragen. Kenmerk 34057236 Geraadpleegd op 10 april 2026, van

<https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/7415b859-d986-4041-b438-38d26aefbb0d>

Gemeente Utrecht. (2025). *Beantwoording SV2025 nr 91 over Openbare toiletten Zijn we klaar voor de zomer*. Kenmerk 30579021/2506121303-IM Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Item/1c124efb-834d-471e-adb5-bc48265659b6>

Gemeente Utrecht. (z.d.). *Handboek openbare ruimte | gemeente Utrecht*. <https://www.utrecht.nl/ondernemen/vergunningen-en-regels/informatie-voor-bouwprofessionals/openbare-ruimte-beheer-inrichting-gebruik-bing/handboek-openbare-ruimte>.

Gemeente Utrecht. (z.d.). *Iedereen kan meedoen: inclusie in de stad*. Geraadpleegd op 1 april 2026, van <https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/iedereen-kan-meedoen-inclusie-in-de-stad>.

Gemeente Utrecht. (2019). *Omgevingsvisie | gemeente Utrecht*. Gemeenteraad 5 december 2019 vastgesteld. Omgevingsvisie. <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/>

United Nations. Department of Economic and Social Affairs Sustainable. *Development. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all*. Goal 6 (https://sdgs.un.org/goals/goal6#targets_and_indicators).

Greed, C. (2003), *Inclusive Urban Design: Public Toilets*, Oxford, Architectural Press.

Greed, C. (2007). *Inclusive urban design: public toilets*. <https://doi.org/10.4324/9780080495354>.

Greed, C. (2016). *Taking women's bodily functions into account in urban planning and policy: public toilets and menstruation*. Town Planning Review, 87(5), 505–524. <https://doi.org/10.3828/tpr.2016.35>.

Greed, C. (2019). *Join the queue: Including women's toilet needs in public space*. The Sociological Review, 67(4), 908-926.

Greed, C. H., 2006. *The role of the public toilet: pathogen transmitter or health facilitator?* Building Services Engineering Research and Technology. vol. 27, nr. 2. pp 127-139.

Hall, T. & Barret, H. (2018), *Urban Geography*. Routledge: London.

Gemeente Utrecht (2026) *Handboek Openbare Ruimte gemeente Utrecht Deel 3 Technische Eisen* - 2025-2029. <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/ondernemen/vergunningen-en-regels/bing-beheer-inrichting-gebruik/handboek-openbare-ruimte-technische-eisen.pdf>

- Gemeente Utrecht (2026). *Handboek Openbare Ruimte Deel 1 Ontwerpprincipes 2025-2029*.
<https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/ondernemen/vergunningen-en-regels/bing-beheer-inrichting-gebruik/handboek-openbare-ruimte-ontwerpprincipes.pdf>
- Haraway, D. (1988). *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective*. *Feminist Studies*, 14(3), 575. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Hartigan, S. M., Bonnet, K., Chisholm, L., Kowalik, C., Dmochowski, R. R., Schlundt, D., & Reynolds, W.S. (2020). *Why Do Women Not Use the Bathroom? Women's Attitudes and Beliefs on Using Public Restrooms*. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 17(6), 2053. <https://doi.org/10.3390/ijerph17062053>
- Holst, A. S., Jacques-Aviñó, C., Berenguera, A., Pinzón-Sanabria, D., Valls-Llobet, C., Munrós-Feliu, J., Martínez-Bueno, C., López-Jiménez, T., Vicente-Hernández, M. M., & Medina-Perucha, L. (2022). *Experiences of menstrual inequity and menstrual health among women and people who menstruate in the Barcelona area (Spain): a qualitative study*. *Reproductive Health*, 19(1), 45. <https://doi.org/10.1186/s12978-022-01354-5>
- Iedere wc telt. (2025, 21 maart). *De opkomst en ondergang van openbare toiletten in Nederland*. Iedere Wc Telt. <https://www.iederewctelt.nl/nieuws/de-opkomst-en-ondergang-van-openbare-toiletten-in-nederland/>
- Johnston-Robledo, I., Chrisler, J.C. (2020). *The Menstrual Mark: Menstruation as Social Stigma*. In: Bobel, C., Winkler, I.T., Fahs, B., Hasson, K.A., Kissling, E.A., Roberts, T.A. (eds) *The Palgrave Handbook of Critical Menstruation Studies*. Palgrave Macmillan, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-0614-7_17.
- Kelland, L., Paphitis, S., & Macleod, C. (2017). *A contemporary phenomenology of menstruation: Understanding the body in situation and as situation in public health interventions to address menstruation-related challenges*. *Women's Studies International Forum*, 63, 33–41. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.09.004>
- Lash, T. (2026, 31 maart). *Waarom hebben we zo weinig openbare toiletten?*. De Correspondent. <https://decorrespondent.nl/16852/waarom-hebben-we-zo-weinig-openbare-toiletten/3f3ea20e-ca46-027f-2e56-bb225d7f13e8>
- Lefebvre, H., Kofman, E., & Lebas, E. (1996). *Writings on cities*. Cambridge, Mass.

- Lewkowitz, S., & Gilliland, J. (2024). *A Feminist Critical Analysis of Public Toilets and Gender: A Systematic Review*. *Urban Affairs Review*, 61(1), 282–309. <https://doi.org/10.1177/10780874241233529>.
- Lokale wet- en regelgeving. (z.d.). Overheid.nl. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/ZoekResultaat?titel=toilet&datumrange=alle&gemeenten=Utrecht&indeling=>.
- Longhurst, R. (1997). *(Dis)embodied geographies*. *Progress in Human Geography*, 21(4), 486–501. <https://doi.org/10.1191/030913297668704177>
- Maag Lever Darm Stichting. (2018). *Help! Waar kan ik naar de wc?* MLDS. <https://raalte.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/ec022f88-bd73-4f06-97a2-d8fff003430c?documentId=6d9dac53-f0b6-4010-8128-dec727ee16ee&agendaItemId=5647c3e5-0d32-45b3-b540-41a4e570f476>
- Maes, L., & Melgaço, L. (2022). *Openbare toiletten in de Brusselse openbare ruimten: noodzaak of overlast?* *Brussels Studies*. <https://doi.org/10.4000/brussels.7151>
- Wenen Oosterijk, Mainstreaming, M. O.-. G. (2026). *The five principles of gender mainstreaming*. English. <https://www.wien.gv.at/en/living-together/gender-mainstreaming-five-principles>
- Moffat, N., & Pickering, L. (2019). ‘Out of order’: *The double burden of menstrual etiquette and the subtle exclusion of women from public space in Scotland*. *The Sociological Review*, 67(4), 766–787. <https://doi.org/10.1177/0038026119854253>.
- NOS Nieuws & NOS Nieuws. (2025, 21 augustus). *Politie maakt meer bekend over gewelddadige dood Lisa (17) uit Abcoude*. NOS. <https://nos.nl/artikel/2579411-politie-maakt-meer-bekend-over-gewelddadige-dood-lisa-17-uit-abcoude>.
- Omgevingsvisie gemeente Utrecht (2020). *Leefbare stad en maatschappelijke voorzieningen: Koersdocument Maart 2020*. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zz-omgevingsvisie/koers/2020-03-leefbare-stad-en-maatschappelijke-voorzieningen.pdf>.
- Omgevingsvisie gemeente Utrecht (2020). *Leefbare stad en maatschappelijke voorzieningen: Koersdocument Maart 2020*. Geraadpleegd op 10 april 2026, van <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zz-omgevingsvisie/koers/2020-03-leefbare-stad-en-maatschappelijke-voorzieningen.pdf>.
- Omgevingsvisie gemeente Utrecht. (2021). *Omgevingsvisie Binnenstad Utrecht: Over schoonheid, variatie en veerkracht in een ontspannen omgeving*.

<https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Utrecht&id=19eac726-fca0-43a5-9353-ce9c4e771f83>.

Omgevingsvisie gemeente Utrecht. (2021). *Omgevingsvisie Binnenstad Utrecht: Over schoonheid, variatie en veerkracht in een ontspannen omgeving*. <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Utrecht&id=19eac726-fca0-43a5-9353-ce9c4e771f83>.

Openbare toiletten | Ontdek Utrecht. (z.d.). <https://www.ontdek-utrecht.nl/collectie/openbare-toiletten-utrecht/>.

O'Reilly, K. (2016). From toilet insecurity to toilet security: creating safe sanitation for women and girls. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water*, 3(1), 19-24.

Pereira, A., & Rebelo, E. M. (2024). *Women in public spaces: Perceptions and initiatives to promote gender equality*. *Cities*, 154, 105346. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105346>.

Pilo, F., & Jaffe, R. (2020). *Introduction: The Political Materiality of Cities*. *City & Society*, 32(1), 8–22. <https://doi.org/10.1111/ciso.12252>.

Qiu, Y. (2024). Gender Inequality in Public Toilets from the Perspective of Urban Feminist Theory. *Journal Of Education Humanities And Social Sciences*, 42, 318–323. <https://doi.org/10.54097/nbn7vp84>.

Ramster, G., Greed, C., & Bichard, J.-A. (2018). How Inclusion can Exclude: The Case of Public Toilet Provision for Women. *Built Environment* (1978-), 44(1), 52–76. <https://doi.org/10.2307/45173809>

Roma, E., & Pugh, I. (2012). Toilets for health.

Rose, G. (1995). Geography and gender, cartographies and corporealities. *Progress in Human Geography*, 19(4), 544–548. <https://doi.org/10.1177/030913259501900407>

Sheller, M., & Urry, J. (2006). The New Mobilities Paradigm. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 38(2), 207-226. <https://doi.org/10.1068/a37268>.

Sommer, M., Hirsch, J. S., Nathanson, C., & Parker, R. G. (2015). *Comfortably, Safely, and Without Shame: Defining Menstrual Hygiene Management as a Public Health Issue*. *American Journal Of Public Health*, 105(7), 132–1311. <https://doi.org/10.2105/aiph.2014.302525/>

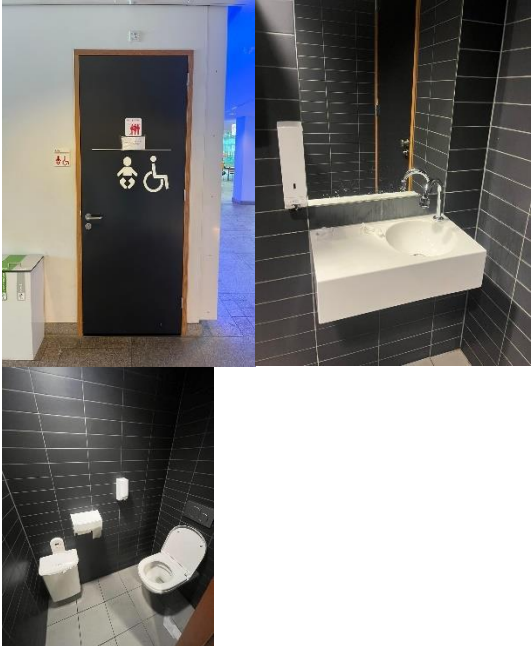
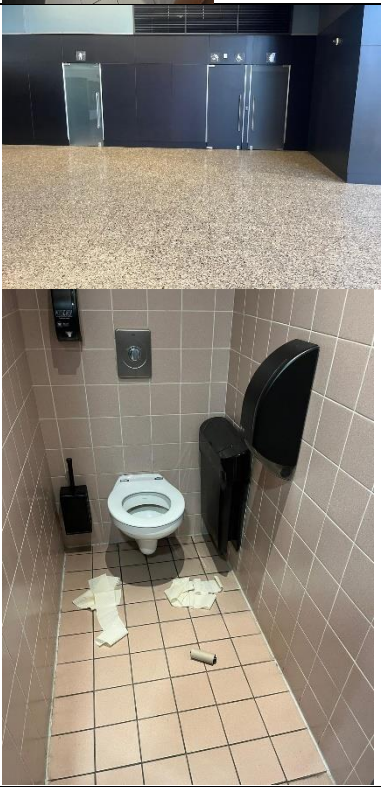
Spierings, B., Huizinga, R.P., (2026). *Come walk with me: a self-assessment toolkit for using walk-along interviews* [Toolkit handout]. Faculty of Geosciences, Utrecht University.

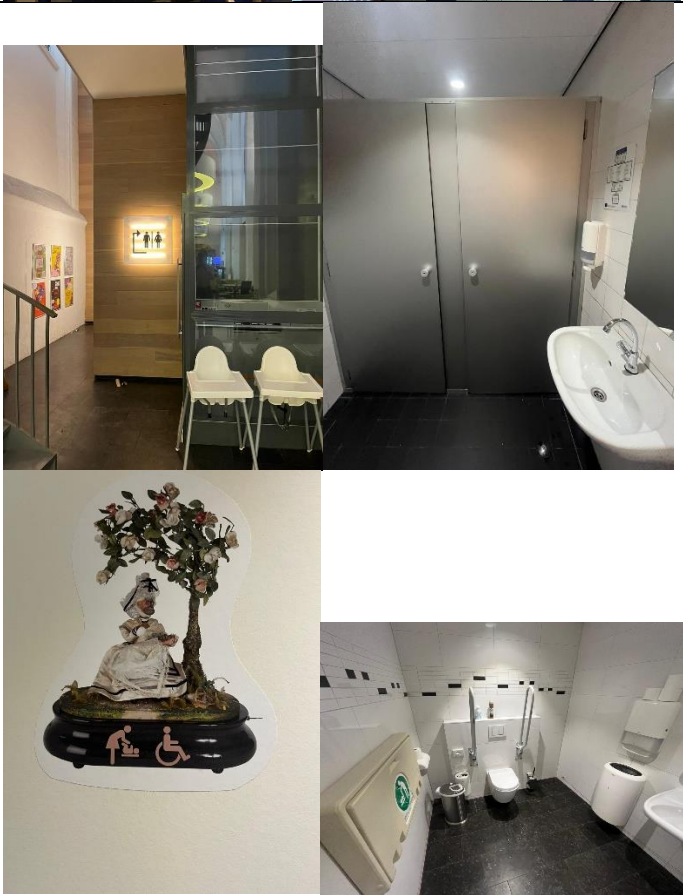
Spit, E. (2025, 17 oktober). *Utrechtse vrouwen op pad met stedenbouwkundige: “Wat zouden jullie belangrijk vinden?”* RTV Utrecht.

<https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/3939615/utrechtse-vrouwen-op-pad-met-stedenbouwkundige-wat-zouden-jullie-belangrijk-vinden>.

- Stanwell-Smith, R. (2010). *Public toilets down the drain? Why privies are a public health concern*. *Public Health*, 124(11), 613–616. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2010.07.002>.
- Sturm, U., Tuggener, S., Damyanovic, D., & Kail, E. (2019). *Gender sensitivity in neighbourhood planning*. In *Gendered Approaches to Spatial Development in Europe* (pp. 124–156). <https://doi.org/10.4324/9780429503818-9>.
- United Nations. (2023). *Human Development Index*. Human Development Reports. <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>.
- Utrecht in Cijfers | gemeente Utrecht. https://utrecht.incijfers.nl/viewer?workspace_guid=903e5bb3-1f95-4b5d-98b2-4b98f1a3d9d9%20https://utrecht.incijfers.nl/viewer?workspace_guid=903e5bb3-1f95-4b5d-98b2-4b98f1a3d9d9.
- Van Melik, R. (2026, 15 januari). *Geen inclusieve steden zonder voldoende openbare toiletten*. Sociale Vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/geen-inclusieve-steden-zonder-voldoende-openbare-toiletten/>.
- Vertalen.Nu. (z.d.). *Betekenis van ontlasten | 4 definities met synoniemen*. Geraadpleegd op 30 maart 2026 van, <https://www.vertalen.nu/betekenis/nl/ontlasten>
- Waite, G., & Knobel, H. (2017). *Embodied geographies of liveability and urban parks*. *Urban Studies*, 55(14), 3151–3167. <https://doi.org/10.1177/0042098017740080>.
- Wall, K. (2021, 11 oktober). *Which Countries and Cities Have the Most Restrooms?*. QS Supplies. <https://www.qssupplies.co.uk/the-public-toilet-index.html>.
- Watson, S. (2025). Public Space. In: Warf, B. (eds) *The Encyclopedia of Human Geography*. Springer, Cham. https://doi-org.utrechtuniversity.idm.oclc.org/10.1007/978-3-031-92524-5_205.
- Williams, M., & Moser, T. (2019). *The art of coding and thematic exploration in qualitative research*. *International management review*, 15(1), 45-55.

Bijlage 1: Observaties openbare en toegankelijke toiletten Utrecht

Adres*	Notities	Afbeeldingen
Stads Kantoor Gemeente Utrecht (Stadsplateau 1, Utrecht)	- Ruim - Notitie over mogelijke hulp voor invalide - Informatie over schoonmaakschema	
Jaarbeurs (naast Speys)(Veenmarktstraat 50, Utrecht)	- De aangegeven toiletten waren dicht vanwege onderhoud - Vanaf het station 10 minuten lopen - De toiletten waren nu verder lopen en op de eerste verdieping - Geen sticker - Verschoontafel in het invalidetoilet - Icoon verschoontafel was een vrouw met kind	
Fietsenstalling Laag Catharijne (Catherijnesingel 28, Utrecht)	- Rechtsachter in de fietsenstalling - Soms met muntje om in het toilet te komen. - Geen zeep aanwezig - Urinoir naast de wasbak en in hetzelfde hokje als het toilet - Remsporen in het toilet	Geen toestemming tot foto's maken

	- Schoongemaakt die ochtend (uit gesprek met medewerker) - Geen sticker	
Restaurant Uitspanning Boslust (Mariastraat 31, Utrecht)	- Drie smalle trappen naar het toilet - Smal - Geen sticker aangegeven - Verschoontafel in het algemene deel	
Museum Speelklok (Steenweg 6, Utrecht)	- Geen sticker - Invalide toilet is achterin het museum. Je moet het museum door om naar het toilet te gaan, maar dit is toegestaan van de medewerkers. - Open hokjes	
Café Restaurant Graaf Floris (Vismarkt 13, Utrecht)	- Geen sticker - Niet binnen geweest	nvt
Loetje Utrecht (Oudkerkhof 29, Utrecht)	- Geen sticker - Niet binnen geweest	nvt
Urilift Janskerhof bij Drift (Janskerkhof, Utrecht)	- Er stond geen Urilift	nvt

Urilift Janskerkhof westzijde (Janskerkhof 30, Utrecht)	- Drie Urinoirs - Eén wc hokje - Smal - Geen wc-bril - Heftige urine geur	
Janskerkhof 13- Universiteit Utrecht (Janskerkhof 13, Utrecht)	- Komt enkel met pas naar binnen - Per ongeluk naar binnen kunnen komen met medewerkers	nvt
Universiteitsbibliothek Binnenstad (Drift 27, Utrecht)	- Erg zoeken naar een toilet, vooral voor invalide - Toiletpapier op de grond	

Bron: Eigen werk op 23-04-2026

*Aangegeven zoals in de Hoge Nood App

Bijlage 2: Topic list diepte-interviews

Topic List

- Langdurig buitenshuis zijn (waar let je op)
- Toiletten (soort, faciliteiten, locatie)
- Hygiëne (geur, vies, faciliteiten)
- Tijd en plek
- Schaamte en taboe (voelen mensen dit)
- Religie of cultuur (invloed op gewoontes)
- Overlast (drugs of andere gebruikers)
- Hinder (rijen, verplichtingen)
- Gevoelsmatige elementen (prettig voelen of juist niet)
- Andere activiteiten los van uitscheiding (borstvoeding, verschonen ect)
- Route en navigeren (hoe beweeg en plan je je aanwezigheid)
- Visie (persoonlijke visie op hoe het zou ingericht moeten zijn)

Openingsvragen:

- Kun je wat over jezelf vertellen?
- Hoe ziet een dag in de stad er voor jou uit?
- Welke plekken gebruik je in de stad?
- Waarom deze route uitgekozen?

Kernvragen:

Gebruik plekken in de stad in relatie tot toiletgebruik:

- Ben je vaak langere tijd buitenshuis?
-Welke plekken ga je dan naartoe?
- Hoe gebruik je die plekken dan?
- Voel je je welkom op die plekken?
- Wat mis je dan? Of wat maakt dat je na een bepaalde tijd weer naar huis gaat of weg gaat?
- Hoe past het naar het toilet gaan voor jou in deze situatie

Toiletgebruik tijdens een wandelend interview:

- Stel je loopt/bent door (noemt plek in Utrecht) en je moet naar de wc, waar ga je naartoe?
 - Waarom deze?
- Wat maak dat je je wel of niet fijn voelt bij het naar het toilet gaan op deze plek?
- Welke route neem je dan?
- Hoe ben je erachter gekomen dat je naar deze plek kan?

Toiletgebruik in relatie tot tijd of plek in Utrecht:

- Hou je rekening met de tijd en de plek van een openbaar toilet?

Verschillende typen toiletten en gebruik:

- Ga je liever naar openbare of toegankelijke toiletten, en waarom?*
- Heb je het idee dat je elk toilet mag gebruiken? Waarom wel en waarom niet?
- Wat doe je als je niet naar het toilet kan?

*Uitleg verschil indien nodig: Openbare toiletten bevinden zich in de openbare ruimte dus op straat of in het park. Toegankelijke toiletten bevinden zich in gebouwen zoals bibliotheken die je kunt gebruiken tijdens bezoek.

Voorkeuren of eisen van openbaar toilet gebruik:

- Hoe beoordeel je op basis van de voorzieningen of je een toilet wel of niet gaat gebruiken? (voorbeelden kunnen noemen qua geur, privacy, hygiëne, soort hokje)
 - Waarom op basis van deze elementen?
 - Wat doe je als je niet aan je net gestelde eisen kunt voldoen?
- Verschillen je toiletbehoeften/ eisen door het jaar, maand of week wel eens?
 - Waarom? (eventueel zelf uitleggen hoe behoeftes veranderen)

Toilettoegankelijkheid:

- Vind je dat iedereen gelijke kansen krijgt om naar het toilet te gaan?
- Hoe ervaar je het verschil van openbare toiletten voor mannen of vrouwen of voel je een verschil van openbare toiletten voor mannen of vrouwen?

-Hoe zou dit kunnen veranderen?

Vragen over leeftijd en toiletgebruik: (hangt van de participant af en hoelang deze al in Utrecht woont en hoe oud deze is)

- Hoe zijn jou toiletbehoeften veranderd? (van jong tot oud?)
- Heb je het idee dat leeftijd een sterke invloed heeft op kans tot participatie in openbare toiletten en toegankelijkheid van toiletten?
- Zijn er ook veranderingen qua fysieke behoefte?
- In hoeverre heeft toegankelijkheid van openbare toiletten invloed op uw leven?

Vragen over bewegwijzering en Hoge Nood app:

- De Gemeente van Utrecht gebruikt nu een app om te laten weten waar men naar het toilet, wat vind u daarvan?

Vragen over toileettoegankelijkheid en genderidentiteit of zorgentaken:

- Ervaar je dat genderidentiteit/moederschap/zorgentaken invloed heeft op toileettoegankelijkheid of comfort?
-Waarom is dit? Of hoe voel je je hierover?

Persoonlijke toiletbehoefte:

- Ervaart je je persoonlijke ervaring met openbare toiletten of naar het toilet gaan als uniek? En waarom?
- Bespreekt je het gebruik van toiletten buitenshuis wel eens met anderen? En waarom?

Andere mogelijke vragen:

- Wat mis je fysiek in openbare toiletten?
- Heb je wel eens een nare situatie meegemaakt op het toilet
- Schaam je wel eens? Zo ja waarover dan?
- Hoe zou een safe space sanitaire voorziening eruit zien?

Afsluitende vragen:

- Hoe ziet je ideale openbare toilet eruit?
- Wat moet rondom openbare toiletten gedaan worden om beter in jouw behoefte te voorzien?

Bijlage 3: Brief onderzoeksdeelnemers

Utrecht, 11 mei 2026

Onderzoek: Je kunt de pot op: Een onderzoek naar de toegankelijkheid van openbare toiletten voor vrouwen¹ in Utrecht

Informatiebrief voor onderzoekdeelnemers

Beste potentiële deelnemer,

Ik nodig hierbij graag uit voor een interview over openbare toiletten in Utrecht voor mijn scriptie Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht. Voor dit onderzoek loop ik stage bij RAUM. Uw deelname aan dit onderzoek wordt erg gewaardeerd.

Waar gaat het onderzoek over:

De stad is geen neutrale plek waar iedereen gelijke kansen krijgt. Ook niet om naar het toilet te gaan. Er zijn meer toilet mogelijkheden voor mannen, terwijl het juist ook belangrijk is voor de gezondheid, het welzijn en het gevoel van welkom zijn voor andere bewoners van de stad. Dit onderzoek richt zich daarom op het inzichtelijk maken van de noodzaak voor meer toiletten in de openbare ruimte in Utrecht. Om dit te kunnen onderzoeken kijk ik naar beleid en interview ik verschillende mensen die de openbare ruimte gebruiken.

Waar gaat het interview over:

Het interview zal onder andere over uw ervaringen in de openbare ruimte zijn, en het wel of geen toegang hebben tot toiletten. Het gaat over of u zich welkom voelt, makkelijk gebruik kan maken van toiletten in de openbare ruimte en wat er mogelijk mist. Ook kunt u deelnemen aan een focus groep. Dan spreekt u ook samen met anderen over dit thema. En wat ervoor zou kunnen zorgen om inclusieve toiletten te maken voor iedereen.

Wat als je kiest om deel te nemen aan deze studie:

Wanneer u meedoet, maken we een afspraak voor een walk-along interview. Dit is een interview waarbij ik met u door de stad heen wandel en vragen aan u stel. Het interview zal dus lopend zijn. Wanneer u daartoe niet in staat bent, zoeken we samen naar een andere manier voor het interview. Zo kunnen we het interview bijvoorbeeld ook zittend doen.

Het interview zal ongeveer 30-60 minuten duren. Daarin stel ik u vragen over of u gebruik maakt van toiletten in de stad, welke plekken u gebruikt en waarom die. Ook zal er ruimte zijn om uw verhaal te doen over ervaringen, problemen of veiligheid in de openbare ruimte en toiletten. U kunt op elk moment, ook tijdens het gesprek, uw deelname stoppen.

Waarom is mijn deelname belangrijk:

Uw inzichten kunnen mogelijk gebruikt worden voor toekomstig beleid of meer of andere openbare toiletten. Wij houden u op de hoogte over wat er met dit onderzoek gebeurt.

Gegevens en vertrouwelijkheid:

Toiletbezoek in de openbare ruimte is een onderwerp waar veel schaamte omheen is. Ik zal daarom mijn best doen om dit gesprek op een voor u zo fijn mogelijk manier te voeren. Uiteraard ga ik discreet om met de door u gegeven informatie. Zo zal uw naam niet genoemd worden in het onderzoek. Er is ook altijd de mogelijkheid zijn om u terug te trekken tijdens dit onderzoek.

Aan het begin van het interview vraag ik uw toestemming om het gesprek op te nemen. Deze opname zal alleen ik gebruiken voor het onderzoek. Er wordt gezorgd dat de teksten geanonimiseerd worden zodat de informatie niet te traceren is. De transcripten worden volgens de richtlijnen van Universiteit Utrecht maximaal 10 jaar beveiligd bewaard. Uw naam of andere persoonlijke informatie zal niet terugkomen in het onderzoek. Het onderzoek zal worden beoordeeld door de scriptiecoördinator van mijn studie aan de Universiteit Utrecht. Deze begeleider is ook verantwoordelijk voor de regelgeving en het onderzoek toezicht.

Uw rechten tijdens dit onderzoek:

Uw deelname aan dit onderzoek is vrijwillig. U zult niet betaald worden voor uw deelname. Als u ermee instemt deel te nemen, kunt u uw deelname, zo lang het onderzoek loopt, op elk moment intrekken. U kunt ervoor kiezen om het transcript na afloop te ontvangen. Ook kunt u de scriptie of samenvatting na afloop ontvangen, wanneer deze is afgerond. Als u zelf niet wil deelnemen, maar iemand kent die geïnteresseerd is, dan hoor ik dit graag.

Met wie kunt in contact komen bij vragen:

Mochten er nog vragen of opmerkingen zijn over dit project, kunt u contact op nemen met mij, Renske Burger, via: r.h.l.burger@students.uu.nl, Nynke van Spiegel via nynke@raumutrecht.nl, of de scriptiebegeleider Irina van Aalst via I.vanAalst@uu.nl.

Bij RAUM hebben we ook een vertrouwenspersoon aangesteld voor dit onderzoek. Wanneer u zorgen heeft over uw behandeling tijdens dit onderzoek kunt u contact opnemen met Janneke Cloosterman, via: janneke@raumutrecht.nl. Zij maakt geen deel uit van dit onderzoek of de begeleiding daarvan. Als je nog vragen of opmerkingen heb over uw privacy tijdens de deelname van de studie, stuur een email naar privacy-beta@uu.nl of privacy-geo@uu.nl.

Ik zie uw reactie graag tegemoet.

Renske Burger
Stagair RAUM Utrecht
Student Urban Geography aan de Universiteit Utrecht
r.h.l.burger@students.uu.nl of stage@raumutrecht.nl
+31639840916

Bijlage 4: Script mondelinge toestemming

Universiteit
Utrecht

Utrecht, .. april 2026

Onderzoek: Je kan de pot op: Het navigeren van gender-sensitieve toilet-ervaringen in de openbare ruimte

SCRIPT voor het vragen van toestemming voor het maken van opnamen:

Aan het begin van het gesprek

Mijn naam is Renske Burger en in ga u interviewen over uw toiletbehoeftes in de openbare ruimte.

Om te beginnen wil ik u vragen of u ermee akkoord gaat dat ik geluidsopnamen maak.

Indien het de opname met anderen gedeeld moet worden:

Aan het eind van het interview zal ik u vragen wat er verder met de opnamen mag gebeuren. Maar eerst het volgende.

Ik heb geprobeerd om u zo goed mogelijk te informeren over het onderzoek. Hebt u inderdaad voldoende informatie over het onderzoek gekregen, of heeft u nog vragen?

- *Beantwoord eventuele vragen*

Doet u vrijwillig mee?

-
- *Indien je de verwerking van het interview baseert op de **grondslag “toestemming” (NIET aanbevolen)**, stel je de volgende vraag (deze stel je niet bij de grondslag “algemeen belang”):*

Gaat u ermee akkoord dat ik de opname van ons gesprek gebruik voor mijn onderzoek?

Zorg dat het antwoord duidelijk hoorbaar wordt opgenomen

Het kan zijn dat er tijdens het interview gevoelige onderwerpen ter sprake komen, bijvoorbeeld over vervelende toiletervaringen, dingen waarover je kunt schamen of medische informatie. Vindt u het goed dat ik de opname van die delen van het gesprek ook gebruik voor mijn onderzoek?

Zorg dat het antwoord duidelijk hoorbaar wordt opgenomen

-
- *Stel de volgende vraag **als je toestemming vraagt** voor de verwerking van normale en/of bijzondere persoonsgegevens (dus als je minimaal één van de twee vragen hierboven stelt):*
-

Na afloop van het interview schrijf ik de opname helemaal uit. Ik maak er dan een transcript van. Als ik uw antwoorden daarin zo veel mogelijk anoniem maak, mag dat transcript dan ook worden gebruikt voor ander onderzoek, door mijzelf en door andere onderzoekers die óók onderzoek doen op het gebied van sociale wetenschap?

Zorg dat het antwoord duidelijk hoorbaar wordt opgenomen

Dan kunnen we nu beginnen!

Aan het eind van het gesprek

- *Stel de volgende vragen als je de opnamen wilt gebruiken voor andere doeleinden:*

Gaat u ermee akkoord gaat dat de geluidsopnamen gedeeld worden met andere onderzoekers, voor hun eigen onderzoek? Zoals u weet zijn opnamen nooit echt anoniem.

Zorg dat het antwoord duidelijk hoorbaar wordt opgenomen

Soms worden er geluidsopnamen gebruikt in wetenschappelijke lezingen of lessen. Vindt u het goed dat de gemaakte geluidsopnamen daarvoor worden gebruikt?

Zorg dat het antwoord duidelijk hoorbaar wordt opgenomen

Als de opnamen worden gebruikt zoals afgesproken, vindt u het dan prettig of juist niet prettig dat daarbij uw naam wordt genoemd?

En vindt u het vervelend als u herkenbaar in beeld komt?

Zorg dat de antwoorden duidelijk hoorbaar worden opgenomen

Bijlage 5: Selectieproces PRISMA (2020) overige documenten Gemeente Utrecht

Codeboom synthese document:

Thema	Categorie	Betekenis
Financiën	Onderhoud	Informatie over onderhoudskosten
	Budget	Informatie over het budget voor de toiletten
Kwaliteit	Tekort	Informatie over het toilettekort
	Vies	Informatie over de hygiëne van het toilet
	Kapot	Informatie over het kapot zijn van een toilet
	Inclusiviteit	Informatie over rekening houden over gender of handicap voor toiletgebruikers
	Toegankelijkheid	Informatie over de toegankelijkheid van plek, kosten ect.
	Soort toilet	Informatie over het soort toilet (urinoir, tijdelijk, vast)
Tijd en plek	Plek	Informatie over de plek, bijvoorbeeld in een park
	Bezoekers	Informatie over bezoekers van het toilet, bijvoorbeeld touristen, park gebruikers ect.
	Tijd op de dag	Informatie van gebruik van het toilet op de tijd van de dag
	Seizoen	Informatie over het toilet in welk seizoen
	Gebruik	Informatie over het gebruik van het toilet
Kwantitatief	Controle	Informatie over de technische controles van het toilet
	Schoonmaak	Informatie over de schoonmaak van het toilet, bijvoorbeeld frequentie.
	Ontwerp	Informatie over het ontwerp of uitkiezen van plekken voor toiletten
Ontwerp en beleid	Beleid	Informatie over toiletbeleid of deze veranderd of nog steeds passend is

Synthese:

Dit document was origineel een Excel document. Hierdoor is het niet gelukt om de originele opmaak te behouden tijdens het invoegen.

Type document	Nummering	Datum	Thema
Verslag vergadering gemeenteraad	Verslag vergadering gemeenteraad, 2016-06-30	6/30/2016	Kwantiteit en kwaliteit

		11/2	
		9/20	
Ciebrief	Ciebrief SR Genderneutrale toiletten	16	Kwaliteit
		12/1	
Raadsbrief	Voortgang aanpak sanitaire voorzieningen in centrum en parken	3/20	
		17	Financiën, kwaliteit
		5/17	
Verslag vragenuur	Notulen vragenuur- 17 mei 2019	/201	
		8	Kwantiteit, kwaliteit, tijd
		12/1	Financiën, kwaliteit, plek, tijd
		/201	en plaatsgebonden, kwanitatief,
Nota	Utrecht op gemak def. Docx	8	ontwerp en beleid
		2/14	
RIB- Presentatie	Utrecht op t gemak Ivo Thonon	/201	Financien, kwaliteit,
		9	kwantitatief
Info en bijdragen meepraters	Info en Bijdragen meepraters Utrecht op t gemak.doc	2/14	
		/201	
		9	Kwantiteit, gebruik
Verslag commissie Stad en Ruimte	Verslag commissie Stad en Ruimte, 2019-03-07	3/7/	
		201	
		9	Kwaliteit
		5/9/	
Initiatiefvoorstel	Strekt ter vervanging Initiatiefvoorstel Utrecht op het gemak	201	
		9	Financien, kwaliteit, beleid
		7/14	Financien, kwaliteit, plek en
Plan van aanpak	Plan van aanpak- Utrecht op het gemak.pdf	/202	tijd, kwantitatief, ontwerp en
		0	beleid
		3/1/	
Reactienota	Reactienota IPvE Zuilense Vecht.pdf	202	
		1	Kwaliteit en kwantiteit
		6/10	Financien, ontwerp en beleid,
Rapport	Atria Rapport-Gendersensitief-Beleid: Illustratieve voorbeelden	/202	kwaliteit, plek en tijd,
		1	kwantitatief
Verslag bewonersbije enkomsten	Verslag Bewonersbijeenkomsten WCKE.pdf	12/1	
		/202	
		1	Kwantiteit
		5/10	
Mondelinge vragen	Mondelinge vragen Gemak op Koningsdag en stadsbrede events	/202	
		2	Kwaliteit, kwantiteit, tijd
		5/12	
Verslag vragenuur	Verslag vragenuur, 2022-05-12, vastgesteld	/202	
		2	Kwaliteit en kwantieti
		9/22	
Verslag vragenuur	Verslag vragenuur, 2022-09-22, vastgesteld	/202	
		2	Kwaliteit, kwantiteit en plek
		6/6/	
Raadsbrief	Raadsbrief Update Sanitaire voorzieningen en niet-commerciële terrassen.docx	202	
		3	Kwantiteit, tijd, kwaliteit
Beantwoordi ng raadsvragen	Beantwoording schriftelijke raadsvragen 2024, nummer 128	9/3/	
		202	Kwaliteit, kwantiteit en
		4	financien

Beantwoording raadsvragen	Beantwoording SV2025 nr 91 over Openbare toiletten zijn we klaar voor de zomer	6/25 /202 5	Kwaliteit, kwantiteit, tijd en plek
Raadsvergadering	10e raadsvergadering 13 november 2025 (transcriptie)	11/1 3/20 25	Kwaliteit en kwaliteit
Bantwoording raadsvragen	Beantwoording SV2025 nr 211 over Koningsdag in Utrecht- Hoe voorkomen we dat we Amsterdam worden	2/3/ 202 6	Kwantiteit, kwaliteit, gebruik

categorieën	Link	Kernpunten
Meer, inclusief	Document Utrecht - Verslag vergadering gemeenteraad, 2016-06-30 - iBabs Publieksporaal	Motie 97, genderneutrale toiletten voor iedereen. 1 tot 5% van de bevolking. Transgenders en mensen die zich als vrouw voelen vaak toiletten met een verkeerde hokje te komen gebruiken. Genderneutrale toiletten, die voor iedereen kunnen worden gebruikt, gebruiken al genderneutrale toiletten. Toezegging om genderneutrale toiletten plaatsen door Utrecht.
inclusief	Document Utrecht - Ciebrieft SR Genderneutrale toiletten - iBabs Publieksporaal	Genderneutrale toiletten op sommige verdiepingen toevoegen. Het is gescheiden zijn.
Budget, soort toilet en inclusief	Document Utrecht - Raadsbrieft Voortgang aanpak sanitaire voorzieningen in centrum en parken.docx - iBabs Publieksporaal	Structureel budget vrijgeven voor permanente sanitaire voorzieningen, maar niet genoeg budget voor eenmalige voorziening van 3 urinoirs en babyverschoonplek.
meer, overlast, inclusief	Document Utrecht - Verslag Vragenuur, 2018-05-17, vastgesteld - iBabs Publieksporaal	Lange rijen bij koningsdag. Het is geplaatst, meer wildplasma's. In de toekomst meer plasplekken. Het is gelijkstellen voor mannen en vrouwen.
Onderhoud, budget, tekortmijnd, inclusief, soort toilet, park, bezoekers, tijd op de dag, seizoen, gebruik, beleid en ontwerp	Document Utrecht - Nota Utrecht op het gemak def.docx - iBabs Publieksporaal	Geen toegang tot toiletten. Het is verwijderen van toiletten. Het is gebruikersm vrouwen, roken, kinderen. Overdag en s'avond. Het is ondernemers, zichtbaarheid. Toilettoegankelijkheid is belangrijk. Participatie. Minder wilplasma's als je zwanger bent je zo gebruiken. 65.000 Utrecht. Het is toiletafhankelijkheid. Het is toilet als ze ongesteld zijn. Het is er zijn meer mannentoiletten. Utrecht, los van het aantal toiletten zijn openingstijden. Het is toiletten is positief voor mannen en vrouwen omdat ze vaker gebruiken. Het is meer en meer openbare toiletten. Het is voornamelijk in het buitenland. Het is noodoplossing voor mannen.

		Toiletten moeten echt schone plaatsen worden voor evenementen en meer toiletten op evenementen. Direct aanspreekpunt voor de gemeente en gemeentelijke organisatie. toiletvoorzieningen en stadsbeheer van de hogenoorden. Samenvatting van het rapport met extra toevoeging dat bij een probleem zien. Bespreken initiatief voor een probleem. Maximaal een verschooningplan is meestal een verschooningbrancan Plaatsing van plaskruisen voor mannenbehoefte boven v
Budget, tekort, inclusief, plek, park, gebruik	Document Utrecht - RIB-presentatie- Utrecht op t gemak- Ivo Thonon.pdf - iBabs Publieksporaal	
Gebruik, inclusief, faciliteiten, soort toilet	Document Utrecht - Info en Bijdragen meepraters Utrecht op t gemak.doc - iBabs Publieksporaal	
Inclusief	Document Utrecht - Verslag commissie Stad en Ruimte, 2019-03-07 - iBabs Publieksporaal	
Budget, tekort, beleid, gebruik, inclusief	Document Utrecht - Strekt ter vervanging Initiatiefvoorstel Utrecht op het gemak met wijzigingen.doc - iBabs Publieksporaal	Besluit over: iedereen toegevoegd, meter, plan van aanpak, inventarisatie huidige aanpak, ondernemings, betere toiletvoorzieningen voor samenwerking met andere drukke gebieden, stimuleren nieuwbouw, herprioriteren. Argumenten benoemen u Kanttekening dat 1 per 5 toiletten vallen onder me onduidelijkheid ter aansp
Budget en onderhoudt, inclusief, plekken, soort toilet, gebruik en controle	Document Utrecht - Plan van aanpak - Utrecht op het gemak.pdf - iBabs Publieksporaal	Plan van aanpak: huidige en welke tegen betaling, voorzieningen, vindbaar (en nieuwbouw), gastvrij 500m is per 250m lopen, zien. Stickers. 0.2 FTE v er dekking voor is. Huid
Inclusief en meer	Document Utrecht - Reactienota IPvE Zuilense Vecht.pdf - iBabs Publieksporaal	Toegankelijke toiletten v er moet nog naar een and genderneutraal en inclus
Budget, inclusief, bezoekers, plek, gebruik, beleid en ontwerp	Document Utrecht - Atria Rapport-Gendersensitief-Beleid-Illustratieve-voorbeelden.pdf - iBabs Publieksporaal	Zeiknota in Rotterdam. U voor vrouwen. Beleidsfo vrouwen, waar nu de nac ligt. Budget vrijgemaakt. zoals vrouwen. Proper pl
Meer	Document Utrecht - Verslag Bewonersbijeenkomsten WCKE.pdf - iBabs Publieksporaal	Beslissing over meer toil kanalen eiland en transwi
Gebruik, inclusief, faciliteiten, tekort, soorttoilet	Document Utrecht - MV 1 Gemak op Koningsdag en stadsbrede events.docx - iBabs Publieksporaal	Veel rijen en drukte tijde ongesteld waren konden minder drinken. Vragen meer toiletten dan urinoir evenementen
Meer, drukte, overlast	Document Utrecht - Verslag Vragenuur, 2022-05-12, vastgesteld - iBabs Publieksporaal	Na drukte van koningsdag loopstromen en toiletten, voor de deur. Geobservee is.

Overlast, gebruik en plek	https://utrecht.bestuurlijkeinformatie.nl/reports/document/6c1548fe-eadb-43c5-a32f-32646e4782ac?documentId=3d501875-da71-44f0-8356-f0902a7443f5	Over het extra toiletten a door wildplassen. Voorz niet doen.
Soort toilet, faciliteiten, seizoen	Document Utrecht - Raadsbrief Update Sanitaire voorzieningen en niet-commerciële terrassen.docx - iBabs Publieksporaal	Nieuw gerealiseerde vo voorzieningen, tijdelijke toekomstige voorziening
Gebruik, meer, overlast en kapot	Document Utrecht - Beantwoording SV2024 nr 128 over Waar kan ik in het park naar het toilet met dit lekkere weer - iBabs Publieksporaal	Hoge Nood App meer to Geen financiële mogelijk Controle en gebruik.
Overlast, gebruik, plek, tijd, controle	Document Utrecht - Beantwoording SV2025 nr 91 over Openbare toiletten Zijn we klaar voor de zomer - iBabs Publieksporaal	Openingtijden, gebruik, vaker vernielingen dan a plaatsen is geen structure zorgt ervoor dat er geen worden gepaast.
Inclusief en meer	Document Utrecht - 10e raadsvergadering 13 november 2025 (transcriptie) - iBabs Publieksporaal	Benoemd dat Utrecht me toegankelijke toiletten vo
Gebruik, inclusief, tekort en soort toilet	Document Utrecht - Beantwoording SV2025 nr 211 over Koningsdag in Utrecht - hoe voorkomen we dat we Amsterdam worden - iBabs Publieksporaal	Positief over koningsdag mensen massa's, voldoen genders, veel dixies en p gebruikt, goede verdeling Verwijzing naar eerdere vragenuur, veel vragen o dixies, toileteilanden, co totaaloverzicht van ieder

Bijlage 6: Topiclist straatinterviews

Voor de straatgesprekken is dezelfde topiclist gebruikt, maar deze is verkort.

Topic List

- Langdurig buitenshuis zijn (waar let je op)
- Toiletten (soort, faciliteiten, locatie)
- Hygiëne (geur, vies, faciliteiten)
- Tijd en plek
- Schaamte en taboe (voelen mensen dit)
- Religie of cultuur (invloed op gewoontes)
- Overlast (drugs of andere gebruikers)
- Hinder (rijen, verplichtingen)
- Gevoelsmatige elementen (prettig voelen of juist niet)
- Andere activiteiten los van uitscheiding (borstvoeding, verschonen ect)
- Route en navigeren (hoe beweeg en plan je je aanwezigheid)
- Visie (persoonlijke visie op hoe het zou ingericht moeten zijn)

Kernvragen:

Gebruik plekken in de stad in relatie tot toiletgebruik:

- Hoe past het naar het toilet gaan in je gebruik van de stad.

Toiletgebruik tijdens een wandelend interview:

- Stel je loopt/bent door (noemt plek in Utrecht) en je moet naar de wc, waar ga je naartoe?
 - Waarom deze?
- Wat maak dat je wel of niet fijn voelt bij het naar het toilet gaan op deze plek?

Verschillende typen toiletten en gebruik:

- Ga je liever naar openbare of toegankelijke toiletten, en waarom?*
- Heb je het idee dat je elk toilet mag gebruiken? Waarom wel en waarom niet?
- Wat doe je als je niet naar het toilet kan?

*Uitleg verschil indien nodig: Openbare toiletten bevinden zich in de openbare ruimte dus op straat of in het park. Toegankelijke toiletten bevinden zich in gebouwen zoals bibliotheken die je kunt gebruiken tijdens bezoek.

Voorkeuren of eisen van openbaar toilet gebruik:

- Hoe beoordeel je op basis van de voorzieningen of je een toilet wel of niet gaat gebruiken? (voorbeelden kunnen noemen qua geur, privacy, hygiëne, soort hokje)
 - Waarom op basis van deze elementen?
 - Wat doe je als je niet aan je net gestelde eisen kunt voldoen?

Toilettoegankelijkheid:

- Vind je dat iedereen gelijke kansen krijgt om naar het toilet te gaan?

Vragen over toilettoegankelijkheid en genderidentiteit of zorgentaken:

- Ervaar je dat genderidentiteit/moederschap/zorgentaken invloed heeft op toilettoegankelijkheid of comfort?
 - Waarom is dit? Of hoe voel je je hierover?

Persoonlijke toiletbehoefte:

- Ervaart je je persoonlijke ervaring met openbare toiletten of naar het toilet gaan als uniek? En waarom?
- Bespreekt je het gebruik van toiletten buitenshuis wel eens met anderen? En waarom?

Afsluitende vragen:

- Hoe ziet je ideale openbare toilet eruit?
- Wat moet rondom openbare toiletten gedaan worden om beter in jouw behoefte te voorzien?

Bijlage 7: Interview guide

Topic List

- Langdurig buitenshuis zijn (waar let je op)
- Toiletten (soort, faciliteiten, locatie)
- Hygiëne (geur, vies, faciliteiten)
- Tijd en plek
- Schaamte en taboe (voelen mensen dit)
- Religie of cultuur (invloed op gewoontes)
- Overlast (drugs of andere gebruikers)
- Hinder (rijen, verplichtingen)
- Gevoelsmatige elementen (prettig voelen of juist niet)
- Andere activiteiten los van uitscheiding (borstvoeding, verschonen ect)
- Route en navigeren (hoe beweeg en plan je je aanwezigheid)
- Visie (persoonlijke visie op hoe het zou ingericht moeten zijn)

Materiaal:

- Telefoon/ opneem apparatuur
- Microfoon
- NVIVO
- Amberscript
- Notitieboekje eventuele aantekeningen

Introductie (zie mondeling script):

- Renske, 26 jaar en mag vanuit mijn opleiding Urban Geography voor mijn stage bij RAUM dit onderzoek doen.
- Onderzoek over hoe inclusief openbare toiletten zijn voor vrouwen en MDU
- Het interview zal in de stad Utrecht zijn en zal tussen de 30-60 minuten duren. Het zal gaan over de route, welke opties er zijn, waarom sommige plekken wel en sommige

plekken niet, gevoel bij sommige toiletten. Het zal een wisselwerking zijn tussen het aankaarten van thema's en het zelf laten doen van het verhaal.

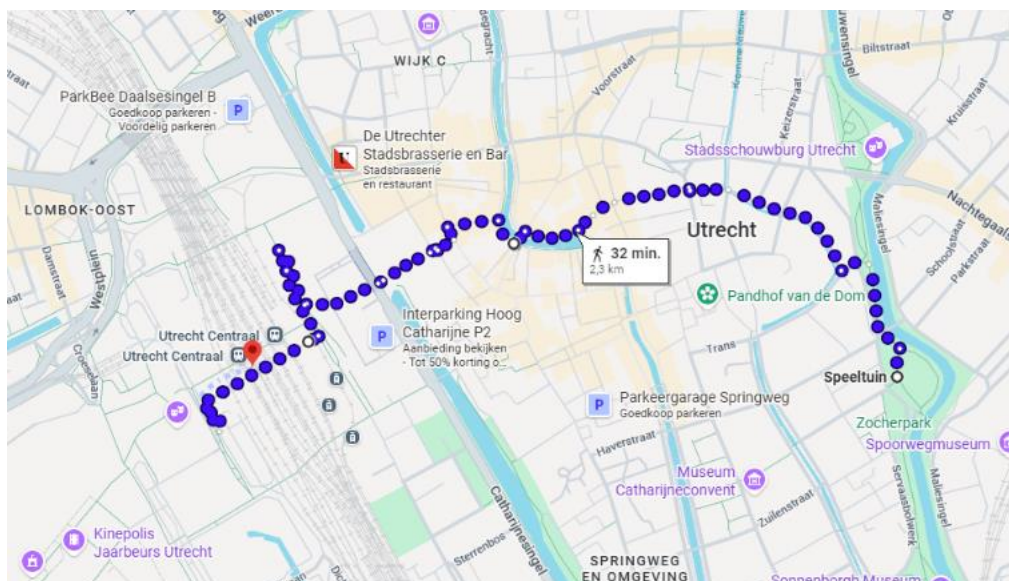
- Tussendoor zullen er rustmomenten aangeboden worden en gecontroleerd worden of alles nog goed is.
- Het interview zal na afloop gecodeerd worden en geanonimiseerd en niet op persoonlijke laptops of telefoons opgeslagen worden (enkel tijdelijk op de dag zelf). Het gecodeerde interview zal naderhand nog worden opgestuurd om te controleren of er nog informatie uitgehaald moet worden.
- Afspraken maken over snelheid, aanspreken en als we iemand bekend tegenkomen.

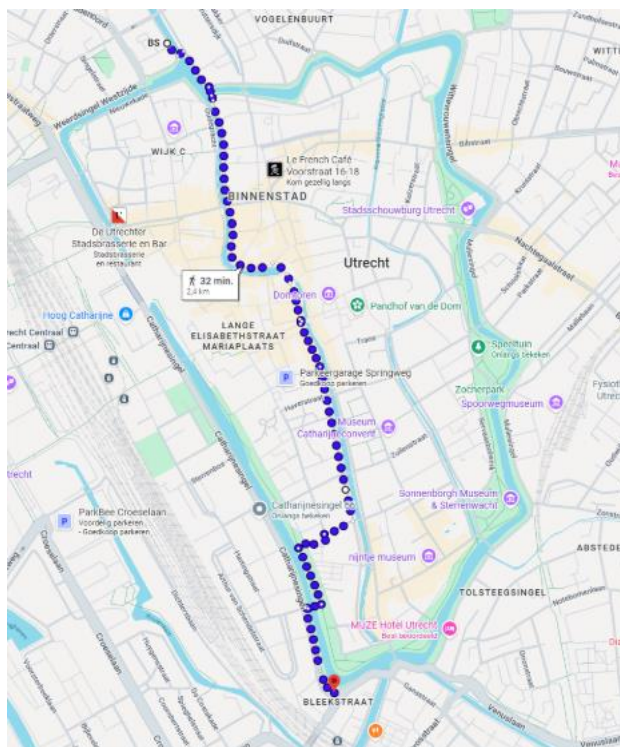
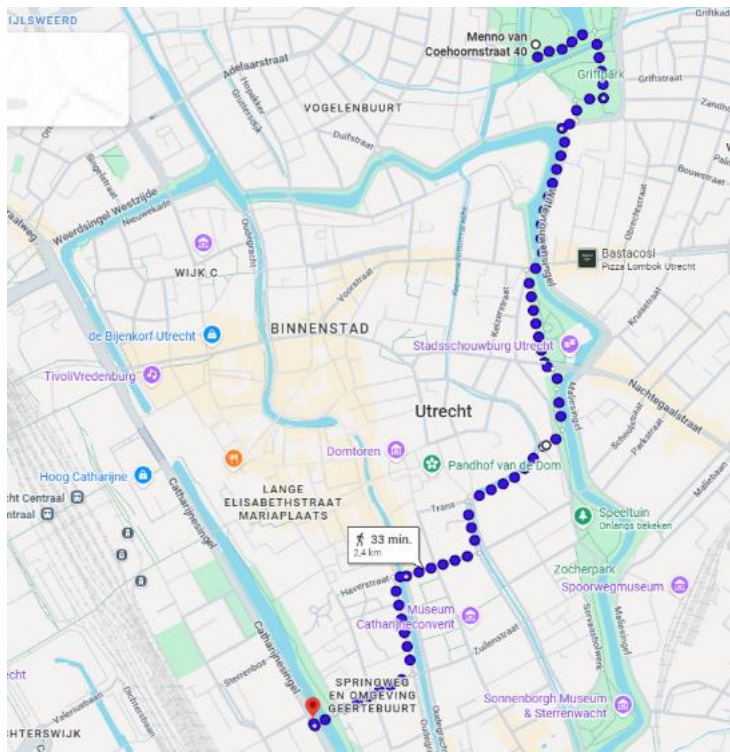
Outro (zie mondeling script) :

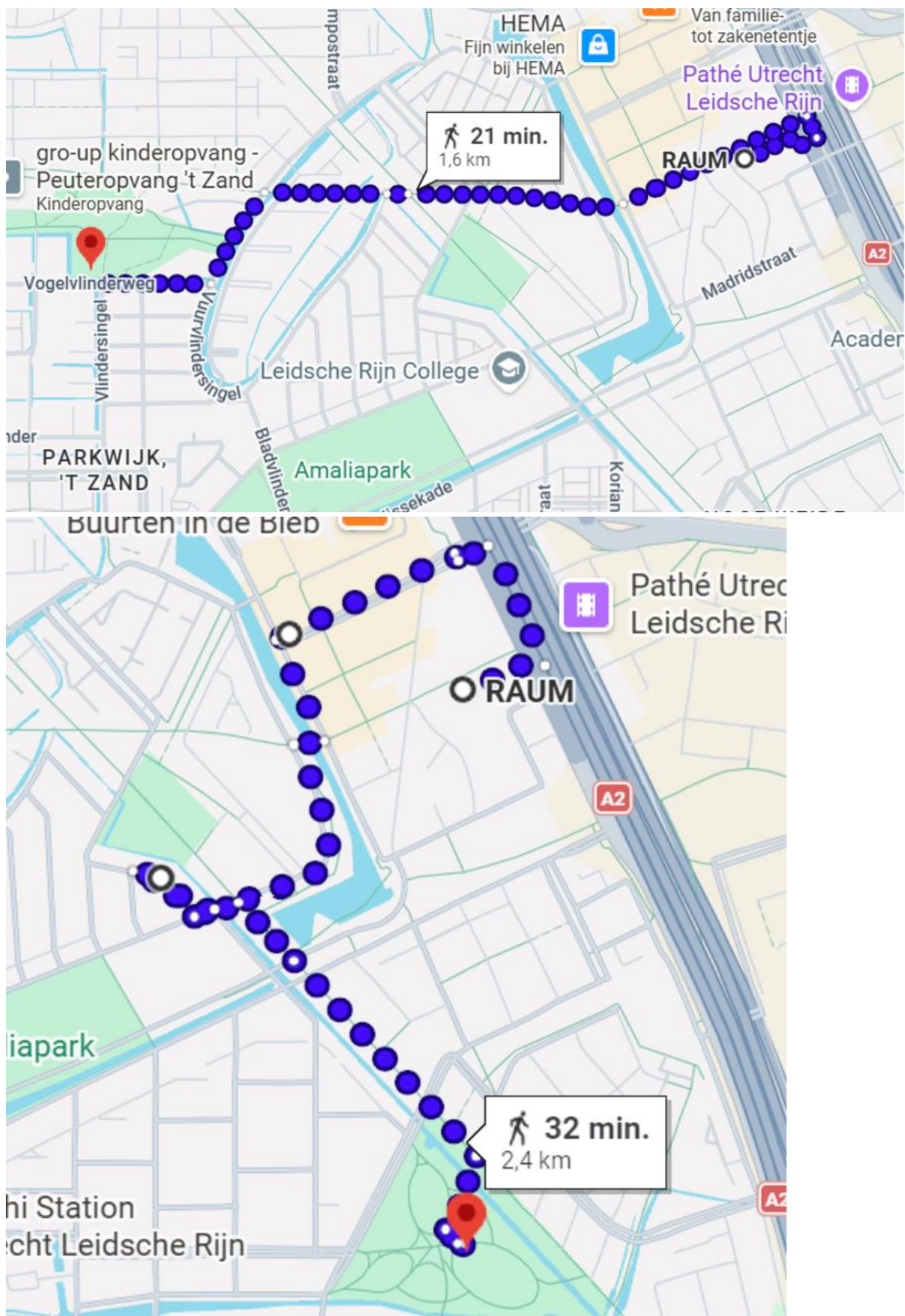
- Stellen dat dit het interview was en bedanken voor deelname
- Vragen of de participant zich nog prettig voelt
- Vragen wat de participant van het interview vond.
- Vragen of de participant nog steeds consent geeft.
- Vervolgproces bespreken (transcriberen, eventuele verduidelijking vragen, opsturen, uiteindelijke stuk opsturen of een samenvatting hiervan)

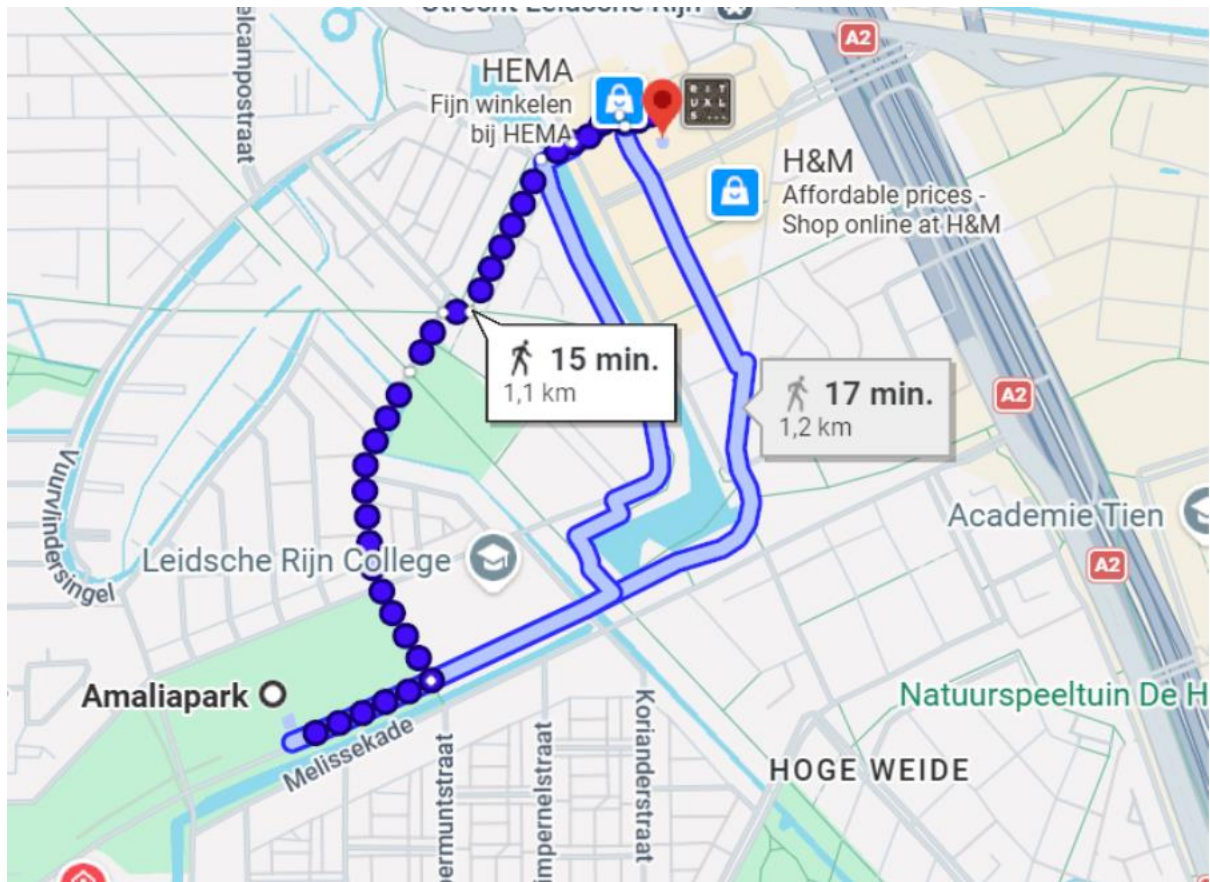
Route opties:

De routes kunnen verkort of veranderd worden naar aanleiding van de behoeftes van de participant.

Rustpunten of andere plekken:

- Bibliotheek Neude
- RAUM (in de buurt van Leidsche Rijn)

Bijlage 8: Codeboom

Naam	Beschrijving
Comfort en veiligheid	Het ervaren comfort en veiligheid van vrouwen
Aanraken	De ervaren comfort met aanraken of dat anderen dingen ook aanraken.
Binnenstappen Horeca of bedrijf	Het ervaren comfort van de participant met het binnenstappen in de horeca of een bedrijf om daar gebruik te maken van toiletten.
Criminaliteit, vandalisme, drugsgebruik of ander gebruik	Het ervaren comfort in relatie tot criminaliteit, vandalisme, druggebruik of andere invulling van toiletgebruik niet gerelateerd aan behoeften doen.
Faciliteiten en hygiëne	Het ervaren comfort in relatie tot de aanwezige faciliteiten en hygiëne hiervan.
Desinfectiemiddel	Het ervaren comfort van het aanwezig zijn van desinfectiemiddel.
Geur	Het ervaren comfort met een bepaalde geur.
Haakje of plank	Om dingen op te kunnen leggen.
Handvaten	Het benoemen van handvaten om te gebruiken om van het toilet te kunnen gebruiken
Hygiëne	Het benoemen van hygiëne in het algemeen.
handenwassen	Het belang of comfort benoemen van handenwassen.
Omdat het schoon is gebruiken	Het toilet gebruiken omdat het toilet schoon is.
Menstratieproducten	Het ervaren comfort van een toilet met de aanwezigheid van menstruatieproducten.
Overig	Overige aspecten die comfort of veiligheid brachten.
Pot en bril	De staat van de pot of toiletbril. Dit kan gaan over hoogte of dat deze werden ervaren als “vies”.

Naam	Beschrijving
Prullenbakje	Het ervaren comfort als er een prullenbak is.
Ruimte	Het ervaren comfort in relatie tot de toiletruimte of het hokje. Dit kan gaan over hoe groot het hokje is, maar ook over de staat van de toiletruimte.
Slot	Het ervaren comfort in relatie tot het op slot kunnen doen van het hokje of de ervaren privacy van bepaalde sloten.
Toiletpapier	Het ervaren comfort van het ontbreken of juist aanwezig zijn van toiletpapier.
Vloer	Het ervaren comfort in relatie tot de hygiëne van de vloer.
Wasbak en zeep	Het ervaren comfort als er een wasbak is met zeep.
Gedrag aanpassen op basis van toiletbeschikbaarheid	De participant past diens gedrag aan om eigen comfort te kunnen waarborgen. Dit kan het ophouden van de behoefte of minder drinken zijn.
Abonnement gebruiken om naar het toilet te kunnen	Een dit het gebruiken van een museumjaarkaart of universiteitspas om van de toiletten gebruik te kunnen maken.
Zelf spullen meenemen	De participant omschrijft het meenemen van eigen spullen zoals tissues om het comfort te kunnen waarborgen tijdens toiletbezoek.
Mannelijke gebruikers of urinoirs in de ruimte	De ervaren comfort van mannelijke gebruikers van dezelfde toiletruimte of het aanwezig zijn van “open” urinoirs in de ruimte.
Onderhoud en schoonmaak	Het ervaren comfort van de participanten als een toiletruimte wel of niet wordt schoongemaakt.
Rij en lang wachten	Het ervaren comfort in relatie tot rijen of wachten.
Privé aangeboden toiletten versus openbaar toegankelijke toiletten (binnen of buiten)	Het ervaren comfortverschil tussen de typen toiletten.
Veiligheid	De participant noemt toiletten in relatie tot veiligheid. Dus een situatie waarbij deze zich onveilig voelde of wat elementen zijn die de veiligheid beïnvloeden.

Naam	Beschrijving
Zorgtaken kinderen of andere volwassenen	Het ervaren comfort in relatie tot zorgtaken voor kinderen of volwassenen.
Oplossing	Oplossingen voor het ervaren tekort aan toiletten.
Lastig op te lossen	Bewustzijn van de participant dat het een complex thema is.
Meer toiletten aanbieden	Meer toiletten aanbieden zou het comfort verbeteren.
Verantwoordelijk	De visie van de participant welke actoren betrokken of verantwoordelijk zijn voor toegankelijke toiletten.
Persoonlijke context	Persoonlijke contexten die invloed hebben op toilettoegankelijkheid en gebruik.
Eerdere ervaringen	Eerdere ervaringen die invloed hebben op huidige visie van participant.
Leeftijd	Leeftijd in relatie tot lichamelijke veranderingen van toiletbehoeften.
Medische achtergrond	Medische context die de participant heeft die invloed heeft op de toiletbehoeften.
Toiletbehoefte in gezelschap	Hoe het ervaren comfort is van toiletbehoeften in relatie tot anderen.
Uniek	Of de participant diens toiletbehoefte als uniek ervaart.
Tijd en plaatsgebonden	Of de toiletbehoeften veranderen in relatie tot tijd of plek.
Evenement	De ervaringen rondom toilettoegankelijkheid in relatie tot een evenement in de stad.
Plekken die bekend zijn om het toilet te gebruiken	Toiletten die voor de participant bekend zijn om gebruik van te maken.
Toegankelijkheid	Welke elementen volgens de participant bijdragen aan de toegankelijkheid van toiletten.
Bewegwijzering en vindbaarheid	De participant noemt bewegwijzering en vindbaarheid in relatie tot toegankelijkheid, comfort of veiligheid.
Hoge Nood bekendheid	In hoeverre de participant bekend is met de Hoge Nood app.

Naam	Beschrijving
Mening over Hoge Nood App	De mening van de participant over het gebruik van de Hoge Nood app.
Genderminderheden	De ervaring of mening van de participant over toilettoegankelijkheid van genderminderheden.
Invalide toegankelijkheid	De ervaring of mening van de participant over invalide toilettoegankelijkheid.
Toiletansen mannen versus vrouwen	De ervaring of mening van de participant over invalide toilettoegankelijkheid van mannen in relatie tot toilettoegankelijkheid van vrouwen.
toiletimago in Nederland	De mening of ervaring rondom het imago van openbare toegankelijke toiletten in Nederland.
Andere landen	De mening of ervaring rondom het imago van openbare toegankelijke toiletten in andere landen.
Praten over het onderwerp	De ervaring van de participant over toilettoegankelijkheid met anderen.
Toiletgebruik tegen betaling	De ervaring of mening van de participant over toilettoegankelijkheid in relatie tot toiletteren tegen betaling.

Bijlage 9: Informatiebrief focusgroep

Utrecht, 18 mei 2026

Onderzoek: Je kunt de pot op: Een onderzoek naar de toegankelijkheid van openbare toiletten voor vrouwenⁱ in Utrecht

Uitnodiging focusgroep toileettoegankelijkheid Utrecht

Beste potentiële deelnemer,

Ik nodig hierbij graag uit voor een focusgroep op 3 juni van 19:00 tot 20:00 over openbare toiletten in Utrecht voor mijn scriptie Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht. Voor dit onderzoek loop ik stage bij RAUM. Uw deelname aan dit onderzoek wordt erg gewaardeerd.

De informatie op een rijtje:

Waar: RAUM Berlijnplein 520

Wanneer: 3 juni van 19:00 tot ongeveer 20:00

Wat: praten en overleggen over toileettoegankelijkheid in Utrecht

Wie: 5-8 vrouwen*

Voorzieningen: drinken zoals koffie of thee en klein hapje (mits er allergieën zijn laat dit weten)

Aanmelden: mail naar renskeburger@raumutrecht.nl.

Waar gaat het onderzoek over:

De stad is geen neutrale plek waar iedereen gelijke kansen krijgt. Ook niet om naar het toilet te gaan. Er zijn meer toilet mogelijkheden voor mannen, terwijl het juist ook belangrijk is voor de gezondheid, het welzijn en het gevoel van welkom zijn voor andere bewoners van de stad. Dit onderzoek richt zich daarom op het inzichtelijk maken van de noodzaak voor meer toiletten in de openbare ruimte in Utrecht. Om dit te kunnen onderzoeken wordt een focusgroep georganiseerd waarin over het onderwerp toileettoegankelijkheid gediscussieerd zal worden.

Wat als je kiest om deel te nemen aan deze studie:

Wanneer u meedoet hebben we op 3 juni een focusgroep. Tijdens deze focusgroep zal er met een groep vrouwen* gepraat worden over wat een toegankelijk toilet is, welke elementen er zijn en wat er nog moet gebeuren om dit te behalen. De focusgroep zal ongeveer 30-60 minuten duren. Het kan zijn dat er ook gebruik gemaakt zal worden van visueel materiaal zoals foto's of tekeningen. Ook zal er ruimte zijn om uw verhaal te doen over ervaringen, problemen of veiligheid in de openbare ruimte en toiletten. U kunt op elk moment, ook tijdens het gesprek, uw deelname stoppen.

Gegevens en vertrouwelijkheid:

Toiletbezoek in de openbare ruimte is een onderwerp waar veel schaamte omheen is. Ik zal daarom mijn best doen om dit gesprek op een voor u zo fijn mogelijk manier te voeren. Uiteraard ga ik discreet om met de door u gegeven informatie. Zo zal uw naam niet genoemd worden in het onderzoek. Er is ook altijd de mogelijkheid zijn om u terug te trekken tijdens dit onderzoek.

Er wordt gezorgd dat de teksten of beelden geanonimiseerd worden zodat de informatie niet te traceren is. De informatie wordt volgens de richtlijnen van Universiteit Utrecht maximaal 10 jaar beveiligd bewaard. Uw naam of andere persoonlijke informatie zal niet terugkomen in het onderzoek. Het onderzoek zal worden beoordeeld door de scriptiecoördinator van mijn studie aan de Universiteit Utrecht. Deze begeleider is ook verantwoordelijk voor de regelgeving en het onderzoek toezicht.

Uw rechten tijdens dit onderzoek:

Uw deelname aan dit onderzoek is vrijwillig. U zult niet betaald worden voor uw deelname. Als u ermee instemt deel te nemen, kunt u uw deelname, zo lang het onderzoek loopt, op elk moment intrekken. U kunt ervoor kiezen om het transcript na afloop te ontvangen. Ook kunt u de scriptie of samenvatting na afloop ontvangen, wanneer deze is afgerond. Als u zelf niet wil deelnemen, maar iemand kent die geïnteresseerd is, dan hoor ik dit graag.

Met wie kunt in contact komen bij vragen:

Mochten er nog vragen of opmerkingen zijn over dit project, kunt u contact op nemen met mij, Renske Burger, via: renskeburger@raumutrecht.nl, Nynke van Spiegel via nynke@raumutrecht.nl, of de scriptiebegeleider Irina van Aalst via I.vanAalst@uu.nl.

Bij RAUM hebben we ook een vertrouwenspersoon aangesteld voor dit onderzoek. Wanneer u zorgen heeft over uw behandeling tijdens dit onderzoek kunt u contact opnemen met Janneke Cloosterman, via: janneke@raumutrecht.nl. Zij maakt geen deel uit van dit onderzoek of de begeleiding daarvan. Als je nog vragen of opmerkingen heb over uw privacy tijdens de deelname van de studie, stuur een email naar privacy-beta@uu.nl of privacy-geo@uu.nl.

Ik zie uw reactie graag tegemoet.

Renske Burger
Stagair RAUM Utrecht
Student Urban Geography aan de Universiteit Utrecht
r.h.l.burger@students.uu.nl of renskeburger@raumutrecht.nl
+31639840916

Bijlage 10: materiaal focusgroep

Checklist

Categorie	Wat
Plek	
Tijd op de dag	
Veiligheid	
Comfort & gebruik	
Faciliteiten	

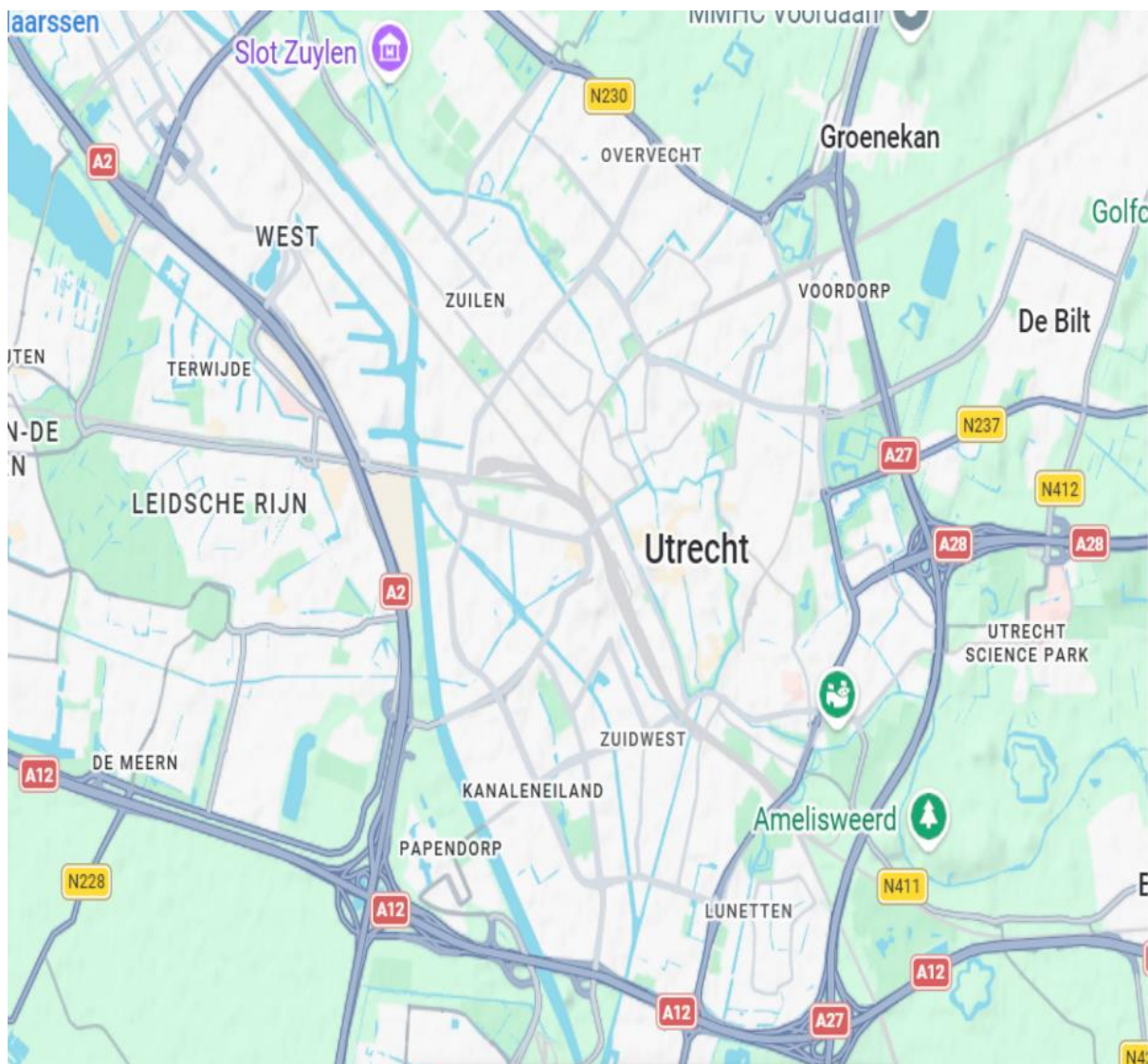
Vindbaarheid	
Hygiëne	
Onderhoud	
Kosten	
Maatschappij	

Verantwoordelijk	
Overig	

Waar in Utrecht

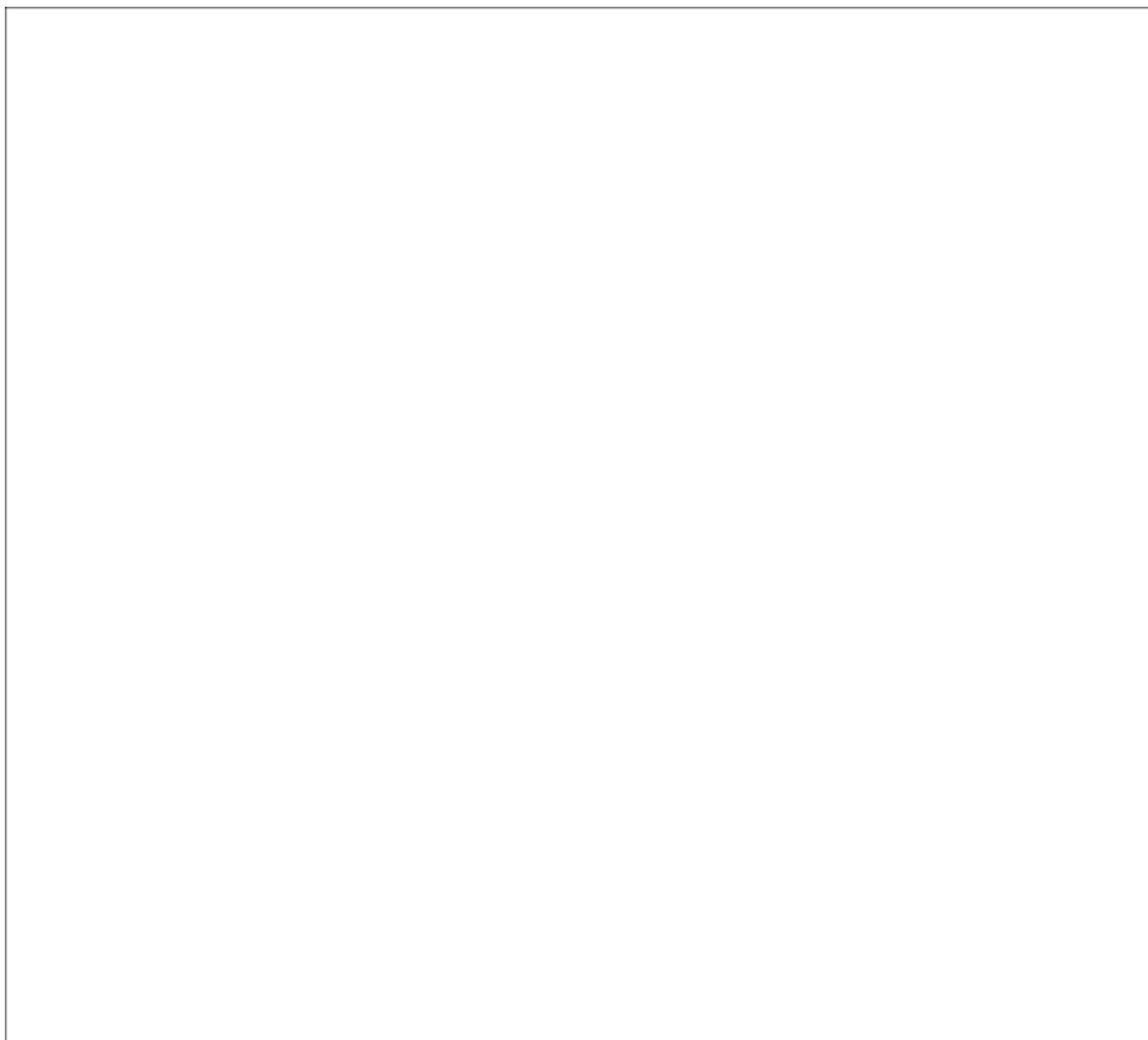
1

2

Ideale toilet

Teken je ideale toilethokje of voorziening:

Licht kort toe waarom je dit zo hebt getekend:

.....

.....

.....

Je hebt hieronder twee plekken in Utrecht het Griftpark en het Vredenburgplein. Teken een kruis waar je een openbaar toilet zou doen. Soms is er al een toilet, maar zou je dat verplaatsen? Leg eronder kort uit waarom daar.

Het Griftpark¹:

Leg uit waarom daar:

.....

.....

.....

Het Vredenburgplein:²

Leg uit waarom daar:

.....

.....

.....

Focusgroep toilet toegankelijkheid

Universiteit
Utrecht

RENSKE BURGER

Wat gaan we doen?

- ▢ Kort voorstellen
- ▢ Rechten
- ▢ Ideale toilet
- ▢ Waar in de stad nu toiletten?
- ▢ Checklist
- ▢ Afronden

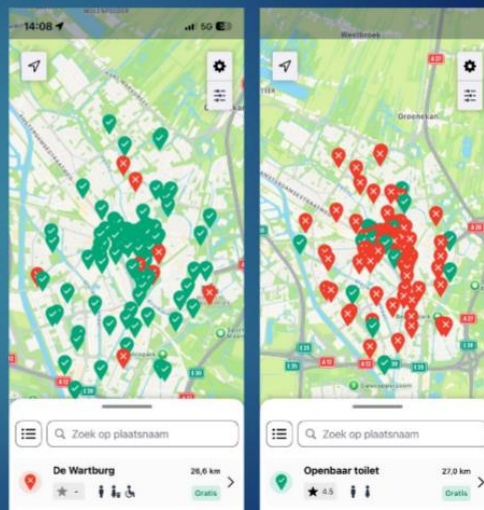
Wie ben ik

- Renske
- 26 jaar
- Motivatie

Waarom dit onderzoek

- Niet iedereen gelijke kansen
- Mensen zijn vaak buitenshuis
- Toiletten
- Mensen blijven thuis
- Iedereen betrekken

Toiletten in Nederland en Utrecht

- ▢ [WAAROM HEBBEN WE ZO WEINIG OPENBARE TOILETTEN? - DE CORRESPONDENT](#)
- ▢ [Ranglijst toilet vriendelijkheid bij gemeenten 2025 | MDL Fonds](#)

Ideale toilet

- ▢ 2 tekeningen:
 - Hoe ziet het hokje eruit? (faciliteiten zoals pot, kleur, licht, handvaten, deuren, breedte ect)
 - Waar op het plein of park?
- ▢ 5-10 minuten
- ▢ Inspiratie op tafel
- ▢ Hulp nodig laat me weten?
- ▢ Kort nabespreken

Waar in de stad

- ▶ Kaart
- ▶ Zet met stippen op de kaart waar je vanuit je eigen behoefte toiletten nodig hebt
 - Geef een korte toelichting eronder
- ▶ A3 formaat of A4
- ▶ 5 minuten
- ▶ Kort nabespreken

Checklist

- Welke dingen moeten op gelet worden bij openbare toiletten?
- Zelf eerst opschrijven en dan bespreken
- Categorieën (mag ook nieuwe bedenken)
 - Plek
 - Tijd op de dag
 - Veiligheid
 - Vindbaarheid
 - Comfort & gebruik
 - Faciliteiten
 - Hygiëne
 - Onderhoud
 - Kosten?
 - Maatschappij
 - Verantwoordelijk (wie is er verantwoordelijkheid)

Afsluiten

- ▣ Bedankt!
- ▣ Feedback?
- ▣ Vragen of opmerkingen?
- ▣ Afloop: resultaten terugkoppelen, terugtrekken en vervolg